

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Význam vzdělanosti pro trh práce v zemích EU
Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana Štěpánová**
Osobní číslo: **E22754**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Význam vzdělanosti pro trh práce v zemích EU**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce je posoudit význam vzdělanosti v kontextu vývoje vybraných indikátorů trhu práce v zemích EU. V daném kontextu se diplomová práce zaměří na souvislosti trhu práce a význam vzdělanosti obyvatelstva v zemích Evropské unie. Výsledky analýzy a závěry diplomové práce budou potenciálně využitelné jako podklady pro formulaci národních politik, ale také nadnárodních politik a rozvojových iniciativ EU.

Osnova:

- Vymezení problematiky trhu práce.
- Vymezení vlivu vzdělání a jeho dopady na trh práce.
- Analýza vybraných indikátorů trhu práce v zemích EU.
- Vyhodnocení výsledků analýzy a formulace závěrů.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **–**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

JUREČKA, V. Makroekonomie. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.
KEYNES, J. M. Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz. Praha: Cicero, 2020. ISBN 978-80-270-7399-3.
PALÍŠKOVÁ, M. Trh práce v Evropské unii: historický vývoj, aktuální trendy a perspektivy. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-270-0.
ROMER, D. Advanced macroeconomics. New York: McGraw-Hill, 2012. ISBN 978-0-07-351137-5.
ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J. a BOLELOUCKÝ, Z. Nezaměstnanost. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4282-3.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Pavel Zdražil, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2024**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D. v.r.
garant studijního programu

V Pardubicích dne 1. září 2023

PROHLÁŠENÍ

Práci s názvem Význam vzdělanosti pro trh práce v zemích EU jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 4. 2024

Bc. Zuzana Štěpánová, v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, panu Ing. Pavlu Zdražilovi, Ph.D. za vstřícný přístup, věnovaný čas, cenné rady a odborné vedení po celou dobu psaní této práce. Dále bych touto cestou chtěla poděkovat své rodině, příteli a všem, kteří mě po celou dobu studia trpělivě podporovali.

ANOTACE

Práce se zabývá významem vzdělanosti pro trh práce v zemích Evropské unie. Cílem diplomové práce je posoudit význam vzdělanosti v kontextu vývoje vybraných indikátorů trhu práce v zemích EU. V rámci této práce je pak blíže jako indikátor trhu práce zkoumána celková míra nezaměstnanosti, míra ekonomické aktivity, dlouhodobá nezaměstnanost a nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15-24 let, dále i úroveň vzdělání obyvatel. Práce prokázala pozitivní vliv vzdělání na vybrané indikátory trhu práce, to znamená, že čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím lepší je jeho uplatnění na trhu práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

trh práce, nezaměstnanost, vzdělání, modely trh práce

TITLE

The importance of education for the labour market in EU countries

ANNOTATION

The thesis deals with the importance of education for the labour market in the European Union countries. The aim of the thesis is to assess the importance of education in the context of the development of selected labour market indicators in the EU countries. In the framework of this thesis, the overall unemployment rate, the economic activity rate, long-term unemployment and unemployment of young people aged 15-24, as well as the educational attainment of the population are examined in more detail as labour market indicators. The paper has shown a positive effect of education on selected labour market indicators, i.e. the higher the level of education a person attains, the better his/her performance in the labour market.

KEYWORDS

labour market, unemployment, education, labour market models

OBSAH

ÚVOD	11
1. PROBLEMATIKA TRHU PRÁCE	13
1.1. Modely trhu práce	15
1.2. Nezaměstnanost	18
1.2.1. Typy nezaměstnanosti	20
1.2.2. Nezaměstnanost a inflace	21
1.3. Ukazatele trhu práce	23
2. VLIV VZDĚLÁNÍ A JEHO DOPADY NA TRH PRÁCE	26
2.1. Přehled vzdělávacích systémů ve vybraných zemích EU	28
2.2. Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání	33
2.3. Vliv vzdělání na ekonomický růst a rozvoj společnosti	35
3. ANALÝZA VYBRANÝCH INDIKÁTORŮ TRHU PRÁCE V ZEMÍCH EU ..	37
3.1. Metodika analýzy vybraných indikátorů	37
3.2. Struktura populace podle dosaženého stupně vzdělání	38
3.3. Míra nezaměstnanosti	40
3.4. Míra ekonomické aktivity	47
3.5. Dlouhodobá nezaměstnanost	52
3.6. Nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15-24 let	57
3.7. Shrnutí analýzy vybraných indikátorů	63
4. SHLUKOVÁ ANALÝZA VYBRANÝCH INDIKÁTORŮ TRHU PRÁCE	65
4.1. Metodika shlukové analýzy	65
4.2. Situace v roce 2013	66
4.3. Situace v roce 2022	70
4.4. Shrnutí shlukové analýzy	73
ZÁVĚR	75
POUŽITÁ LITERATURA	77

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled vzdělání	33
Tabulka 2: Celková míra nezaměstnanosti	41
Tabulka 3: Změna počtu nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním v tis. a změna počtu obyvatel s vysokoškolským vzděláním v tis. v zemích EU v letech 2013-2022.....	47
Tabulka 4: Míra ekonomické aktivity vyjádřena v procentech	48
Tabulka 5: Procentuální podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob z celkového počtu nezaměstnaných osob	53
Tabulka 6: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let	58
Tabulka 7: Shluky za rok 2013.....	67
Tabulka 8: Průměrné hodnoty ekonomických indikátorů v jednotlivých slucích v roce 2013	67
Tabulka 9: Shluky za rok 2022.....	71
Tabulka 10: Průměrné hodnoty ekonomických indikátorů v jednotlivých slucích v roce 2022	71

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Rovnováha na trhu práce.....	15
Obrázek 2: Phillipsova křivka.....	22
Obrázek 3: Procentuální podíl osob s určitým stupněm vzdělání v zemích EU v roce 2013...38	
Obrázek 4: Procentuální podíl osob s určitým stupněm vzdělání v zemích EU v roce 2022...39	
Obrázek 5: Procentuální podíl nezaměstnanosti osob s určitým stupněm vzdělání z celkové nezaměstnanosti v roce 2013.....	43
Obrázek 6: Procentuální podíl nezaměstnanosti osob s určitým stupněm vzdělání z celkové nezaměstnanosti v roce 2022.....	43
Obrázek 7: Míra ekonomické aktivity osob se základním vzděláním v roce 2013 a 2022	49
Obrázek 8: Míra ekonomické aktivity osob se středoškolským vzděláním v roce 2013 a 2022	50
Obrázek 9: Míra ekonomické aktivity osob s vysokoškolským vzděláním v roce 2013 a 2022	51
Obrázek 10: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob se základním vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných.....	54
Obrázek 11: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob se středoškolským vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných	55
Obrázek 12: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných	56
Obrázek 13: Procentuální podíl nezaměstnaných mladých lidí ve věku 15-24 let bez rozlišení vzdělání.....	59
Obrázek 14: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 se základním vzděláním.....	60
Obrázek 15: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let se středoškolským vzděláním.....	62
Obrázek 16: Dendrogram shlukové analýzy pro rok 2013.....	66
Obrázek 17: Rozdělení zemí do shluků v roce 2013 – prostorový pohled.....	69
Obrázek 18: Dendrogram shlukové analýzy pro rok 2022.....	70
Obrázek 19: Rozdělení zemí do shluků v roce 2022 – prostorový pohled.....	73

SEZNAM ZKRATEK a ZNAČEK

ČSÚ – Český statistický úřad

DMP – Diamond-Mortensen-Pissarides model

EUROSTAT – Statistický úřad Evropské unie

HDP – hrubý domácí produkt

ILO – International Labour Organization

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

p.b. – procentní bod

SŠ – středoškolské vzdělání

u – míra nezaměstnanosti

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ÚP – Úřad práce

VŠ – vysokoškolské vzdělání

VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil

ZŠ – základní vzdělání

ÚVOD

V každé světové zemi, lépe či hůře, funguje trh práce, který je pro efektivní fungování ekonomiky státu nezbytný. Ze své podstaty je trh práce velmi složitý, a proto postupem času vznikaly jednodušší i složitější modely jeho fungování. Část z nich je v nezbytné míře popsána v dalších kapitolách této práce. Nedílnou součástí trhu práce je i nezaměstnanost.

Nezaměstnanost se řadí k jednomu z mnoha problémů, kterým se snaží čelit prakticky celý svět, a to jak z hlediska jednotlivých států, tak mezinárodních organizací, např. i Evropská unie. Nezaměstnanost obecně zasahuje nejen do života samotného člověka, ale i celé společnosti, neboť ovlivňuje i ekonomickou aktivitu a situaci v dané zemi (European Commission, 2016). Nezaměstnanost není problémem jen současné doby. Touto problematikou se zabývali lidé již v předešlých dobách, ovšem nezaměstnanost jako taková začala být dokumentována až na přelomu 18. a 19. století (Dickson a Harmon, 2011). Nezaměstnanost je však široký pojem, který je poměrně obtížné přesně uchopit a popsat, protože není nezaměstnaný jako nezaměstnaný a každý z nich může mít různý důvod, proč zaměstnání nemá. Mezi těmito důvody může být např. přílišná vzdálenost zaměstnání od místa bydliště, nedostatek pracovních míst, nedostatečná kvalifikace pro danou pozici a v neposlední řadě také hospodářské krize, kterými si svět za poslední dobu prošel. Byť nezaměstnanost není jediným faktorem trhu práce, je faktorem natolik významným, že se tato práce bude zabývat z ekonomických faktorů trhu práce převážně právě různými druhy nezaměstnanosti.

V souvislosti s trhem práce, respektive s nezaměstnaností, hraje nezastupitelnou roli vzdělání, které se v posledních letech stává neopomenutelným faktorem, který na trh práce působí. V moderním pojetí trhu práce tak má své nezastupitelné místo, protože rovněž také vzdělání každého jedince, který se na trhu práce pohybuje či se na něj teprve chystá vstoupit, rozvíjí jeho potenciál stát se kvalifikovanějším pracovníkem. Vzdělání tak každému jedinci umožňuje rozvoj schopností, dovedností, ale také zvyšuje jeho sebevědomí. I vzdělání, podobně jako nezaměstnanost, má značný vliv nejen na jedince, ale i na celou společnost. Jedinci, kteří disponují vyšším vzděláním, mají zpravidla lepší pracovní příležitosti než ti, kteří disponují vzděláním nižším. Dále se také uvádí, že vzdělanější lidé mívají zdravější a delší život (Šmajsová Buchtová a kol., 2013). Je proto zřejmé, že se vyspělé státy snaží, aby jejich obyvatelé dosahovali vyššího a kvalitnějšího vzdělání, neboť v současné době je na vzdělání pohlíženo i jako na formu investice, která se v dlouhodobějším horizontu státu vrátí v podobě nižších výdajů na sociální systém pro podporu v nezaměstnanosti i jako vyšší příjem ze

zaměstnanosti kvalifikovanějších, a tedy pravděpodobně i lépe finančně ohodnocených pracovníků v podobě daní či spotřeby. Dalším benefitem vzdělanějších osob v dlouhodobém horizontu je i vyšší míra ekonomické aktivity každé země.

Na základě výše popsané problematiky je důležité zdůrazňovat provázanost vzdělání s trhem práce, neboť právě vzdělanost obyvatel se pro trh práce začíná stále více jevit jako jeden z hlavních, a především rozhodujících faktorů. Cílem této práce je pak posoudit význam vzdělanosti v kontextu vývoje vybraných indikátorů trh práce v zemích EU. V návaznosti na téma této práce byla definována následující výzkumná otázka: *Jak úroveň dosaženého vzdělání populace ovlivňuje trh práce?* Dále, v návaznosti na cíl práce byly definovány dvě hypotézy, které pomohou nalézt odpověď na uvedenou výzkumnou otázku, a k jejichž ověření bude analytická část této práce směřovat.

H1: Úroveň dosaženého vzdělání má vliv na uplatnění na trhu práce.

H2: Z hlediska indikátorů trhu práce lze Evropskou unii rozčlenit do několika kompaktních geografických regionů.

1. PROBLEMATIKA TRHU PRÁCE

Vedle půdy a kapitálu je práce brána jako jeden z produkčních faktorů klasické ekonomie. V ekonomii je obvykle práce chápána jako cílevědomá lidská činnost, která vede k vytváření statků a služeb a tím k uspokojování lidských potřeb. Práce je důležitou součástí lidského života, neboť se od práce odvíjí životní úroveň každého člověka (Šmajsová Buchtová a kol., 2013). Trh práce je zároveň místo, kde dochází ke střetu nabídky a poptávky, kdy poptávku představují podniky, firmy, ale i státní aparát a nabídku vytvářejí jednotliví členové domácnosti, kteří jsou ochotni za daných podmínek pracovat. Trh práce se poté nejčastěji definuje jako vztah toho, kdo je ochotný pracovat a toho, kdo je ochotný za tuto práci zaplatit. Snahou podniku (zaměstnavatele) je získat práci za co nejnižší cenu, naproti tomu zaměstnanec chce získat co možná nejvyšší ocenění, ať ve formě vlastní mzdy, různých dalších nefinančních benefitů nebo i v podobě svého dalšího rozvoje (Jurečka, 2017). Na trh práce působí několik faktorů, v reálném prostředí často společně, např. (Palíšková, 2014):

- demografické změny,
- ekonomická situace daného státu,
- vzdělání a dovednosti občanů,
- technologický pokrok.

Nedílnou součástí trhu práce je i pojem nezaměstnanost, kterou lze definovat jako stav, kdy poptávka po práci je nižší než její nabídka. Blíže bude nezaměstnanost, její druhy, příčiny a měření popsána později.

Poptávka na trhu práce je poptávkou odvozenou od poptávky po službách a zboží, je vytvářena firmami s cílem získání pracovních sil, které firma potřebuje pro zajištění procesu výroby s cílem maximalizace zisku. Roste-li odbyt produkce dané firmy, bude se svou produkcí snažit zvýšit a k tomu potřebuje získat dostatek pracovní síly, a to až do chvíle, kdy výše nominální mzdy dosáhne rovnováhy s příjmem z mezního produktu. Z toho vyplývá, že jedním z faktorů, které mají vliv na poptávané množství pracovní síly je výše nominální mzdy.

Pro firmu a její produktivitu je zásadní i kvalifikace a vzdělání jednotlivých pracovníků. Předpokládá se, že čím je člověk vzdělanější, tím více je produktivní a dá se očekávat, že se bude snadněji adaptovat na podmínky kladené zaměstnavatelem souvisejících s jeho specializací a odborností (Brožová, 2018).

Poptávka na trhu práce je ovlivňována několika faktory, jako je např. (Brožová, 2003):

- kvalita a vzdělanost pracovníků,
- poptávka po produkci dané firmy,
- technologický pokrok,
- tržní pozice.

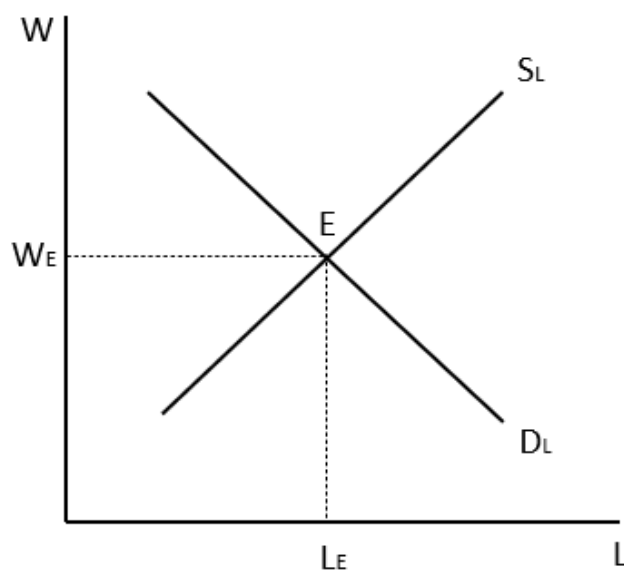
Nabídka na trhu práce tvoří domácnosti, respektive členové domácnosti, kteří jsou ochotni při dané mzdě pracovat. U nabídky práce se rozlišuje tržní nabídka a individuální nabídka práce.

Tržní nabídka práce představuje souhrn individuálních nabídek na trhu práce při jednotlivé mzdové úrovni. Tržní nabídka má rostoucí tvar, jelikož při zvyšování mzdy dochází ke vstupu dalších pracovníků na trh práce.

Individuální nabídka práce představuje nabídku práce jednoho člověka, jehož cílem je maximalizace užitku a při svém rozhodování porovnává, zda mzda ze zaměstnání je adekvátní vzhledem k času, který v práci stráví anebo je pro něj lepší volný čas. Jelikož u individuální nabídky práce působí důchodový a substituční efekt, dochází k tomu, že křivka individuální nabídky práce je zpětně zakřivená.

Při důchodovém efektu nastává situace, kdy jedinec práci nahrazuje volným časem, protože jeho důchod je dostatečný, kdežto při substitučním efektu dochází k situaci, kdy je volný čas nahrazovaný prací, neboť práce při vyšší mzdě přinese vyšší důchod, který lze využít na nákup vyššího množství statků a služeb (Brožová, 2003).

Z výše zmíněného tak vyplývá, že rovnováha na trhu práce nastává v bodě (bod E), když se nabídka práce (S_L) rovná její poptávce (D_L) při rovnovážné mzdě (W_E).

Obrázek 1: Rovnováha na trhu práce

Zdroj: vlastní zpracování dle Brožová (2003)

1.1. Modely trhu práce

Trh práce je ze své podstaty velmi složitá, ale neodmyslitelná součást ekonomie. Kvůli jeho složitosti je jeho přesný popis velmi složitý, a proto v průběhu 19. a 20. století postupně vznikaly různé ekonomické modely, které měly za cíl zjednodušit popis trhu práce, byť za cenu určitých nepřesností daných nezahrnutím některých z mnoha proměnných, které se na reálném trhu práce uplatňují. Postupně docházelo ke vzniku složitějších a přesnějších modelů, jejichž popis trhu práce se více přibližoval fungování reálnému trhu práce. K nejvýznamnějším modelům trhu práce patří klasické pojetí, keynesiánské pojetí a model Diamond-Mortensen-Pissarides (DMP model) (Palíšková, 2014).

Z pohledu **klasického pojetí** trhu práce je základní myšlenkou především svobodná soutěž s minimem zásahů státu, což znamená pružné nominální mzdy, pružné ceny, dokonalé informace a homogenní práci. Předpokladem klasického modelu trhu práce je, že firmy se snaží o maximalizaci zisku a cílem jedinců je maximalizovat vlastní užitek. Podle tohoto modelu ti, kteří při stanovené reálné mzdě pracovat chtějí, práci naleznou a nezaměstnanost je chápána pouze jako krátkodobý jev vzniklý z důvodu nesouladu mezi poptávkou a nabídkou práce. Nedostatečná nabídka práce je dána především nízkou informovaností o volných místech na trhu práce a také neochota přijmout nižší mzdové podmínky. Dochází k tzv. dobrovolné nezaměstnanosti. Pokud se stát snaží trh práce regulovat, nedochází k ustanovení tržní

rovnováhy. Z toho lze usuzovat, že vnější zásah státu má spíše škodlivý dopad (Palíšková, 2014).

Zastánci klasické ekonomie zastávají pravidlo ekonomického liberalismu, které zní „*Laissez faire, laissez passer!*“, lze ho přeložit jako „Nechte činit, nechte plynout!“. Mezi nejvýznamnějšího představitele tohoto směru se řadí Adam Smith, jehož nejznámějším dílem je *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Adam Smith ve svých dílech zmiňuje pojem neviditelné ruky trhu, kterou je možné definovat jako soulad mezi zájmem společnosti a jednotlivce. Přesněji řečeno říká, že snaha jednotlivce k dosažení vlastního prospěchu může často vést k prospěchu společnosti více, než kdyby usiloval o zájmy společnosti přímo.

Model, který navázal na klasické pojetí trhu práce, je **neoklasická ekonomie**. I tento model se zabýval nezaměstnaností a jejími příčinami. Mezi představitele se řadí John Hicks, Arthur C. Pigou nebo Vilfredo Pareto. Arthur C. Pigou, který byl stoupencem cambridgeské školy a vystoupil s tím, že plné zaměstnanosti je bráněno vysokými nominálními mzdami, které ani v případě vysoké nezaměstnanosti neklesají. Svou myšlenku opíral o cambridgeskou teorii peněz a kladl důraz na to, že pokud dojde k poklesu nominálních mezd a zároveň ke snížení cen, výsledkem bude nárůst hotovostních reálných zůstatků. V takovém případě dojde ke zvýšení spotřební poptávky, což vede k růstu zaměstnanosti a produkce, jelikož se lidé cítí být bohatší. V ekonomických teoriích se tento mechanismus nazývá Pigouův efekt.

Dalšími, kdo významně přispěli do ekonomické teorie s myšlenkou laissez faire, jsou představitelé školy chicagské, která se rozvinula v období 30. let, ale významnější poznatky přinesla až ve druhé polovině 20. století. Největšími představiteli této školy jsou Milton Friedman, Henry C. Simons a Frank Knight. Jméno Milton Friedman je dále spojováno s kritikou Phillipsovy křivky. Tuto kritiku dále v 60. letech rozvinuli Robert M. Solow a Paul A. Samuelson, kteří se řadí mezi představitele neokeynesiánského směru.

V reakci na domnělé selhání neviditelné ruky trhu během Velké hospodářské krize (1929) vznikl nový model trhu práce zvaný **keynesiánský**, jehož základy položil John Maynard Keynes v roce 1936 publikací *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* (Jurečka, 2017). Předpokladem **původního keynesiánského modelu trhu práce** je nízká flexibilita cen služeb a zboží a dále nepružnost nominálních mezd, což vede k nízké pružnosti mezd reálných, kdy nedochází k vyčištění trhů pomocí nabídky a poptávky. Výsledkem je nedobrovolná nezaměstnanost. Keynes spatřoval původ nezaměstnanosti ve dvou základních příčinách – nedostatečná poptávka a technologický pokrok. Ve svém díle objasňuje, jaký následek přináší

snížení agregátní poptávky. Tvrdí, že při jejím snížení dochází k poklesu produktu a tím vzniká i výše zmíněná nedobrovolná nezaměstnanost. K rovnováze mezi nabídkou a poptávkou dochází pomocí důchodového mechanismu (Keynes, 1936). Dále Keynes zmiňuje, že agregátní poptávku ovlivňuje především spotřeba a investice. Výdaje domácnosti pak závisí na disponibilním důchodu, který se poté rozděluje na úspory a spotřebu. Keynes říká, že platí zákon, kdy s rostoucím důchodem roste i spotřeba, ale pomalejším tempem než důchod, z toho vyplývá, že podíl úspor na důchodu roste, kdežto spotřeba klesá (Palíšková, 2014).

Až do 60. let 20. století byl preferován původní Keynesiánský model trhu práce s konceptem nedobrovolné nezaměstnanosti. V 70. a 80. letech začala vznikat řada teorií, které měly za cíl objasnit příčiny nepružnosti cen a mezd. Toto je obecně známo jako **nová Keynesiánská ekonomie**. Mezi hlavní zastánce tohoto ekonomického směru se řadí především David Romer a Arthur M. Okun. Ve svých koncepcích navázali na Keynesiánskou ekonomii 50. a 60. let, ale jejich zdůvodnění nepružnosti cen a mezd je výrazně propracovanější. Podobně jako původní Keynesiánská ekonomie i ta nová předpokládá, že změna cen a mezd není dostatečně rychlá a trhy se tak nečistí. Autoři těchto teorií zkoumali příčiny pomalého přizpůsobování cen a mezd (Soukup, 2017).

Jako jedna z příčin pomalého přizpůsobování cen a mezd jsou uváděny takzvané dlouhodobé mzdové dohody. Ty vznikají dohodou podniku a zaměstnance na mzdě, která se ovšem neřídí teorií vyrovnávání mezních příjmů s mezními náklady, neboť je to pro podniky snazší a zároveň levnější. A to zejména protože nemusí vynakládat zdroje na monitorování trhu práce a uzavírání nových mzdových dohod. Nevýhodou tohoto řešení je zmíněná pomalost přizpůsobování, což má v konečném důsledku negativní vliv na trh práce, především na vyšší míru nezaměstnanosti a vyšší úbytek národního produktu. Protože má pracovník i firma pouze omezené informace, zjišťování informací o znalostech a kvalitě pracovní síly každého jedince by bylo nákladné. Vzhledem k tomu, že tržní mechanismus není schopen takovou situaci efektivně a sám řešit, je potřeba vnějšího zásahu ze strany státu. Tímto zásahem se vlády snaží regulovat úroveň agregované spotřeby úspor a investic, mají k tomu nástroje, které mají stimulovat ochotu k investování i spotřebě. Jedním z těchto nástrojů jsou veřejné výdaje (Jurečka, 2017).

Mezi nejvýznamnější a nejpřesnější model současné doby pro trh práce se řadí **model Diamond-Mortensen-Pissarides (DMP)**, což dokládá skutečnost, že autoři tohoto modelu za svojí práci obdrželi v roce 2010 Nobelovu cenu za ekonomii. Jejich analýza trhu práce vychází

z teorie vyhledávání a párování. Na rozdíl od starších modelů trhu práce, které předpokládaly, že fungují bez transakčních nákladů (náklady, které je nutné vynaložit na dohodnutí podmínek obchodu a uzavření dohody či smlouvy), tento model transakční náklady zohledňuje. Model předpokládá, že na trzích existují náklady spojené s vyhledáváním protistrany a dále i náklady na nalezení vzájemné shody na straně nabídky a poptávky. Díky tomu popisuje složitý mechanismus fungování trhu práce přesněji než dříve používané modely (Palíšková, 2014).

Představitelem, který v roce 1971 s teorií vyhledávacích modelů vystoupil, je Peter A. Diamond v článku *Model of Price Adjustment*. V tomto článku kladl důraz na dva hlavní momenty. Prvním z nich je skutečnost, že vzájemná shoda ještě nestačí k tomu, aby jedna rovnovážná cena byla nahrazena vyšším počtem různých cen jednotlivých transakcí, čímž by mohlo dojít k cenové disperzi. Druhým je, že i velmi malé náklady na transakci změni výslednou rovnovážnou cenu oproti předpokladu neoklasické ekonomie na konkurenčním trhu na úroveň, kde by cena byla v podmínkách monopolu. Pro tento jen se používá pojem *Diamondův paradox*. Články, které jsou zde zmíněné a další práce Petera A. Diamonda byly základem pro vznik teoretických východisek problematiky nezaměstnanosti a jejího zkoumání pomocí metody vyhledávání a párování.

V 80. a 90. letech uveřejnili Chris a Pissarides a Dále T. Mortensen množství prací, kde na trhy práce byla využita Diamondova analýza a tím v ekonomické teorii vzniknul Diamond-Mortensen-Pissarides model. Nabídku v tomto modelu tvoří lidé, kteří práci hledají a rozmýšlí, zda práci, která se nabízí vzít či nikoliv nebo hledat práci, která pro ně bude výhodnější. Každé rozhodnutí bude zatíženo náklady. Pokud se jedinec rozhodne zaměstnání přijmout, bude se jednat o náklady obětované příležitosti, které by mu přineslo lépe ohodnocené zaměstnání v budoucnu. Pokud se však jedinec rozhodne vyčkat na zaměstnání s vyšším ohodnocením, jedná se o náklady obětovaných příjmů z dané pozice, kterou nepřijal. I firmy v pozici poptávajícího se v tomto případě rozhodují, zda daného jedince přijmou či nikoliv, čímž firmě vznikají rovněž transakční náklady. Faktory, které jedincovo rozhodnutí ovlivňují jsou např. počet volných pozic, míra nezaměstnanosti, kvalifikace, mzda, úroková míra, neboť jedinec se rozhoduje dle momentální situace na trhu práce (Palíšková, 2014).

1.2. Nezaměstnanost

Důležité pojmy, které neodmyslitelně souvisí s trhem práce a každý člověk se alespoň jednou za život s těmito pojmy setká, jsou pojmy nezaměstnaný a nezaměstnanost. Obecně je nezaměstnanost brána jako globální problém, kterému čelí snad všechny země světa (Sapford

a Tzannatos, 1993). Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization, ILO) definuje, že nezaměstnaný je člověk starší 15 let, který práci aktivně hledá a je schopen do 14 dnů do práce nastoupit. Nezaměstnanost představuje problém nejen ekonomický, ale také sociální a její příčinou je stav, kdy poptávka po zaměstnancích je nižší než počet osob hledajících práci. Romer říká, že v každé ekonomice a v každé době existují lidé, kteří jsou nezaměstnaní. Nezaměstnanost je jedním z velmi významných ekonomických ukazatelů (Romer, 2012). Mezi hlavní příčiny nezaměstnanosti lze zařadit následující (Brožová, 2003):

- zásahy státu (legislativa),
- nesoulad nabídky a poptávky,
- nedokonalé informace,
- nízká mobilita pracovníků,
- rozvoj technologií.

Zpravidla se na celkové nezaměstnanosti podílí více z vyjmenovaných příčin, a právě jejich kombinace může vést k vysoké nezaměstnanosti. Nezaměstnanost se týká různých věkových skupin, především jedinců ve vyšším věku a mládeže po dokončení školy (Palíšková, 2014). Nezaměstnanost ovšem nepředstavuje problém pouze pro jednotlivce, ale i pro celý stát. Mezi hlavní dopady především dlouhodobé nezaměstnanosti na jednotlivce lze zařadit následující:

- snížené sociální postavení,
- chudoba,
- ztráta či snížení pracovních dovedností,
- stres, respektive psychická zátěž.

Dopady, které může dlouhodobá nezaměstnanost přinést pro stát (Soukup, 2018):

- snížení ekonomického růstu,
- snížení daňových příjmů,
- pokles spotřeby.

K řešení nezaměstnanosti je nutné přistupovat komplexně a využít kombinaci opatření, které mohou přispívat k jejímu snížení např. podpora vzdělanosti, podnikání či úpravy legislativy. V podmínkách České republiky lze zmínit aktivní politiku zaměstnanosti, která se snaží vytvářet nová pracovní místa a zlepšovat situaci na trhu pro uchazeče hledajících novou práci (Úřad práce, 2023).

1.2.1. Typy nezaměstnanosti

Na trhu práce se nejčastěji rozlišují tři základní typy nezaměstnanosti, a to nezaměstnanost strukturální, frikční a cyklická, které budou nyní blíže popsány. Z hlediska hodnocení nezaměstnanosti je důležité se zajímat i o její strukturu, především z hlediska trvání nezaměstnanosti či jejího dopadu (Jurečka, 2023).

Strukturální nezaměstnanost je prvním typem nezaměstnanosti. Ke strukturální nezaměstnanosti dochází při nesouladu nabídky práce a poptávkou po práci v důsledku strukturálních změn, ke kterým v ekonomice dochází. Ke strukturálním změnám dochází v odvětvích či regionech dané ekonomiky. Jednou z hlavních příčin strukturální nezaměstnanosti je např. nedostatečná kvalifikace pracovníka, který se nachází v upadajícím odvětví či regionu a jeho kvalifikace by byla zapotřebí v odvětví, které se rozrůstá. Řešením v této situaci může být tzv. rekvalifikace neboli získání či doplnění kvalifikace, což trvá nějaký čas, než dojde opět k souladu mezi nabídkou práce a její poptávkou (Jurečka, 2017).

Frikční nezaměstnanost souvisí s pohybem pracovních sil na trhu práce a je spojena s tím, že lidé se snaží najít práci, která jim bude nejvíce vyhovovat. S tímto typem nezaměstnanosti je také spojen fakt, že lidé jsou ochotni se za prací stěhovat či dokonce dobrovolně měnit svou práci (Jírová, 1999). U tohoto typu nezaměstnanosti je nutno podotknout, že počet jedinců hledajících práci je shodný s počtem volných pracovních míst, avšak o těchto volných pracovních místech existuje nízká informovanost. Ovšem frikční nezaměstnanost pro ekonomiku nepředstavuje zásadnější problém, jelikož se jedná o krátkodobý jev (Soukup a kol., 2018).

K frikční nezaměstnanosti je často přiřazována i nezaměstnanost **sezónní**, kterou lze spatřovat u odvětví, kde dochází ke kolísání způsobené ročními obdobími, např. zemědělství či stavebnictví. Typická je především pro země jako je Mexiko, Itálie nebo Řecko (Jurečka, 2023).

Cyklická nezaměstnanost je spjata s hospodářskými cykly. V období recese dochází k poklesu reálného hrubého domácího produktu (HDP), což má za následek zvyšování počtu nezaměstnaných. V období konjunktury je situace opačná. U tohoto typu nezaměstnanosti se na trhu práce vyskytuje více zájemců, než je volných pracovních míst (Galušćák a Můnich, 2005).

Velmi často se lze setkat s pojmy **dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost**. Dobrovolnou nezaměstnanost lze chápat jako situaci, kdy člověk, který může, pracovat nechce,

protože hledá práci za vyšší mzdu, než je mu nabízena. Kdežto nedobrovolná nezaměstnanost vzniká tak, že člověk, který pracovat chce, nemůže, neboť pro něj na trhu práce není volné a zároveň vhodné pracovní místo za danou mzdu. Do dobrovolné nezaměstnanosti se řadí nezaměstnanost frikční, kdežto cyklická nezaměstnanost se řadí do nezaměstnanosti nedobrovolné, jelikož souvisí s výše zmíněnými hospodářskými cykly, které zaměstnanec nemůže ovlivnit (Soukup, 2018).

Důsledkem nezaměstnanosti z hlediska ekonomie je pak především fakt, že ekonomika neprodukuje a nevyrábí produkci, které je schopna. Z hlediska sociálního má nezaměstnanost dopad na životní úroveň, na psychické a fyzické zdraví jedince a v neposlední řadě i na jeho rodinu (Sirovátka a Mareš, 2003).

Své specifické místo na trhu práce zaujímá i **skrytá nezaměstnanost**, která není zanesena ve statistických šetřeních a jedná se o nezaměstnaného, který práci nehledá, jelikož se nechce přizpůsobovat požadavkům vyplývajících z daného zaměstnání jako je např. odpovědnost či disciplína (Jírová, 1999).

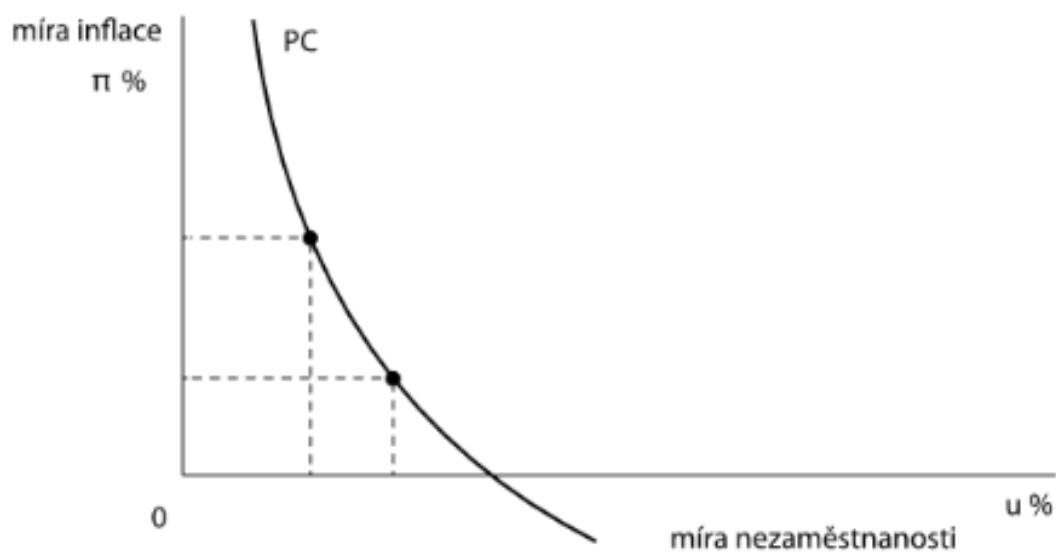
Pojem, který je nutné ještě zmínit, je **dlouhodobá nezaměstnanost**, kterou lze definovat jako nezaměstnanost, která trvá delší dobu než šest měsíců. Dlouhodobá nezaměstnanost představuje nejen závažný ekonomický problém, ale také problém sociální, neboť člověk dlouho bez práce snáze propadá psychickým problémům či dokonce kriminalitě, snižuje se jeho sociální status a má nepříznivý dopad má i na rodinu nezaměstnaného. **Krátkodobá nezaměstnanost** nepředstavuje takový závažný problém, jako nezaměstnanost dlouhodobá, i přes to, může být krátkodobá nezaměstnanost pro jednotlivce psychickou a ekonomickou zátěží. Doba trvání krátkodobé nezaměstnanosti se pohybuje v intervalu několika týdnů.

Neodmyslitelnou součástí trhu práce je také **přirozená míra nezaměstnanosti**, kterou lze definovat jako rovnovážný stav mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce a zároveň situace, kdy se ekonomika nachází na úrovni potencionálního produktu, to znamená, že dostupné zdroje využívá tzv. plně (nikoliv však maximálně). Přirozenou míru nezaměstnanosti může ovlivňovat několik faktorů, především sezónní faktory či technologické změny, z čehož vyplývá, že přirozená míra nezaměstnanosti není stálá, ale může se měnit (Jurečka, 2017).

1.2.2. Nezaměstnanost a inflace

Phillipsova křivka (Obrázek 2) popisuje vztah mezi mírou mzdové inflace a mírou nezaměstnanosti. Phillips dospěl k závěru, že čím vyšší je mzdová inflace, tím nižší je nezaměstnanost a naopak, což způsobuje, že je Phillipsova křivka klesající. Pokud nastává

vysoká zaměstnanost neboli nízká nezaměstnanost, v ekonomice dochází k poptávkovým tlakům a důsledkem je, že se lidé snaží své příjmy utrácet. Protože se firmy takto nastavené poptávce snaží přizpůsobit, zvyšují výrobu a jejich snahou je udržet si své pracovníky, kdy jsou případně ochotny nabídnout i mzdy vyšší. Výsledkem tohoto procesu je, že se skutečný produkt v ekonomice blíží produktu potenciálnímu a pokud by nastala situace opačná, že produkt klesá a nabídka práce je nadbytečná, zvyšuje se nezaměstnanost a pracovníci jsou ochotni pracovat za mzdy nižší (Jurečka, 2017).

Obrázek 2: Phillipsova křivka

Zdroj: Jurečka (2017)

V období, kdy byla Phillipsova křivka zkonstruována, se pojem přirozená míra nezaměstnanosti nepoužívalo, protože i když je trh práce v rovnováze, vyskytuje se dobrovolná nezaměstnanost. V bodě, kdy Phillipsova křivka protíná osu u , dobrovolná nezaměstnanost odpovídá nulové hodnotě růstu mezd.

K první modifikaci Phillipsovy křivky došlo v roce 1960 americkými ekonomy Paulem A. Samuelsonem a Robertem M. Solowem, kdy byla mzdová inflace zaměněna inflací cenovou. Tito ekonomové vycházeli z předpokladu, že růst cen v ekonomice je způsoben růstem mzdových nákladů firmy. Cenová Phillipsova křivka tedy popisuje negativní vztah mezi mírou nezaměstnanosti a mírou inflace, to znamená, že není možné, aby při nízké míře inflace byla zároveň nízká míra nezaměstnanosti. Tato myšlenka přetrvala až do 60. let 20. století, poté s kritikou cenové Phillipsovy křivky přišel Milton Friedman, který její platnost v dlouhém

období vyvrátil a následně ji rozšířil o očekávání (Soukup, 2018). Svou hypotézu založil na přirozené míře nezaměstnanosti a skutečnosti, že lidé svá očekávání přizpůsobují. Tento přístup vedl k rozlišení Phillipsovy křivky na krátkodobou a dlouhodobou. Z krátkodobého hlediska je zaměnitelnost mezi nezaměstnaností a inflací možná, neboť lidé nerozlišují reálné a nominální mzdy (tzv. peněžní iluze). V dlouhém období je Phillipsova křivka založena na přirozené míře nezaměstnanosti, při níž existuje ustálená míra inflace a neexistuje nedobrovolná nezaměstnanost (Jurečka a Macháček, 2023).

1.3. Ukazatele trhu práce

Pro měření nezaměstnanosti je důležité rozdělit obyvatelstvo do skupin, protože ne každý obyvatel je zapojen do trhu práce. Z tohoto důvodu se obyvatelstvo dělí na dvě základní skupiny, a to na ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní. Do skupiny ekonomicky neaktivních se řadí například děti, senioři a všichni ostatní, kteří nejsou z nějakého důvodu schopni pracovat. Skupinu ekonomicky aktivních tvoří zaměstnaní a nezaměstnaní jednotlivci. Zaměstnaným je zpravidla osoba v produktivním věku (15–64 let), která vykonává pracovní činnost nejčastěji za finanční odměnu. Naopak nezaměstnaným je osoba v produktivním věku, která nevykonává pracovní činnost, ač práci hledá. v České republice spravuje evidenci těchto osob Úřad práce.

Ke stanovení podílu nezaměstnaných se nejčastěji jako ukazatel používá **míra nezaměstnanosti (u)**, která se vypočte podle rovnice (1) (Jurečka, 2017):

$$u = \frac{\text{Nezaměstnaní}}{\text{Ekonomicky aktivní}} \times 100 (\%) \quad (1)$$

Tento ukazatel lze využít jak na úrovni celorepublikové, tak na úrovni jednotlivých regionů. K detailnějšímu zkoumání situace na trhu práce se sleduje míra nezaměstnanosti např. dle věkových skupin, podle pohlaví nebo dle dosaženého vzdělání. Mírou nezaměstnanosti se v České republice zabývá Český statistický úřad (ČSÚ) pomocí tzv. Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které se provádí zhruba na 25 000 domácnostech. Pomocí výsledku VŠPS stanovuje ČSÚ tzv. **obecnou míru nezaměstnanosti**. Obecná míra nezaměstnanosti je pak používána jako ukazatel pro mezinárodní srovnávání a také pro vytvoření obrazu o stavu na trhu práce (Jurečka, 2017). Nezaměstnaností a jejími úrovněmi se na základě národních databází zabývají i instituce na mezinárodní úrovni jako je Statistický úřad Evropské unie (EUROSTAT) nebo Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

V podmínkách České republiky se k měření nezaměstnanosti používá ukazatel **podílu nezaměstnaných osob** (2), který je v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) a je vypočítáván jako podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15-64 let, kteří jsou evidováni na Úřadu práce a počtem veškerého obyvatelstva v produktivním věku (ČSÚ, 2023).

$$\text{Podíl nezaměstnaných osob} = \frac{\text{Dosažitelní uchazeči o zaměstnání vedení na ÚP}}{\text{Počet osob ve věku 15–64 let}} \times 100 \quad (2)$$

Ukazatel **počtu uchazečů na jedno volné místo**, který je často znázorňován s využitím grafického aparátu, tzv. Beveridgeova křivka, je dalším ukazatelem, který lze pro trh práce využít. Křivka je pojmenována po britském ekonomovi Williamu Beveridgeovi, který je považován za zakladatele britského sociálního státu po druhé světové válce. Beveridgeova křivka představuje, kolik uchazečů na jedno volné pracovní místo připadá a křivka je klesající, jelikož při vyšší míře volných pracovních míst bývá nižší míra nezaměstnanosti a naopak.

Míra ekonomické aktivity představuje další ukazatel, kterým lze sledovat situaci na trhu práce. Míra ekonomické aktivity se vypočítá (3):

$$\text{Míra ekonomické aktivity} = \frac{\text{Počet ekonomicky aktivních osob}}{\text{Obyvatelé v produktivním věku}} \times 100 \quad (3)$$

Míra nezaměstnanosti podle **stupně dosaženého vzdělání** (4) je důležitým ukazatelem, který umožňuje zhodnotit, jak vzdělání ovlivňuje zaměstnatelnost jednotlivců. Často se ukazatel nezaměstnanosti podle stupně vzdělání prezentuje jako procento nezaměstnaných v rámci každé vzdělávací kategorie ve srovnání s celkovou pracovní silou této skupiny.

$$u_{\text{dle vzdělání}} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných osob v daném stupni vzdělání}}{\text{Celkový počet osob v daném stupni vzdělání}} \times 100 \quad (4)$$

Míra nezaměstnanosti podle **věkové skupiny** (5) je klíčovým ukazatelem pro analýzu, jak nezaměstnanost ovlivňuje různé věkové kategorie jednotlivců. Tento ukazatel umožňuje identifikovat, jak jsou různé generace postiženy nezaměstnaností a může být užitečný pro plánování politik a opatření zaměřených na zlepšení situace na trhu práce (OECD, 2023).

$$u_{\text{dle věkové skupiny}} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných ve sledované věkové skupině}}{\text{Celkový počet osob ve sledované věkové skupině}} \times 100 \quad (5)$$

Ukazatel **dlouhodobá nezaměstnanost** (6) je jedním z dalších klíčových ukazatelů, kterým se sleduje stav na trhu práce. Tento ukazatel se zaměřuje na lidi, kteří jsou nezaměstnaní po delší dobu, obvykle definovanou jako období přesahující 27 týdnů. Ukazatel dlouhodobé

nezaměstnanosti přispívá ke komplexnímu obrazu o celkové míře nezaměstnanosti a může odrážet strukturální problémy na trhu práce.

$$u_{\text{dlouhodobě nezaměstnaných}} = \frac{\text{Počet dlouhodobě nezaměstnaných lidí}}{\text{Celkový počet nezaměstnaných lidí}} \times 100 \quad (6)$$

Míra nezaměstnanosti **mladých lidí** (7) je ukazatel, který udává počty nezaměstnaných osob ve věkové kategorii 15-24 let vyjádřených jako procento z celkového počtu osob v pracovním věku (OECD, 2023).

$$u_{\text{mladých lidí}} = \frac{\text{Počet nezaměstnaných mladých lidí}}{\text{Celkový počet mladých lidí v produktivním věku}} \times 100 \quad (7)$$

Kromě výše vysvětlených ukazatelů, lze trh práce sledovat i pomocí jiných, např. tzv. mzdových ukazatelů. Mzdovým ukazatelem může být např. průměrná mzda, medián i minimální mzda. Tomuto typu ukazatelů však nebude v rámci této práce věnována bližší pozornost.

2. VLIV VZDĚLÁNÍ A JEHO DOPADY NA TRH PRÁCE

V současné době je vzdělanost důležitou a nedílnou součástí trhu práce. Vzdělávání je celoživotní nekončící proces, během něhož se člověk neustále učí, ale pouze část probíhá ve vzdělávacích institucích, jejichž úrovně na sebe navazují a vytváří tak vzdělávací systém (Šmajsová Buchtová a kol., 2013). Proto, aby se člověk na trhu práce mohl uplatnit co nejlépe, je nutné zlepšovat své dovednosti a prohlubovat znalosti. Existuje předpoklad, že čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím odbornější a lepší bude jeho uplatnění na trhu práce (Brožová, 2018). V této souvislosti i Mariuca Ionescu (2012) uvádí, že vzdělání je považováno za jeden z hlavních determinantů pro lepší uplatnění na trhu práce.

První snahy o popis vztahů mezi úrovní vzdělání a uplatněním na trhu práce sahají do 60. let minulého století, kdy ekonomové chicagské školy vytvořili teorii lidského kapitálu, která přinesla nový pohled na vzdělání a časem se stala běžnou součástí neoklasické mikroekonomie. Hlavní podíl na tomto má především Gary Becker (1964), který tuto tematiku rozpracovával i v pozdějších letech (1976, 1996).

Snahy o pochopení vazeb mezi vzděláním a trhem práce se v posledních desetiletích stávají stále častěji předmětem výzkumů. Příkladem může být studie, ve které Jencks a kol. (1979) analyzoval velké množství údajů o mužích ve Spojených státech ve věku 25 až 64 let a dospěl k závěru, že počet let strávených ve vzdělávacím systému je nejlepším ukazatelem konečného profesního postavení na trhu práce. Furia (2010) prokázal, že v zemích OECD je rozdíl ve výdělku jedince se základním a středoškolským vzděláním 40 %, v případě srovnání středoškolského a vysokoškolského vzdělání je tento rozdíl dokonce 77 %. Hinchliffe (1975) dospěl k zjištění, že v méně rozvinutých zemích jsou tyto rozdíly markantnější než v zemích vyspělejších. Ukazuje se, že u všech úrovní vzdělání se výdělky s věkem zvyšují do určité hranice. Po jejím dosažení již dále nerostou.

Čím vyššího vzdělání jedinec dosáhne, tím rychlejší je nárůst výše jeho výdělku. Lockheed (1980) ve své pozdější práci konstatuje na základě množství empirických šetření vztahů mezi vzděláním, povoláním a výdělky, že hlavním kritériem, které zaměstnavatelé zohledňují při rozhodování o přijmutí nového pracovníka, je úroveň a typ vzdělání. McKeena (1996) dospěla k závěru, že jedinci, kteří dosahují vyššího vzdělání jsou kvalifikováni pro více pracovních pozic než lidé s nižším vzděláním. Kromě toho tvrdí, že existuje velké množství empirických důkazů, které ukazují, že jednotlivci s vyšším vzděláním čelí relativně nižšímu riziku nezaměstnanosti. Farber (2004) uvádí, že lidé s vyšším vzděláním v případě ztráty

zaměstnání mají vyšší šanci na nalezení nového zaměstnání. Nickell (1979) k tomu doplňuje, že vzdělanější lidé jsou nezaměstnaní po kratší dobu. Dalším, kdo tento vztah zkoumal, byl J. Mincer (1974). Zabýval se vlivem lidského kapitálu na výdělky v závislosti na věku a dále vyvinul výdělkovou funkci pro popis vývoje výdělku v závislosti na vzdělání, pracovních zkušenostech a věku.

Riddel (2011) ve své práci shrnuje výsledky výzkumů, které se vzděláním a jeho dopady na trh práce zabývaly a říkal, že vzdělání má výrazný vliv na trh práce především v podobě zaměstnanosti, výdělků osob, ale také dalšími důsledky s tím souvisejících jako je např. zdraví, dlouhověkost, občanská participace či trestná činnost. Gangl (2000) dospěl k závěru, že kvalifikace získaná prostřednictvím vzdělání je hlavním přínosem pro boj o volné pracovní místo na trhu práce, ovšem dále říká, že na trh práce a volné pracovní místo má vliv i řada dalších faktorů, např. pozice v minulém zaměstnání, předchozí pracovní zkušenosti, mobilita pracovníka, ale i kontakty. Dále poukazuje na to, že vzdělání je považováno za nástroj proti chudobě, která je spojena s nenalezením práce, a proto je vzdělání zásadní pro získání lepšího pracovního místa, které je lépe finančně ohodnocené a zvýší tak kvalitu života daného jedince.

Vedle znalostí, které člověk k lepšímu uplatnění na trhu práce potřebuje, je důležitá i pracovní příprava. (Titan a kol, 2014). Ta je nepostradatelnou součástí pro získání dovedností, které ale jedinec povětšinou nezíská ve škole. Pracovní přípravu lze rozdělit na dva typy, a to na speciální a všeobecnou (Brožová, 2018). Speciální příprava je specifická tím, že člověk je užitečný pouze pro firmu, která jeho pracovní přípravu provádí. Oproti tomu všeobecná pracovní příprava spočívá v tom, že jedinec, který tímto projde, je potenciálním zaměstnancem pro více firem.

Jak lze z výše napsaného dovodit, pracovní příprava s sebou nese i náklady a výnosy. U všeobecné přípravy nese náklady jedinec, neboť mu firma v době pracovní přípravy mzdu dává nižší. Ovšem po jejím dokončení bývá mzda vyšší, protože firma jedinci platí ve vzájemné shodě s jeho produktivitou. Jedincova pozdější vyšší mzda pak kompenzuje náklady, které pracovní přípravě obětoval. Jinak je tomu u speciální přípravy. Protože jedinec speciální pracovní přípravu neplatí a není možné jí přenést do jiné firmy, náklady nese firma. Pracovníkovi je v té době vyplácena mzdová sazba, která převyšuje jeho aktuální příspěvek k příjmům firmy, často se jedná o specializované školení nebo kurz, díky kterému se po jeho dokončení pracovníkův příspěvek k příjmům firmy výrazně zvýší.

Vyšší vzdělání dává předpoklady k úspěšnému profesnímu životu a v případě ztráty zaměstnání dává také předpoklad dřívějšímu nalezení adekvátní pozice, avšak stále se jedná o pouhý předpoklad, který nezohledňuje další specifika trhu práce, např. regionální rozložení pracovních míst s nutností migrace, a tudíž nemusí tento předpoklad ve všech případech vždy platit (Mincer, 1991). S touto myšlenkou pak přichází i Diprete a Chae (2023).

2.1. Přehled vzdělávacích systémů ve vybraných zemích EU

Vzhledem k výše uvedenému významu vzdělávání na postavení jedince na trhu práce, je na místě věnovat bližší pozornost vzdělávacím systémům, které jedince před vstupem na pracovní trh připravují. Vybrané systémy jsou stručně shrnuty v této kapitole.

Výběr zemí EU k porovnání vzdělávacích systémů byl proveden s ohledem na jejich geografickou polohu, tak, aby byly zastoupeny země západní, severní, východní, jižní i střední Evropy. Konkrétně je v této kapitole stručně charakterizován vzdělávací systém ve Francii, Irsku, Švédsku, Finsku, Rumunsku, Bulharsku, Řecku, Itálii, Německu a České republice. Tyto země byly vybrány jako typičtí představitelé daného regionu.

Francouzský vzdělávací systém se člení na 3 hlavní části a to základní, střední a vysokoškolské. Ve Francii školní docházka spadá pod Ministerstvo pro národní vzdělávání, školství a výzkum. Významnou roli ve vzdělávacím systému hraje stát, který stanovuje a vymezuje např. učební plány či poskytuje rozvojové vzdělání učitelům. Dle dlouhodobé tradice se vzdělávací systém vyznačuje jako centralizovaný. Ve školách se vyučuje jejich úředním jazykem, francouzštinou (Euroskop, 2022). K dalšímu tradičnímu bodu ve francouzském vzdělávání patří skutečnost, že mateřskou školu navštěvují děti ve věku od tří do šesti let, i přes to, že je tento stupeň ve Francii nepovinný. V šesti letech pak děti nastupují do základního vzdělání, které je bezplatně poskytováno na státních školách. V tomto základním vzdělání setrvávají do jedenácti let, kdy po jejím dovršení a ukončení pětiletého kurzu automaticky přestupují na vzdělávání středoškolské. Další úroveň je nižší sekundární vzdělání, které trvá čtyři roky a je povinné, jako základní vzdělání. Nižší sekundární vzdělávání se ukončuje zkouškou, která ovšem není nutná k tomu, aby dítě bylo přijato k vyššímu sekundárnímu stupni vzdělání. Ve věku od patnácti do osmnácti let navštěvují vyšší sekundární vzdělání, které se poskytuje v lyceích, dělících se na všeobecné, technologické či odborné. Charakteristikou pro všeobecné lyceum je, že připravuje žáka ke studiu na vysoké škole. I zaměření technologické připravuje žáka ke studiu na vysoké škole, ale spíše na technické obory. Posledním je odborné lyceum, jehož cílem je žáka připravit především k pracovnímu

životu, kdy během tohoto studia žák může získat osvědčení o odborné způsobilosti, které mu umožní lepší vstup na trh práce (Erudyce, 2023). K tomu, aby mohl žák přistoupit k vysokoškolskému vzdělání, musí složit maturitní zkoušku. Jako ve většině evropských zemí, i ve Francii na vysokých školách rozlišují bakalářské, magisterské a doktorské studium.

Vzdělávací systém v Irsku se člení na primární, sekundární a terciární. V Irsku je vzdělávací systém financován státem a jeho agenda spadá pod Ministerstvo školství a dovedností. V Irsku není povinná předškolní docházka, přesto do většiny školek a školských zařízení nastupují děti ve čtyřech letech. Povinná školní docházka zde začíná v šesti letech a trvá do šestnácti let. Na školách se vyučuje v anglickém jazyce a irštině. Základní vzdělání je děleno do dvou stupňů, kdy první trvá do dvanácti let a druhý od dvanácti do patnácti, u některých do šestnácti let. Studenti, kteří chtějí ve vzdělání pokračovat, mají možnost studovat na středních školách. Zde mají na výběr, zda se dají za školu uměleckou, technickou nebo obecní. Délka trvání střední školy je tři roky. Aby člověk po střední škole mohl pokračovat na vysoké škole, je nutné získat maturitu, tedy úspěšně absolvovat střední školu. Vysoké školy se v Irsku vyznačují vysokou kvalitou a nabízejí širokou škálu jak bakalářských a magisterských, tak i doktorských programů. Výsadou irského vzdělávacího systému je také vysoká podpora inkluze, kdy kladou důraz na přizpůsobování učiva schopnostem a možnostech žáků (Erudyce, 2023).

Švédský vzdělávací systém je decentralizovaný a celková odpovědnost je nesena vládou pro všechny úrovně. Vzdělávání je pak na všech úrovních poskytováno bezplatně. Švédsko se řadí k zemím, které do vzdělávání investují v poměru k HDP nejvyšší částky ze zemí EU. Od roku 2018 je ve Švédsku předškolní třída povinná po dovršení šesti let dítěte a povinná školní docházka potom začíná v sedmi letech a trvá do šestnácti let. Zajímavostí je, že se vzdělávací systém do značné míry přizpůsobuje potřebám žáků, kdy je kladen důraz na rozvoj kritického myšlení a podporu kreativity (Erudyce, 2023). Základní škola se dělí do tří stupňů a to: 1. až 3. třída, 4. až 6. třída a 7. až 9. třída. Po dokončení základní školy si mohou žáci vybrat, zda chtějí pokračovat na jejich tříletém tzv. gymnasiu, kdy po jeho úspěšném dokončení získají maturitu. Vysoké školy pak nabízejí bakalářské, magisterské i doktorské studijní programy, kde je kladen důraz na samostatnost studenta (Euroskop, 2022).

Pro **finský vzdělávací systém** je charakteristickým rysem vysoká míra autonomie na všech jeho úrovních a je tedy ze strany státu řízen pouze minimálně. Vzdělávání je bezplatné na všech úrovních a financováno z veřejných prostředků, včetně soukromých škol, kterých je

ovšem velmi málo (navštěvují je asi 2 % žáků). Vzdělávání se na veřejných výdajích podílí cca 10,2 %. Ve Finsku je rovněž velmi zavedený systém celoživotního vzdělávání (European Commission, 2023). Preprimární vzdělání je poskytováno obvykle dětem v mateřské školce ve věku dvou až šesti let, jehož cílem je dítě emocionálně připravit na vstup do základní školy. Poslední rok před začátkem školní docházky (zpravidla v šesti letech) je povinný (Erudyce, 2023). Povinná školní docházka trvá devět let a důraz je zde kladen na rovnost, tedy, aby mezi dětmi z různých sociálních či ekonomických poměrů nebyl nikdo znevýhodněn. Zvláštností je, že až do 4. třídy nejsou děti hodnoceny známkami. Po základní škole mají žáci možnost pokračovat ve tříletém studiu na střední škole, která je zaměřena na přípravu pro vysokoškolské vzdělání. Pokud žáci neplánují na vysokou školu vstoupit, mohou po základní škole nastoupit do tzv. profesionálního vzdělávání, kde je poskytováno mnoho odborných a praktických kurzů, které slouží pro přípravu na výkon konkrétního povolání. Systém vysokých škol ve Finsku v sobě zahrnuje i vyšší odborné školy. Nejčastěji získaným titulem je bakalář nebo magistr (Euroskop, 2022).

Rumunský vzdělávací systém je bezplatný, což je zakotveno v ústavě. I zde agenda vzdělávání spadá pod Ministerstvo národního školství. Do vzdělávacího systému, respektive do mateřské školky, děti obvykle vstupují ve 3 letech, kdy poslední rok, tzv. předškolní je povinný k tomu, aby mohlo dítě nastoupit do školy základní. Charakteristikou tohoto rumunského vzdělávacího systému je především to, že žáci školu navštěvují do 12. třídy, která je zakončena maturitní zkouškou. Rumunský vzdělávací systém je velmi podobný vzdělávacímu systému ve Francii (Erudyce, 2023).

Vzdělávací systém v Bulharsku spravuje Ministerstvo školství a vědy. Školky a školy jsou financovány pomocí obecních rozpočtů, který je tvořen na základě zapsaných dětí. Povinná školní docházka začíná ve věku sedmi let a končí nejčastěji v šestnácti letech. Nástup do povinné školní docházky v sedmi letech začíná v tomto věku z důvodu toho, že v Bulharsku jsou povinné dva roky předškolního vzdělávání. Bulharský vzdělávací systém se člení na preprimární vzdělání, základní vzdělání, středoškolské vzdělání a vysokoškolské vzdělání. Preprimární vzdělání zahrnuje navštěvování mateřské školky od 3 let věku a pokud se jedná o dva roky povinné předškolní docházky, lze je provádět jak v mateřské školce, tak ve skupinách, jejichž cílem je příprava dítěte do základní školy a počíná v pěti letech dítěte (Euroskop, 2022). Povinná školní docházka trvá osm let a to od 1. do 8. třídy, nejčastěji pro děti ve věku sedmi až patnácti let. Po ukončení základní školy má žák možnost pokračovat na střední škole, jejíž trvání činí obvykle čtyři roky. Žák si může na střední škole vybrat mezi

různými směry v oboru anebo se připravit pro studium na vysoké škole. I vysoké školy v Bulharsku nabízejí bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy (European Commission, 2023).

Řecké vzdělávání je založeno na ústavní zásadě, podle které se vzdělávání poskytuje všem občanům bezplatně. Orgánem, který vzdělání zastřešuje na národní úrovni je Ministerstvo školství a náboženských záležitostí. Hlavní úlohou ministerstva je stanovovat dlouhodobé cíle, financování či vytváření a upravování učebních osnov. V jednotlivých regionech na dodržování výše zmíněných cílů dohlíží krajská ředitelství pro vzdělávání a bezporuchový chod na místních úrovních je pak zajišťován řediteli základních a středních škol. Řecké vzdělávání je rozděleno do šesti skupin a povinná školní docházka začíná ve čtyřech letech, nejčastěji pak trvá do patnácti let. Ve čtyřech letech děti nastupují k předškolnímu vzdělávání, které trvá dva roky a po kterých následuje základní škola v trvání šesti let s volitelným celodenním programem. Nižší sekundární vzdělávání představuje gymnasium, které je tři roky povinné a poskytuje všeobecné vzdělání. Vyšší sekundární vzdělání představuje nepovinné všeobecné nebo odborné gymnasium, na které se žáci zapisují v patnácti letech a trvá tři roky. Terciární vzdělávání je děleno na čtyřletý bakalářský program, jeden až dvouletý magisterský a nejméně tříletý doktorský studijní program (European Commission, 2023).

Vzdělávací systém v Itálii je decentralizovaný a organizován podle zásady subsidiarity. Stát určuje minimální standardy vzdělávání, školy mají vysokou míru autonomie a samy určují učební plány a organizaci výuky. Každé tři roky školy připravují vlastní plán vzdělávací nabídky. Instituce, které vzdělávací systém v Itálii zastřešují jsou Ministerstvo univerzit a Ministerstvo školství a zásluh. Protože je vzdělávací systém decentralizovaný, sdílí regiony se státem společnou odpovědnost v určitých oblastech, např. vytváření školního kalendáře. Zajímavostí je, že v Itálii je vzdělání poskytováno ve veřejném sektoru, v soukromém sektoru a za určitých podmínek je možné vzdělání poskytovat i doma (Erudyce, 2023). V případě domácího vzdělávání je žák povinen skládat zkoušky, které prokáží získání požadovaných znalostí. Předškolní vzdělávání v Itálii není povinné, ale přesto většina dětí mateřské školy navštěvuje. Na předškolní vzdělávání navazuje základní vzdělávání, které je dlouhé deset let a počíná šestým rokem dítěte (European Commission, 2023). Po ukončení povinné docházky nastupují žáci na střední školu, a to buď na technického zaměření, nebo na zaměření teoretické. Jako ve většině zemí i v Itálii po dokončení střední školy lze nastoupit na vysokou školu, která nabízí bakalářské, magisterské a doktorské studium.

Ve spolkové republice **Německo** jsou kompetence ve vzdělávacím systému rozděleny mezi spolkovou vládu a vlády spolkových zemí. Předškolní výchova v Německu není součástí státem řízeného školského systému. Předškolní výchovu realizují instituce obvykle do věku šesti let, kdy děti zahajují povinnou školní docházku, která v prvním stupni trvá do 4. třídy (Euroskop, 2022). V Berlíně a Braniborsku až do 6. třídy. Poté dochází k prvnímu dělení směřující k různým kvalifikacím. Vyšší sekundární vzdělání po ukončení základní školy se vzdělávání uskutečňuje na středních školách, které nabízejí všeobecné denní studium, odborné studium a studium v rámci duálního systému, kdy část výuky probíhá ve škole a část v rámci praktické přípravy v pracovních podmínkách. Studium na středních školách je ukončeno maturitní zkouškou, která je podmínkou pro vstup na vysoké školy. Maturitu v pozdějším věku je v Německu možné získat ve večerních kurzech. Terciární vzdělávání probíhá na univerzitách a dále na vysokých školách s uměleckým a hudebním zaměřením. V Německu existují speciální úzkoprofilové vysoké školy např. pro přípravu zájemců ke kariéře v armádě. Na státem uznaných studijních institucích studenti získávají akademickou i profesní přípravu pro budoucí povolání. V Německu jsou pak značně rozšířeny mnohé programy celoživotního vzdělávání (Erudyce, 2023).

V **České republice vzdělávací systém** spravuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a základní dělení vzdělávacího systému je následovné (European Commission, 2023). Preprimární vzdělání je poskytováno obvykle dětem v mateřské škole ve věku dvou až šesti let. v podmínkách České republiky je pak poslední rok, tzv. předškolní, povinný. Nejčastěji začíná povinná školní docházka v šesti letech a její trvání je devět let (Euroskop, 2022). Primární a nižší sekundární vzdělání probíhá na základních školách, kde se povinná školní docházka dělí na dva stupně, a to na první a druhý. Nižší sekundární vzdělání je pak poskytováno především víceletými gymnázii nebo osmiletými konzervatořemi. Vyšší sekundární vzdělání je pak poskytováno na středních školách, a to buď v odborných, nebo všeobecných oborech. Studenti, kteří tento stupeň úspěšně dokončí, získají buď středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou, nebo výučním listem. I student, který dokončí střední vzdělání s výučním listem může získat maturitu a to tzv. nástavbovým vzděláním, po jehož dokončení student maturitu obdrží. V tomto stupni se věk studentů pohybuje v rozmezí patnácti až devatenácti let. U terciárního vzdělání je možné rozlišit vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání. Výstupem z vyšší odborné školy je titul Dis., který lze získat po třech letech v daném programu po úspěšném dokončení absolutoria. Vysokoškolské vzdělání pak rozlišuje tři stupně vzdělání a to bakalářský, magisterský a doktorský studijní program, kdy

výstupem bakalářského studijního programu je titul Bc., u magisterského studijního programu je to Mgr. nebo Ing. a u doktorského studijního programu je to pak titul Ph.D. (Eurydice, 2023).

V Tabulce 1 je pro vyšší přehlednost uvedena povinnost předškolní docházky, začátek a délka povinné školní docházky ve vybraných zemích EU.

Tabulka 1: Přehled vzdělání

ZEMĚ	Povinnost předškolní docházky	Začátek povinné školní docházky	Délka primárního vzdělávání	Délka povinné školní docházky
Francie	Ne	6	5	9
Irsko	Ne	6	6	10
Švédsko	Ano, 1 rok	7	6	9
Finsko	Ano, 1 rok	7	6	9
Rumunsko	Ano, 1 rok	7	4	9
Bulharsko	Ano, 2 roky	7	4	8
Řecko	Ano	4	6	11
Itálie	Ne	6	5	10
Německo	Ne	6	4	9
Česká rep.	Ano, 1 rok	6	5	9

Zdroj: vlastní zpracování (Erudyce, 2023)

Z Tabulky 1 je patrné, že ve většině zemích EU je povinnost předškolní docházky zpravidla v délce jednoho roku před nástupem do základní školy. Dále je patrné, že v severních a východních zemích EU je věk začátku povinné školní docházky vyšší než v ostatních zemích. Ve většině zemí trvá povinná školní docházka devět let.

2.2. Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání

Vzhledem k tomu, že v každé zemi dominuje jiný vzdělávací systém, vznikla Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání (ISCED), která slouží k porovnávání výsledků a údajů mezi zeměmi a také umožňuje sledovat výkonnost a pokrok při dosahování mezinárodních cílů (European Commission, 2023). I tato klasifikace během let prošla několika reformami. Původní klasifikace ISCED byl přijata v 70. letech minulého století organizací United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), která v roce 1997 prošla revizí a odtud byla klasifikace známá jako ISCED 97. V současné době se aktuální

verze nazývá ISCED 11 a od ISCED 97 se liší v tom, že úrovně vzdělání obsahují kategorie, které jsou rozšířeny o předškolní vzdělání a celkově lépe definuje typy vzdělání. Změny byly zavedeny mezinárodními odborníky v oblasti statistiky a také za pomoci mezinárodních organizací, kam lze zařadit ERUSOTAT, OECD nebo Statistický úřad UNESCO (Giovannini, 2010). Obecně klasifikace ISCED 11 přispívá ke spolehlivějšímu srovnání statistik na mezinárodní úrovni odrážejících vzdělávací systém (UNESCO, 2012).

Úroveň ISCED 0, známa spíše jako **předškolní vzdělávání** se zaměřuje na vývoj dětí v rovině emoční, dále klade důraz na rozvoj sociální a fyzický, kdy se děti s organizovanou výukou setkávají mimo rodinné prostředí, což je nepostradatelná stránka pro pokračování do dalšího stupně vzdělávání, tedy do stupně ISCED 1. Hlavním cílem je tedy připravit dítě na přechod do základního vzdělání, které probíhá nejčastěji formou her pod dohledem pedagogů v interakci s jinými dětmi. Tato úroveň zahrnuje děti, které nedosahují potřebného věku ke vstupu do úrovně ISCED 1.

Úroveň ISCED 1 představuje **primární vzdělání**, kdy se žáci učí základním dovednostem jako je počítání, čtení nebo psaní a rozvíjí se vědomosti a znalosti, které slouží pro vytváření základů pro učení. Tato úroveň se zaměřuje na učení s nižší odborností. Podmínku, kterou musí dítě splnit, aby mohlo do tohoto stupně vstoupit je věk, který nemůže být menší než 5 let a více než 7 let. Délka setrvání v tomto stupni se může lišit, ovšem nejčastěji je to 6 let. Po skončení základního stupně vzdělání děti pokračují do stupně ISCED 2.

Úroveň ISCED 2, neboli **nižší sekundární vzdělávání** navazuje na základní vzdělávání a jeho cílem je stanovit a ustálit základy pro další vzdělávání, které vedou k hlubšímu lidskému rozvoji. Do této úrovně vstupují žáci vstupují nejčastěji ve 12 letech.

Úroveň ISCED 3, neboli **vyšší sekundární vzdělávání** pak vede k úspěšnému dokončení středoškolského vzdělání, které je důležité pro vstup na terciární úroveň vzdělání nebo pro získání dovedností do zaměstnání. Programy na této úrovni poskytují především výuku, která je odbornější a pestřejší. Vyučující jsou více kvalifikovaní než na úrovních předešlých. Do tohoto stupně vstupují žáci nejčastěji ve věku 14 až 16 let.

Úroveň ISCED 4 představuje **postsekundární neterciární vzdělání** navazuje na sekundární vzdělání, jehož cílem je poskytnout vzdělání na přípravu pro trh práce nebo na terciární vzdělání, které se zaměřuje především na osvojování dovedností a znalostí, ovšem jeho kvalita je nižší než u vzdělání terciárního. Tento stupeň je nadstavbou stupně ISCED 3.

Úroveň ISCED 5, tedy **terciární vzdělávání s krátkým cyklem** představuje poskytování odborných znalostí, které bývají založené na praxi, která je určena k přípravě pro vstup na trh práce, ovšem tento stupeň může představovat i přípravu pro terciární vzdělávání. Vstup do tohoto stupně požaduje dokončení stupně ISCED 3 nebo ISCED 4.

Úroveň ISCED 6 představující **bakalářskou nebo jí odpovídající úroveň** je poskytována vysokými či vyššími odbornými školami. Obvyklá doba strávena v tomto stupni činí 3 až 4 roky a jeho cílem je připravit jedince na povolání nebo jej připravit k dalšímu studiu – především v navazujícím magisterském programu. Cílem je jedincům poskytnout pokročilejší akademické znalosti a odbornější dovednosti. Výuka je uskutečňována vyučujícími, kteří v této klasifikaci dosáhli úrovně ISCED 7 nebo ISCED 8. K tomu, aby jedinec mohl do tohoto stupně vstoupit, je nutné ukončení úrovně ISCED 3 nebo ISCED 4 (pokud to umožňuje přístup k terciárnímu vzdělání). Po úspěšném ukončení úrovně ISCED 6 jedinec dosáhne titulu Bc. nebo Dis. v závislosti na tom, zda je jedná o vysokou či vyšší odbornou školu.

Úroveň ISCED 7 představuje **magisterskou nebo jí odpovídající úroveň**, která poskytuje jedincům odborné a hlubší znalosti, které vedou k získání titulu Mgr. nebo Ing. Studijní programy na této úrovni zahrnují i podstatnou část výzkumu. I na této úrovni vyučují jedinci, kteří dosáhli úrovně ISCED 7 nebo ISCED 8. Obvyklá doba studia na této úrovni činí 2 až 3 roky.

Úroveň ISCED 8, **doktorská nebo jí odpovídající úroveň** vede k pokročilé vědecké práci a tyto studijní programy jsou nabízeny univerzitami. V rámci této úrovně je věnována pozornost pokročilejšímu studiu a výzkumu. Aby mohl jedinec do této úrovně vstoupit, musí úspěšně ukončit úroveň ISCED 7. Úroveň ISCED 8 jedinci po jejím dokončení umožňuje vykonávat profesi na úrovních ISCED 6, ISCED 7 i ISCED 8.

2.3. Vliv vzdělání na ekonomický růst a rozvoj společnosti

Ekonomika jednotlivých států vykazuje vyšší produktivnost s vyšším podílem vzdělanějších pracovníků, jelikož pracovníci, kteří mají vyšší vzdělání mohou práci vykonávat efektivněji a případně i samostatněji (Holzer a Dunlop, 2013). K tomu, aby ekonomika mohla být v daném státu produktivnější než ve státech jiných, je nutné do vzdělání investovat, to znamená, že každý stát by měl nabízet rozsáhlou škálu vysokých škol, které člověka do práce připraví a do budoucna zajistí vyšší produktivitu. Země, které disponují větším počtem vzdělaných osob než země s menším počtem vzdělaných osob, vykazují daleko rychlejší

hospodářský růst, který činí danou zemi v porovnání s jinými, konkurenceschopnější (Palíšková, 2014).

Zdroje ekonomického růstu je možné rozdělit na dvě skupiny – kvantitativní a kvalitativní. Mezi kvantitativní se řadí zásoby kapitálu a zaměstnanost. Mezi kvalitativní lze zařadit práci a kapitál, které spadají do produktivity výrobních faktorů. Kapitál je možné ještě rozdělit na následující tři skupiny – lidský kapitál představovaný prostřednictvím znalostí, dovedností či stupněm dosaženého vzdělání, fyzický kapitál reprezentovaný v podobě zařízení či strojů a kapitál znalostní, který zahrnuje technologie. Vazbu mezi trhem práce a ekonomickým růstem se v praxi často prezentuje za pomoci hrubého domácího produktu prostřednictvím ukazatelů demografického vývoje či ukazatelů trhu práce (Brožová, 2018).

Pojem lidský kapitál se řadí k pojmům, který je součástí pojetí moderní ekonomie (Mazouch a Fisher, 2011). Lidský kapitál se od ostatních kapitálů liší svou jedinečností, a to především tím, že jeho nositelem je člověk samotný (Raudenská a Večerník, 2019). Pod investováním do lidského kapitálu si lze představit jednotlivé kroky a aktivity, které směřují ke zvýšení kvalifikace jedince a tím i jeho kvality práce. K investici do lidského kapitálu lze zařadit jak pracovní přípravu daného člověka, tak péči o jeho psychické a fyzické zdraví, čímž se člověk stává schopnější a produktivnější (Brožová, 2018). Člověk svůj lidský kapitál získává především učením, rozvojem schopností a znalostí. Tento kapitál je ovšem ovlivněn i několika faktory, např. prostředím, ve kterém lidé žijí, bohatstvím, kterým disponují, schopností komunikace, vytrvalostí a v neposlední řadě i cílevědomostí (Pagés a Stampini, 2009).

Vzdělání a s ním související benefity např. vyšší mzda, s sebou nese i mnohé další aspekty, a to nejen pro jedince, ale i pro celou společnost. Edgerton a kol. (2012) dospěl k závěru, že lidé s vyšším vzděláním dosahují vyšší produktivity práce s nižšími náklady než lidé s nižším vzděláním. Vyšší vzdělanost je také spojena s nižšími náklady v budoucnu, jelikož lidé s vyšším vzděláním vydělávají více, čímž dochází k odvodům vyšších daní a představují tím zároveň zvýšený příjem do státního rozpočtu. V budoucnu pro stát také lidé s vyšším vzděláním představují menší zátěž v poskytování např. sociálních dávek (Holzer a Dunlop, 2013).

Souhrnně lze konstatovat, že vazba mezi trhem práce a vzděláním je velice úzce propojená, jelikož společně ovlivňují, jak růst ekonomiky, tak růst společnosti. Z tohoto důvodu je investice do vzdělání zásadní a v dlouhém období přináší vyšší kvalitu pracovní síly, vyšší produktivitu země a tím i lepší postavení země v porovnání se zeměmi ostatními.

3. ANALÝZA VYBRANÝCH INDIKÁTORŮ TRHU PRÁCE V ZEMÍCH EU

Následující kapitola se bude zabývat vybranými indikátory trhu práce, které jsou jeho nedílnou součástí a jejich statistickou analýzou, která je důležitá k tomu, aby podala ucelený obraz o stavu trhu práce v zemích EU v souvislosti se vzdělaností v příslušných zemích. Analýza těchto indikátorů také popisuje ekonomickou aktivitu dané země. V neposlední řadě jsou tyto informace cenné pro efektivní politiku zaměstnanosti. S ohledem na téma práce a její cíl, resp. posouzení významu vzdělanosti v kontextu vývoje vybraných indikátorů trhu práce, bude v analýze využita i Mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED, která je popsána v kapitole 2.2. Analýza se bude primárně zabývat vyššími stupni dosaženého vzdělání, tedy ISCED 5 až ISCED 8, jelikož jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, existuje předpoklad, že čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím méně je ohrožen nezaměstnaností. Pozornost bude věnována i dalším stupňům vzdělání, aby bylo možné provést srovnání.

3.1. Metodika analýzy vybraných indikátorů

Krokem, který je nezbytný k analýze ekonomických dat (indikátorů), je sběr příslušných dat, poté následuje jejich roztrídění, normalizace a samotná statistická analýza. Pro potřeby této práce byl jako vhodný zdroj dat vybrán Statistický úřad Evropské unie (Eurostat, 2024), neboť shromažďuje ucelené údaje ze všech 27 zemí EU. Data, která jsou v této práci obsažena představují časové údaje od roku 2013 do roku 2022 s ohledem na dostupnost dat k jednotlivým indikátorům a pro lepší porovnatelnost jednotlivých zemí. Data jsou primárně volena pro věkovou skupinu 20 až 64 let, výjimkou je indikátor sledující nezaměstnanost mladé generace (15-24 let).

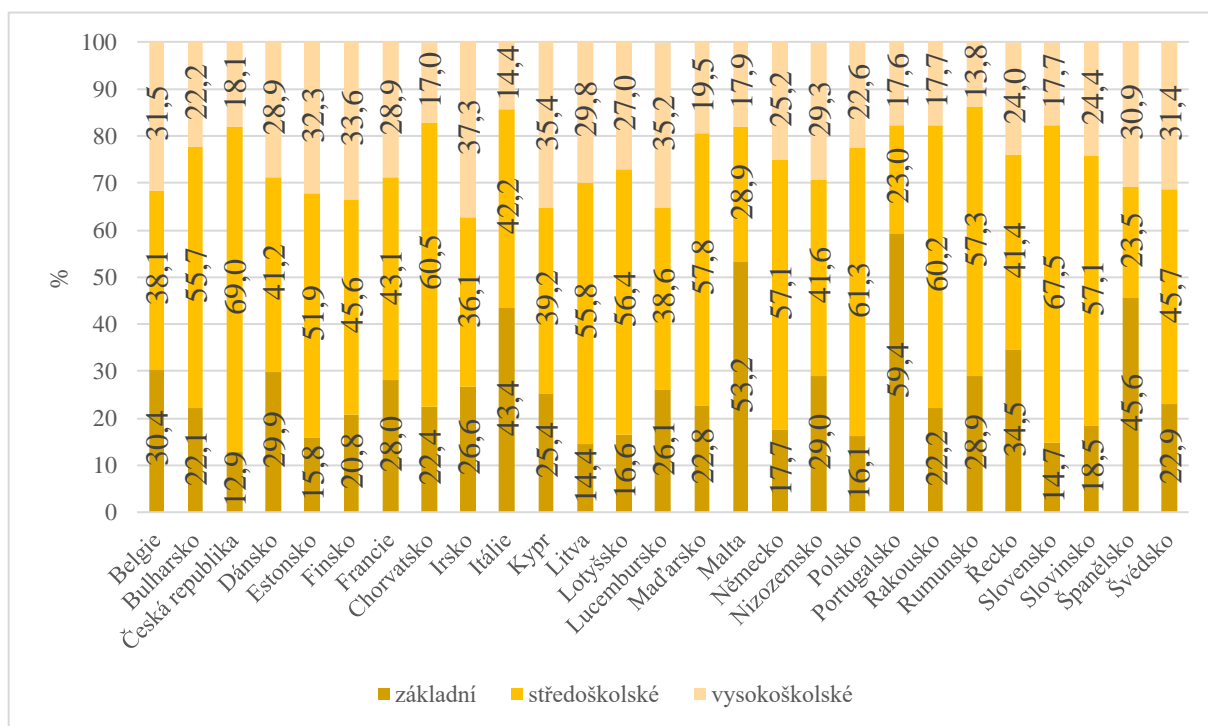
První část analýzy je zaměřena na vývoj vybraných indikátorů v čase. Jejím základem je zpracování statistických dat do podoby přehledných grafů a tabulek a jejich interpretace. Jako vhodné indikátory trhu práce byly v návaznosti na výše uvedenou rešerši literatury vybrány:

- míra nezaměstnanosti,
- míra ekonomické aktivity,
- dlouhodobá nezaměstnanost,
- nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15-24 let.

V druhé části analýzy byla jako vhodná metoda statistického zpracování získaných dat zvolena shluková analýza. I druhá část analýzy vychází ze zde uvedených principů, konkrétní metodika ke shlukové analýze je uvedena v úvodu 4. kapitoly.

3.2. Struktura populace podle dosaženého stupně vzdělání

Jak bylo uvedeno, analýza se ve vazbě na dosažené vzdělání bude primárně zabývat vyššími stupni dosaženého vzdělání, tedy ISCED 5 až ISCED 8, resp., vazbami mezi vysokoškolským vzděláním a indikátory trhu práce, které budou sledovány v omezenějším rozsahu, zpravidla rok 2013 a rok 2022. Pro navození představy o skladbě obyvatelstva byly zpracovány následující obrázky 3 a 4, které znázorňují rozdělení populace v zemích EU podle stupně dosaženého vzdělání za roky 2013 a 2022, tedy hranice sledovaného období ve věkové skupině 20–64 let. Tento přehled je užitečný i s ohledem na následující interpretaci vývoje indikátorů trhu práce.

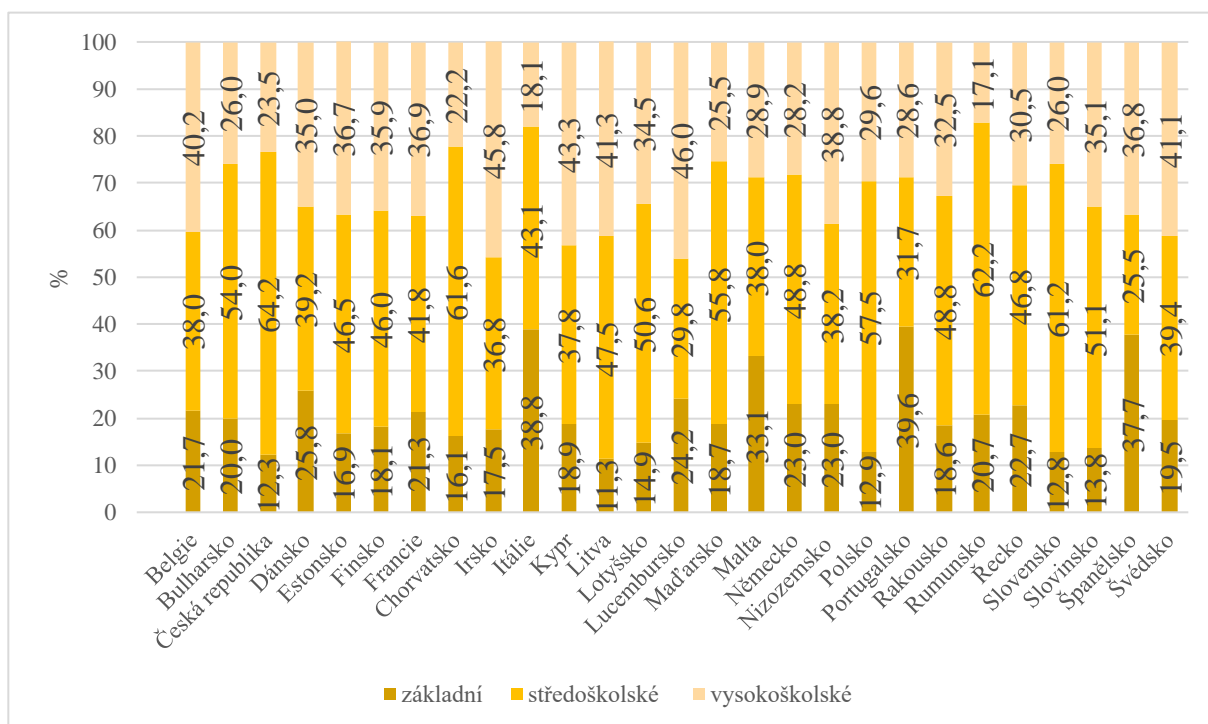

Obrázek 3: Procentuální podíl osob s určitým stupněm vzdělání v zemích EU v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Z Obrázku 3 vyplývá, že ve sledovaném roce 2013 nejvyšší podíl osob se základním vzděláním bylo v Portugalsku (59,4 %), na Maltě (53,2 %), ve Španělsku (45,6 %) a v Itálii (43,4 %), tedy zemích regionu Středozemního moře. Naopak nejnižším podílem osob se základním vzděláním v tomto roce disponovala Česká republika (12,9 %), Litva (14,4 %), Slovensko (14,7 %) a např. Estonsko (15,8 %), tedy země tzv. bývalého východního bloku. Co

se týče středoškolského vzdělání, jeho nejvyšší míru v roce 2013 vykazovala Česká republika (69,0 %), Slovensko (67,5 %), Polsko (61,3 %) a Chorvatsko (60,5 %). Nejnižší míru podílu osob se středoškolským vzděláním v tomto roce vykazovalo Portugalsko (23,0 %), Španělsko (23,5 %), Malta (28,9 %) a Irsko (36,1 %). Ve sledovaném roce nejvyšší míru podílu osob s nejvyšším stupněm vzdělání, resp. s vysokoškolským vzděláním, vykazovalo Irsko (37,3 %), Kypr (35,4 %), Lucembursko (35,2 %) a Finsko (33,6 %). Naopak nejnižším podílem vysokoškolsky vzdělaných osob v tomto roce disponovalo Rumunsko (13,8 %), Itálie (14,4 %), Chorvatsko (17,0 %) a Portugalsko (17,6 %). Pro porovnání a vývoj v čase je přiložen Obrázek 4.

Obrázek 4: Procentuální podíl osob s určitým stupněm vzdělání v zemích EU v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Porovnáním získaných dat o podílech osob s patřičným stupněm vzdělání v zemích EU v letech 2013 (Obrázek 3) a 2022 (Obrázek 4) vyplývá, že v roce 2013 byl průměrný podíl osob se základním vzděláním 26,7 %. Do roku 2022 tento podíl poklesl na 21,3 %. Nejvyšší pokles ze zemí EU zaznamenala v uvedeném období Malta o 20,1 procentního bodu (p.b.) na stále nadprůměrných 33,1 % těsně následována Portugalskem s poklesem o 19,8 p.b. na 39,6 %, což byl nejvyšší podíl osob se základním vzděláním v celé EU. I přes tento pokles však Portugalsko patřilo k zemím, kde byl vysoký podíl osob se základním vzděláním jak na začátku sledované

období, tak na jeho konci. Naopak Německo zaznamenalo v uvedeném období nárůst podílu osob se základním vzděláním o 5,3 p.b. na 23,0 %.

Dále z porovnání vyplývá, že nejvyšším podílem osob se středoškolským vzděláním na počátku sledovaného období disponovala Česká republika 69,0 %, přičemž průměr zemí EU činil v tomto roce 48,0 %. Za sledované období klesl průměrný podíl osob se středoškolským vzděláním zemí EU o 2,0 p.b. Nejvyšší pokles zaznamenalo Rakousko o 11,4 p.b., přesto s 48,8 % v roce 2022 zůstalo nad průměrem EU, který činil 46,0 %. Naopak největší nárůst zaznamenalo Portugalsko z 23,0 % na 31,7 %, což opět znamenalo, že celé období bylo pod průměrem EU.

Vzhledem k tomu, že průměrný podíl osob se základním a středoškolským vzděláním poklesl, podíl osob s vysokoškolským vzděláním v zemích EU vzrostl v průměru o 7,4 p.b., přičemž nejvyšší nárůst zaznamenalo Rakousko o 14,8 p.b., kdy průměr na počátku sledovaného období činil 25,3 % a na jeho konci 32,7 %. Nejvyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním v roce 2013 mělo Irsko, konkrétně 37,3 %, které do roku 2022 navýšilo svou hodnotu na 45,8 %, přesto bylo v roce 2022 předstiženo Lucemburskem, které svůj podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel zvýšilo na 46,0 %. V uvedeném období došlo ke zvýšení podílu vysokoškolsky vzdělaných osob bez výjimek ve všech zemích EU.

3.3. Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je základním indikátorem trhu práce, kterým lze sledovat situaci v dané zemi. V posledních deseti letech, které shrnuje Tabulka 2, představuje ve všech zemích EU pokles míry nezaměstnanosti. Obecně lze říci, že nezaměstnanost postihuje osoby s nejnižším stupněm vzdělání (Průcha, 1999). Na počátku sledovaného období nejvyšší míru nezaměstnanosti zaznamenalo Řecko (27,3 %) a Španělsko (25,6 %), což mohlo být způsobeno končící ekonomickou recesí, která ovlivnila celosvětovou ekonomiku, ale na tyto země dolehla tak silně, že se ocitly na okraji bankrotu (The Financial Times, 2023). Naopak nejnižší míru nezaměstnanosti na počátku sledovaného období mělo Německo (5,2 %), Malta (5,5 %) a Lucembursko (5,7 %). Ke konci sledovaného období nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazovalo Španělsko (12,6 %) a Řecko (12,3 %). Nejnižší míra nezaměstnanosti pak na konci tohoto období byla v České republice (2,2 %), na Maltě (2,7 %) a v Polsku (2,8 %). Nejvyšší pokles míry nezaměstnanosti za sledované období zaznamenalo Řecko z 27,3 % na 12,3 %, Španělsko z 25,6 % na 12,6 % a Portugalsko z 16,5 % na 6,0 %. Tyto jihoevropské země mají společný znak, a to, že na ně značně dolehla předchozí ekonomická recese, neboť značná část

jejich příjmů souvisela s cestovním ruchem, což by mohlo vysvětlovat, že po oživení ekonomiky došlo ve všech těchto zemích k výraznému snížení míry nezaměstnanosti. Naopak nejnižší pokles míry nezaměstnanosti registrovalo Rakousko z 5,1 % na 4,5 %, Švédsko ze 7,1 % na 6,3 % a Finsko ze 7,5 % na 6,3 %. Během sledovaného období došlo ve všech zemích k poklesu míry nezaměstnanosti. Průměrný pokles míry nezaměstnanosti ze všech zemí EU pak za sledované období činil snížení z 11,0 % v roce 2013 na 5,5 % v roce 2022.

Tabulka 2: Celková míra nezaměstnanosti

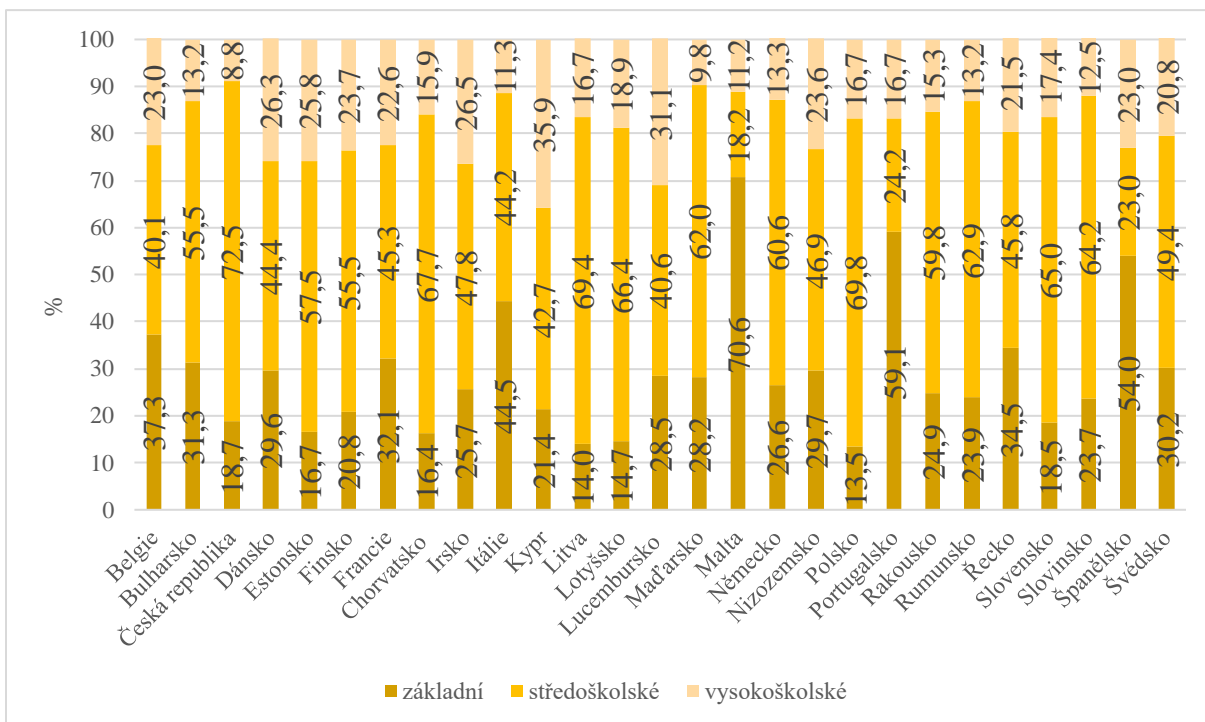
ZEMĚ	ROK									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	8,3	8,4	8,4	7,7	7,0	5,8	5,2	5,4	6,0	5,3
Bulharsko	12,7	11,3	9,1	7,6	6,1	5,1	4,2	5,1	5,2	4,2
Česká rep.	6,8	6,0	5,0	3,9	2,8	2,2	2,0	2,5	2,8	2,2
Dánsko	6,9	6,5	6,0	5,6	5,3	4,8	4,7	5,2	4,7	4,1
Estonsko	8,6	7,3	6,3	6,9	5,8	5,2	4,4	6,8	6,1	5,5
Finsko	7,5	8,0	8,8	8,2	8,1	6,8	6,1	7,1	7,1	6,3
Francie	9,6	9,9	10,0	9,7	9,1	8,8	8,2	7,7	7,5	6,9
Chorvatsko	16,6	16,5	15,5	12,5	10,8	8,2	6,4	7,0	7,2	6,7
Irsko	13,3	11,5	9,6	8,1	6,4	5,4	4,6	5,3	5,8	4,2
Itálie	11,9	12,5	11,7	11,5	11,1	10,5	9,9	9,1	9,4	8,0
Kypr	15,8	16,0	14,9	12,9	11,1	8,4	7,0	7,6	7,4	6,7
Litva	11,9	10,8	9,2	8,0	7,2	6,3	6,4	8,7	7,3	6,1
Lotyšsko	11,9	10,9	9,9	9,8	8,8	7,5	6,4	8,3	7,7	6,9
Lucembursko	5,7	5,6	6,3	5,9	5,3	5,3	5,3	6,5	4,8	4,1
Maďarsko	10,0	7,6	6,7	5,0	4,0	3,6	3,3	4,2	3,9	3,5
Malta	5,5	5,3	4,9	4,3	3,6	3,3	3,3	4,1	3,2	2,7
Německo	5,2	5,0	4,6	4,1	3,7	3,3	3,1	3,8	3,6	3,1
Nizozemsko	6,7	6,9	6,4	5,5	4,4	3,4	3,0	3,3	3,5	2,9
Polsko	10,2	8,9	7,4	6,1	4,8	3,8	3,2	3,1	3,4	2,8
Portugalsko	16,5	14,1	12,5	11,2	8,9	7,0	6,4	6,9	6,6	6,0
Rakousko	5,1	5,5	5,6	5,8	5,3	4,7	4,3	5,3	6,0	4,5
Rumunsko	7,1	6,7	6,7	5,7	4,8	4,0	3,7	4,8	5,3	5,2
Řecko	27,3	26,4	24,9	23,5	21,4	19,3	17,3	16,4	14,7	12,3
Slovensko	13,9	12,9	11,3	9,5	7,9	6,4	5,6	6,6	6,7	6,0
Slovinsko	10,2	9,8	9,0	8,1	6,6	5,1	4,4	4,9	4,6	3,9
Španělsko	25,6	24,1	21,7	19,3	16,9	14,9	13,8	15,2	14,5	12,6
Švédsko	7,1	7,1	6,7	6,3	6,0	5,6	6,0	7,4	7,8	6,3

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Obrázek 5 představuje rozdělení nezaměstnaných osob do skupin dle dosaženého vzdělání jako podíl z celkové nezaměstnanosti v roce 2013. V tomto roce činil průměrný podíl nezaměstnanosti osob se základním vzděláním 29,2 %, ale některé země se významně odlišovaly, např. Malta (70,6 %), Portugalsko (59,1 %) a Polsko (54,0 %). Ovšem byly země, které se vyskytovaly i pod průměrem EU, např. Polsko (13,5 %), Litva (14,0 %), ale třeba i Lotyšsko (14,7 %).

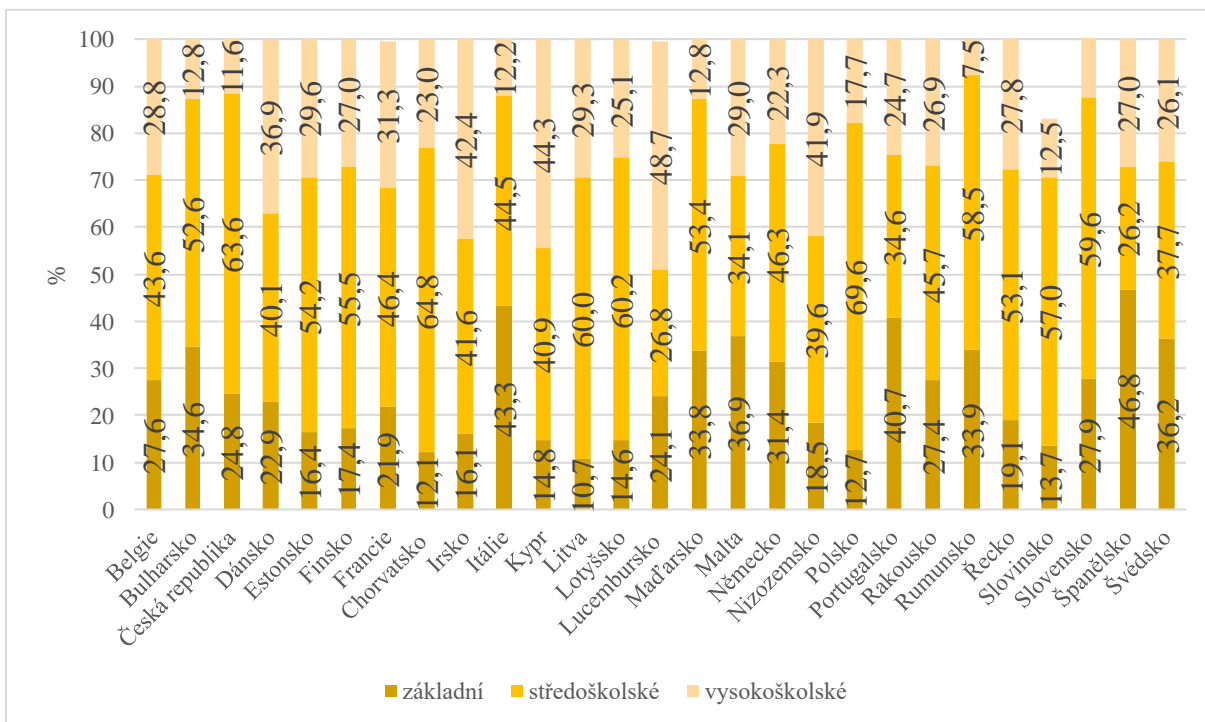
U středoškolsky vzdělaných osob činil průměrný podíl nezaměstnanosti 51,9 %. Nejnižším podílem míry nezaměstnanosti u této skupiny ve sledovaném roce 2013 disponovala Malta (18,2 %), což je země, která se nacházela výrazně pod celkovým průměrem zemí EU v daném roce. Naopak země, které disponovaly nejvyšším podílem míry nezaměstnanosti osob se středoškolským vzděláním patřila Česká republika (72,5 %), Polsko (69,8 %) a Litva (69,4 %).

V tomto sledovaném roce nejvyšším podílem nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním disponoval Kypr (35,9 %) a Lucembursko (31,1 %). Zeměmi, které dále disponovaly vyššími podíly nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním patřilo Irsko (26,5 %), Dánsko (26,3 %) a Estonsko (25,8 %). Naopak mezi země, které v tomto roce disponovaly nejnižšími podíly míry nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním byla Česká republika (8,8 %), Maďarsko (9,8 %) a Německo (11,2 %). Podobnou hodnotu jako Německo měla v tomto roce i Itálie (11,3 %). V tomto roce si však v míře nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním výrazně hůře nevedlo ani Bulharsko (13,2 %) a Rumunsko (13,2 %). Za rok 2013 činil průměrný podíl nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním 18,9 %.

Obrázek 5: Procentuální podíl nezaměstnanosti osob s určitým stupněm vzdělání z celkové nezaměstnanosti v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Obrázek 6: Procentuální podíl nezaměstnanosti osob s určitým stupněm vzdělání z celkové nezaměstnanosti v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Poznámka: Obrázek 6 představuje rozdělení nezaměstnaných osob do skupin dle dosaženého vzdělání jako podíl z celkové nezaměstnanosti v roce 2022. Je dále patrné, že v případě Slovinska součet všech tří skupin osob s určitým stupněm vzdělání nedosahuje 100 %, ale pouze 83,2 %, naopak u Slovenska by součet činil 116,8 %. Tento nesoulad je pravděpodobně způsoben chybou při zadávání dat na straně Eurostatu u dvou zemí s podobným názvem. Z toho důvodu nebude v podílu míry nezaměstnanosti v roce 2022 ke Slovinsku a Slovensku přihlíženo u žádného stupně vzdělání.

Obrázek 6 vyjadřuje, že v roce 2022 průměrný podíl nezaměstnanosti osob se základním vzděláním činil 25,5 %. Nejvyšší podíl míry nezaměstnanosti těchto osob vykazovalo Španělsko (46,8 %), Itálie (43,3 %) a Portugalsko (40,7 %). Naopak nejnižším podílem míry nezaměstnanosti osob se základním vzděláním disponovala Litva (10,7 %), Chorvatsko (12,1 %) a Polsko (12,7 %).

U osob se středoškolským vzděláním činil průměr podílu nezaměstnanosti v EU 47,7 %. Nejvyšší podíl míry nezaměstnanosti u této skupiny osob v tomto roce zaznamenalo Polsko (69,6 %), Chorvatsko (64,8 %) a Česká republika (63,6 %). Nejnižším podílem míry nezaměstnanosti středoškolsky vzdělaných osob disponovalo Španělsko (26,2 %) a Lucembursko (26,8 %).

U osob s vysokoškolským vzděláním v roce 2022 činil průměrný podíl nezaměstnanosti 26,6 %. Kypr (44,3 %), Irsko (42,4 %) a Nizozemsko (41,9 %) se v tomto roce řadily k zemím s nejvyšším podílem míry nezaměstnanosti vysokoškolsky vzdělaných osob. Naopak nejnižším podílem míry nezaměstnanosti těchto osob disponovalo Rumunsko (7,5 %), Česká republika (11,6 %) a Maďarsko spolu s Bulharskem (12,8 %).

Porovnáním získaných dat o podílu nezaměstnanosti osob s určitým stupněm vzdělání (Obrázek 5 a Obrázek 6) z celkové nezaměstnanosti (Tabulka 2) bylo zjištěno, že ve sledovaném období ve většině zemí EU došlo k poklesu podílu nezaměstnaných osob s nejnižším stupněm dosaženého vzdělání, pouze v sedmi zemích EU (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko a Švédsko) došlo k nárůstu tohoto parametru.

Nejvýznamnější pokles v podílu nezaměstnaných se základním vzděláním od roku 2013 do roku 2022 zaznamenala Malta, kde tento podíl poklesl o 33,7 p.b. na 36,9 %, což byla i tak nadále hodnota značně nad průměrem EU, který v roce 2022 činil 25,2 %. Tento fakt může mít souvislost s vysokým podílem osob se základním vzděláním, který na Maltě dosahoval v roce 2013 53,2 %, což byla druhá nejvyšší hodnota v EU, naopak celková míra nezaměstnanosti (Tabulka 2) byla na počátku i na konci sledovaného období pod průměrem EU.

V případě míry nezaměstnanosti ve skupině osob se středoškolským vzděláním ve sledovaném období došlo ve většině zemí EU k poklesu. Výjimku opět tvořilo sedm zemí (Belgie, Francie, Itálie, Malta, Portugalsko, Řecko a Španělsko), ale jednalo se o jiné země než v případě skupiny osob se základním vzděláním. Míra nezaměstnanosti této skupiny obyvatel během dotčeného období ve Finsku zůstala stabilní a nedošlo zde ani k poklesu ani k růstu míry nezaměstnanosti středoškolsky vzdělaných osob, přestože celková míra nezaměstnanosti ve Finsku poklesla o 1,2 p.b. (Tabulka 2). K nejvyššímu poklesu míry nezaměstnanosti ve skupině středoškolsky vzdělaných osob z celkové míry nezaměstnanosti došlo během let 2013–2022 v Německu, kde činil podíl nezaměstnaných osob na celkové nezaměstnanosti nadprůměrných 60,6 % (průměr EU v roce 2013 činil 51,9 %). Do roku 2022 tento podíl v Německu poklesl na 46,3 %, přičemž průměr EU v tomto roce byl 48,5 %. Ve stejném období v Německu poklesl podíl osob se středoškolským vzděláním o 8,3 p.b. (Obrázek 3, Obrázek 4). K nejvyššímu nárůstu míry nezaměstnanosti ve skupině středoškolsky vzdělaných osob došlo v období 2013–2022 o 15,9 p.b. na Maltě, která ve sledovaném období vykázala nejvyšší pokles podílu nezaměstnaných ve skupině osob se základním vzděláním a nárůst podílu osob se středoškolským vzděláním o 9,1 p.b. (Obrázek 3, Obrázek 4).

U osob s vysokoškolským vzděláním v roce 2013 činil průměrný podíl nezaměstnanosti 19,0 %. Mezi země s nadprůměrným podílem nezaměstnaných vysokoškolsky vzdělaných osob patřil zejména Kypr, kde míra nezaměstnanosti v této skupině dosáhla 35,9 %. Nicméně, i přes takto vysoký podíl nezaměstnaných osob s vysokoškolským vzděláním byl na Kypru v roce 2013 stále vyšší podíl nezaměstnaných osob se středoškolským vzděláním (42,7 %). Dále je nutné zohlednit, že v daném roce byl Kypr zemí s druhým nejvyšším podílem osob, které dosáhly vysokoškolského vzdělání v celé EU. Z Obrázku 5 je též patrné, že v žádné zemi EU nepatřila skupina vysokoškolsky vzdělaných osob v rámci nezaměstnanosti mezi dominantní. Naopak zemí s nejnižším podílem nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním v roce 2013 byla Česká republika (8,8 %), ve které byl ve stejném roce podíl vysokoškolsky vzdělané populace pod průměrem EU (18,1 %, viz Obrázek 3) a patřila tak v podílu osob s vysokoškolským vzděláním v populaci mezi nejslabší země EU.

Z porovnání dat o struktuře nezaměstnanosti podle dosaženého vzdělání v zemích EU pro období 2013 až 2022 (Obrázek 5, Obrázek 6) je patrné, že kromě dvou zemí (Bulharsko a Slovensko) došlo ke zvýšení podílu skupiny s vysokoškolským vzděláním z celkové míry nezaměstnanosti. Nejvyšší nárůst podílu osob s vysokoškolským vzděláním na nezaměstnanosti zaznamenalo Nizozemsko, kdy ve sledovaném období vzrostl o 18,3 p.b. na

nadprůměrných 41,9 % a bylo tak zemí s vůbec nejvyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných osob na nezaměstnanosti v celé EU.

Vzhledem k poklesu podílu osob se základním i středoškolským vzděláním se růst podílu u vysokoškolsky vzdělaných osob dal očekávat. Na první pohled by tak mohl být vyvozen závěr, že kvůli růstu podílu vysokoškolsky vzdělaných osob na míře nezaměstnanosti došlo ke zhoršení situace této skupiny na trhu práce, nicméně při dalším porovnání dat o podílu vysokoškolsky vzdělaných, míře nezaměstnanosti a počtu obyvatel zemí EU bylo zjištěno, že absolutní počty nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním ve většině zemí EU poklesly. K mírnému nárůstu došlo ve Francii, Lucembursku, Maltě, Německu, Rakousku a Švédsku. Ve Francii došlo k nárůstu podílu vysokoškolsky vzdělaných osob na celkové míře nezaměstnanosti (Obrázek 5, Obrázek 6) o 8,7 p.b. Ovšem je nutno zmínit, že absolutní počet nezaměstnaných osob s vysokoškolským vzděláním vzrostl ve Francii o cca 42 500 osob (viz Tabulka 3), což se vzhledem ke skutečnosti, že Francie v roce 2022 registrovala 67,8 mil. obyvatel a zároveň nárůst osob s vysokoškolským vzděláním o více než 6 mil osob, jeví jako zanedbatelné.

Tabulka 3: Změna počtu nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním v tis. a změna počtu obyvatel s vysokoškolským vzděláním v tis. v zemích EU v letech 2013-2022

ZEMĚ	Změna počtu nezaměstnaných s VŠ, v tis.	Změna počtu obyvatel s VŠ, v tis.	Průměrný počet obyvatel, v tis.
Belgie	-35,3	1 161,8	11 378
Bulharsko	-85,4	161,0	7 062
Česká republika	-36,1	568,0	10 516
Dánsko	-12,8	436,6	5 738
Estonsko	-7,6	62,4	1 326
Finsko	-2,1	168,5	5 587
Francie	42,5	6 086,2	66 736
Chorvatsko	-53,0	132,9	4 062
Írsko	-72,4	598,0	4 835
Itálie	-226,5	2 089,8	59 358
Kypr	-22,3	85,2	885
Litva	-9,0	273,2	2 889
Lotyšsko	-13,0	100,7	1 950
Lucembursko	3,4	107,8	591
Maďarsko	-53,7	538,5	9 799
Malta	1,5	75,0	472
Německo	18,5	3 180,9	81 880
Nizozemsko	-51,6	1 908,8	17 185
Polsko	-461,7	2 543,5	37 858
Portugalsko	-135,6	1 114,9	10 420
Rakousko	42,7	1 422,1	8 715
Rumunsko	-113,4	493,4	19 531
Řecko	-288,2	549,4	10 732
Slovensko	-90,1	455,3	5 423
Slovinsko	-2,2	237,2	2 083
Španělsko	-1 137,7	3 016,4	47 080
Švédsko	30,7	1 295,4	10 004

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

3.4. Míra ekonomické aktivity

Míra ekonomické aktivity je dalším indikátorem, kterým lze na trhu práce situaci sledovat. Patří mezi klíčové ukazatele, které znázorňují počty osob starších patnácti let splňujících kritéria k zařazení do skupiny zaměstnaných nebo nezaměstnaných.

V Tabulce 4 je zaznamenán vývoj míry ekonomické aktivity v zemích EU bez rozlišení stupně vzdělání. Z tabulky vyplývá, že nejvyšší míra ekonomické aktivity v roce 2013 byla ve Švédsku (81,1 %) a v Nizozemsku (79,4 %). Naopak nejnižší míru ekonomické aktivity v roce 2013 vykazovala Itálie (63,4 %) a Chorvatsko (63,7 %). Za rok 2013 činila průměrná míra ekonomické aktivity 71,4 %. Během sledovaného období v absolutním vyjádření nedocházelo k výraznější změně v míře ekonomické aktivity v zemích EU, výjimkou byla však Malta, kde

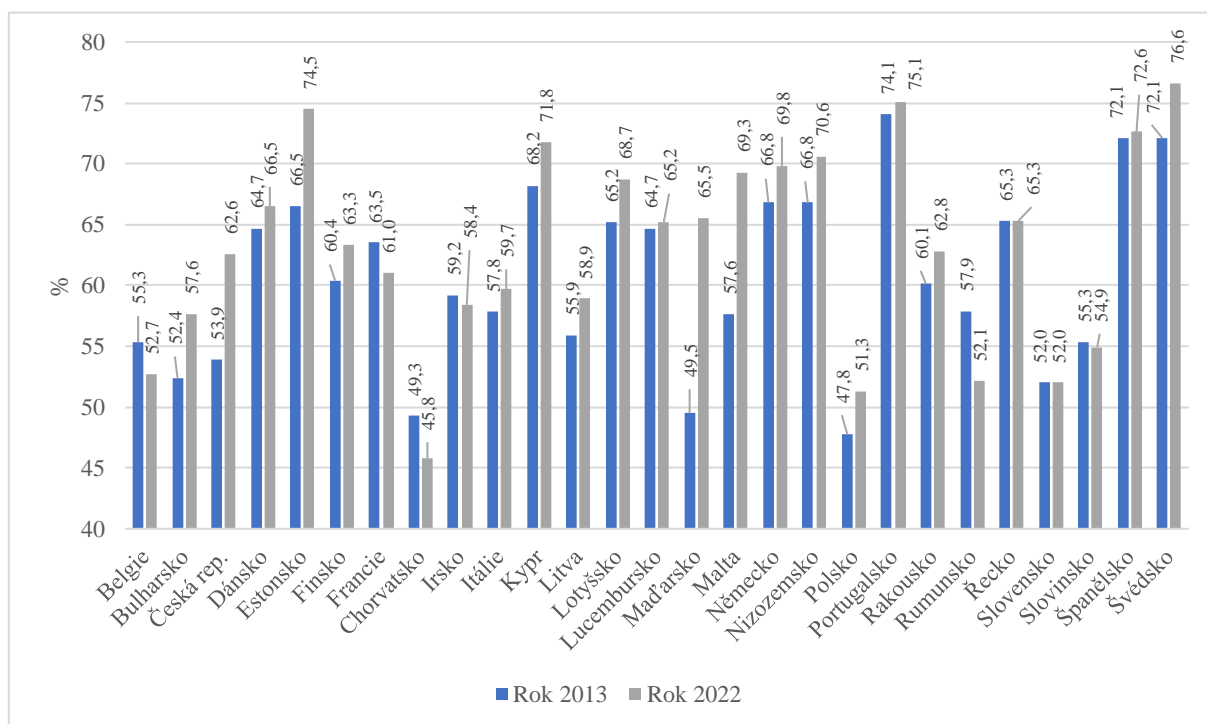
během tohoto sledovaného období došlo ke zvýšení míry ekonomické aktivity o 13,7 p.b. Nicméně, malá změna v absolutním vyjádření může být relativně velká při srovnání jednotlivých zemí. Další zemí, ve které došlo k takto výraznému růstu je Maďarsko, a to o 12,5 p.b. Průměr míry ekonomické aktivity v roce 2022 činil 75,9 %. Ovšem je nutné zmínit Španělsko, kde během sledovaného období jako v jediné zemi z celé EU, došlo k poklesu míry ekonomické aktivity, a to o 0,3 p.b. Německo, Rumunsko a Řecko jsou pak země, kde míra ekonomické aktivity během sledovaného období rostla nejméně.

Tabulka 4: Míra ekonomické aktivity vyjádřena v procentech

ZEMĚ	ROK									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	67,5	67,7	67,6	67,6	68,0	68,6	69,0	68,6	69,7	70,5
Bulharsko	68,4	69,0	69,3	68,7	71,3	71,5	73,2	72,2	72,0	73,6
Česká rep.	72,9	73,5	74,0	75,0	75,9	76,6	76,7	76,4	76,6	77,2
Dánsko	76,6	76,6	76,9	77,5	77,9	78,2	79,1	79,0	79,6	80,4
Estonsko	75,1	75,2	76,3	77,2	78,4	78,7	78,4	78,8	79,1	81,2
Finsko	75,2	75,4	75,8	75,9	76,7	77,9	78,3	78,3	78,8	79,8
Francie	71,1	71,0	71,3	71,4	71,5	71,9	71,7	71,0	73,0	73,6
Chorvatsko	63,7	66,1	66,9	65,6	66,4	66,3	66,5	67,1	68,7	69,9
Irsko	71,8	71,8	72,1	72,7	72,7	72,9	73,3	71,9	74,6	76,7
Itálie	63,4	63,9	64,0	64,9	65,4	65,6	65,7	64,1	64,5	65,5
Kypr	73,6	74,3	73,9	73,4	73,9	75,0	76,0	75,8	76,7	78,2
Litva	72,4	73,7	74,1	75,5	75,9	77,3	78,0	78,5	78,2	78,6
Lotyšsko	74,0	74,6	75,7	76,3	77,0	77,7	77,3	78,2	75,8	76,8
Lucembursko	69,9	70,8	70,9	70,0	70,2	71,1	72,0	72,2	73,2	73,5
Maďarsko	64,7	67,0	68,6	70,1	71,2	71,9	72,6	72,8	76,2	77,2
Malta	66,3	67,8	68,8	70,6	72,2	74,7	75,9	77,1	78,2	80,0
Německo	77,6	77,7	77,6	77,9	78,2	78,6	79,2	78,5	78,5	79,4
Nizozemsko	79,4	79,0	79,6	79,7	79,7	80,3	80,9	80,9	83,7	84,7
Polsko	67,0	67,9	68,1	68,8	69,6	70,1	70,6	71,0	72,8	73,5
Portugalsko	73,0	73,2	73,4	73,7	74,7	75,1	75,5	74,1	74,9	76,2
Rakousko	75,5	75,4	75,5	76,2	76,4	76,8	77,1	76,6	77,2	77,8
Rumunsko	64,9	65,7	66,1	65,6	67,3	67,8	68,6	69,2	65,6	66,8
Řecko	67,5	67,4	67,8	68,2	68,3	68,2	68,4	67,4	67,3	69,4
Slovensko	69,9	70,3	70,9	71,9	72,1	72,4	72,7	72,4	74,6	76,1
Slovinsko	70,5	70,9	71,8	71,6	74,2	75,0	75,2	74,6	75,0	76,2
Španělsko	74,3	74,2	74,3	74,2	73,9	73,7	73,8	72,2	73,7	74,0
Švédsko	81,1	81,5	81,7	82,1	82,5	82,7	82,9	82,5	82,9	83,5

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Pro lepší porovnatelnost dat v čase jsou zde přiloženy Obrázky 7, 8 a 9, na kterých je zobrazena míra ekonomické aktivity v jednotlivých skupinách obyvatel dle dosaženého vzdělání v zemích EU a období od roku 2013 do roku 2022.

Obrázek 7: Míra ekonomické aktivity osob se základním vzděláním v roce 2013 a 2022

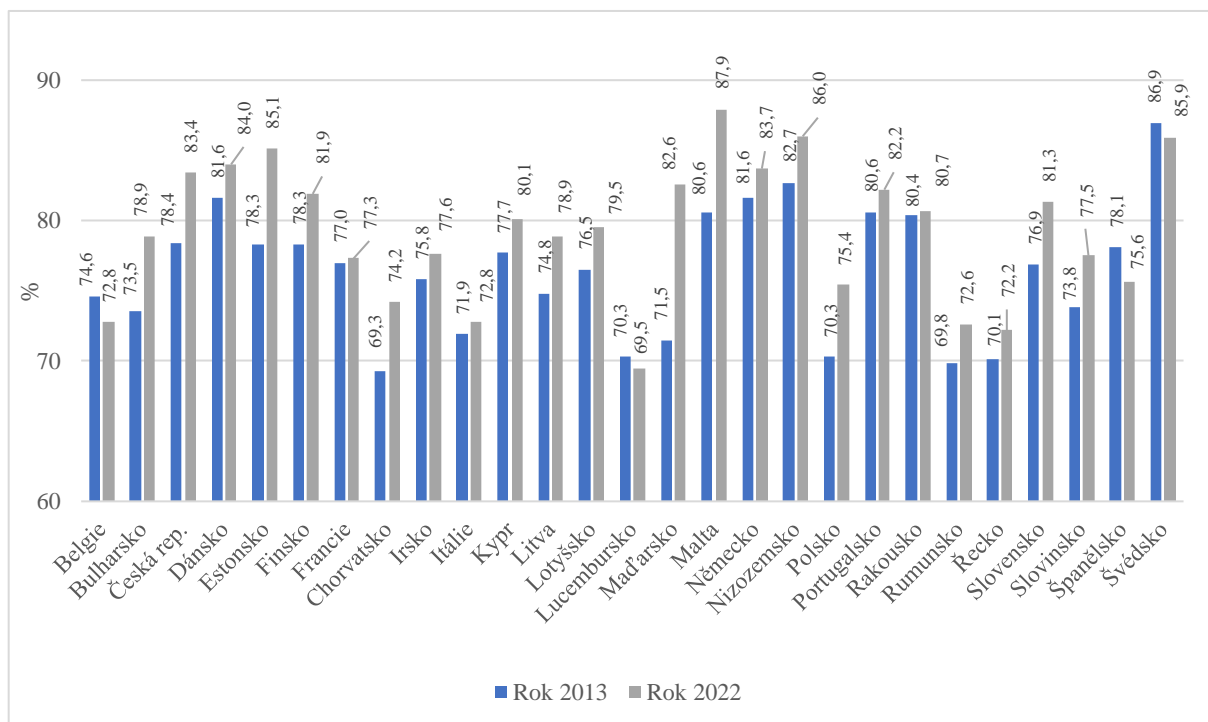
Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Ze získaných dat míry ekonomické aktivity skupiny osob se základním vzděláním (Tabulka 4, Obrázek 7) je patrné, že ve většině zemí EU v období let 2013-2022 vzrostla. Výjimkou byla Belgie, Francie, Chorvatsko, Irsko, Rumunsko a Slovinsko, kde ekonomická aktivita v této skupině obyvatel poklesla a dále Řecko se Slovenskem, kde ve sledovaném období v ekonomické aktivitě obyvatel se základním vzděláním nedošlo.

Nejvyšší nárůst míry ekonomické aktivity ve sledovaném období zaznamenalo Maďarsko, které v roce 2013 mělo po Chorvatsku druhou nejnižší míru ekonomické aktivity ve skupině obyvatel se základním vzděláním ze všech zemí EU, konkrétně 49,5 %, přičemž průměr EU v tomto roce činil 60,5 %. v roce 2022 vykazovalo Maďarsko míru ekonomické aktivity této skupiny 65,5 % a překonalo tak průměr EU, který v tomto roce činil 63,1 %. Ve stejném období Maďarsko zaznamenalo pokles podílu osob se základním vzděláním v populaci o 4,1 p.b.

Naopak nejvyšší pokles míry ekonomické aktivity ve skupině osob se základním vzděláním v daném období zaznamenalo Chorvatsko, které již v roce 2013 mělo v této skupině

nejnižší míru ekonomické aktivity, která do roku 2022 poklesla o další 3,5 p.b. na 45,8 %, kdy průměr EU byl v témže roce 63,1 %.

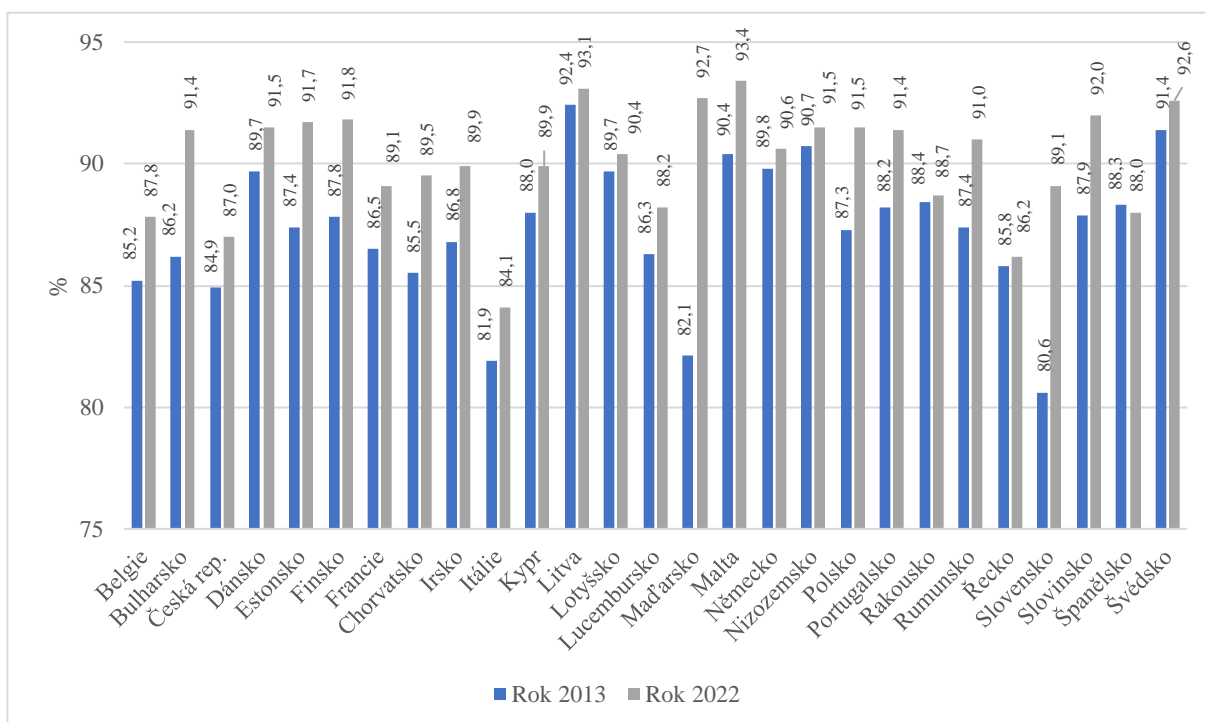

Obrázek 8: Míra ekonomické aktivity osob se středoškolským vzděláním v roce 2013 a 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

I ve skupině obyvatel se středoškolským vzděláním během let 2013-2022 došlo ve většině zemí EU k nárůstu míry ekonomické aktivity. Pouze v Belgii, Lucembursku, Španělsku a Švédsku došlo k poklesu. Tento pokles míry ekonomické aktivity středoškolsky vzdělané populace nebyl příliš vysoký, nejvíce o 2,5 p.b. ve Španělsku. Ve stejném období ve Španělsku došlo k navýšení podílu středoškolsky vzdělaných obyvatel o 2 % (Obrázek 3, Obrázek 4).

Nejvyšší nárůst tohoto parametru zaznamenalo Maďarsko, kde došlo k nárůstu míry ekonomické aktivity obyvatel se středoškolským vzděláním z 71,5 % v roce 2013 (přičemž průměr EU v tomto roce činil 76,3 %) na 82,6 % v roce 2022, kdy průměr EU činil 79,2 %. Ve stejném období v Maďarsku došlo naopak k poklesu podílu středoškolsky vzdělané populace o 2 p.b.

Obrázek 9: Míra ekonomické aktivity osob s vysokoškolským vzděláním v roce 2013 a 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Trend růstu míry ekonomické aktivity ve sledovaném období je patrný jak ve skupině obyvatel s vysokoškolským vzděláním, tak v celkové populaci bez rozlišení stupně vzdělání. Ekonomická aktivity obyvatel rostla ve všech zemích EU, pouze s výjimkou Španělska, kde o 0,3 p.b. poklesla. Tento růst byl ovšem značně nevyrovnaný. Nejvíce vzrostla ekonomická aktivity populace na Maltě (13,9 %) a Maďarsku a nejméně, kromě zmíněného Španělska, v Německu (1,8 %). Ovšem je nutné přihlídnout ke skutečnosti, že obě zmíněné země měly ekonomickou aktivitu nadprůměrnou již na počátku sledovaného období v roce 2013, kdy tento průměr za celou EU činil 71,4 %.

Ze získaných dat je rovněž zřejmé, že ekonomická aktivity ve skupině obyvatel s vysokoškolským vzděláním rostla též ve všech zemích EU, opět pouze s výjimkou Španělska, kde pokles kopíroval pokles všeobecné ekonomické aktivity. Růst ekonomické aktivity osob s vysokoškolským vzděláním byl ve většině zemí EU nižší než růst ekonomické aktivity bez rozlišení vzdělání. Tato skutečnost ovšem může být způsobena faktem, že již na počátku sledovaného období byla míra ekonomické aktivity této skupiny obyvatel výrazně vyšší, přičemž průměr EU činil v roce 2013 87,3 %.

Jedinou zemí, která zaznamenala dvojciferný růst, bylo Maďarsko, kdy ve skupině vysokoškolsky vzdělaných osob vzrostla ekonomická aktivita o 10,6 p.b. a Maďarsko se tak s 92,7 % stalo po Maltě zemí s druhou nejvyšší mírou ekonomické aktivity vysokoškolsky vzdělaných osob v celé EU. Ve sledovaném období nejnižší nárůst vykázalo Rakousko (nárůst o 0,3 p.b.), které se podobně jako Španělsko v roce 2013 nacházelo nad průměrem EU, ale v roce 2022 již bylo pod tímto průměrem, který v roce 2022 činil 90,2 %. Ze srovnání získaných dat míry ekonomické aktivity pro část populace s vysokoškolským vzděláním a pro celkovou populaci vyplývá, že skupina s vysokoškolským vzděláním dosahuje výrazně vyšší míru ekonomické aktivity než celková populace. Je rovněž potřeba vzít v úvahu, že skupina s vysokoškolským vzděláním je také součástí všeobecné populace a pokud by nebyla porovnávána s všeobecnou populací, ale pouze se skupinami obyvatel se základním a středoškolským vzděláním, zjištěné rozdíly by byly pravděpodobně ještě markantnější.

3.5. Dlouhodobá nezaměstnanost

Dalším neopomenutelným indikátorem trhu práce je dlouhodobá nezaměstnanost. Její význam spočívá především v tom, že dlouhodobě nezaměstnaní lidé mají vyšší riziko poklesu pracovní morálky a snížení dovedností, a tím obtížnější návrat na trh práce. I dlouhodobá nezaměstnanost, podobně jako všechny ostatní druhy nezaměstnanosti, se řadí k problémům, kterým se Evropská unie spolu se členskými zeměmi snaží dlouhodobě čelit (European Commission, 2023).

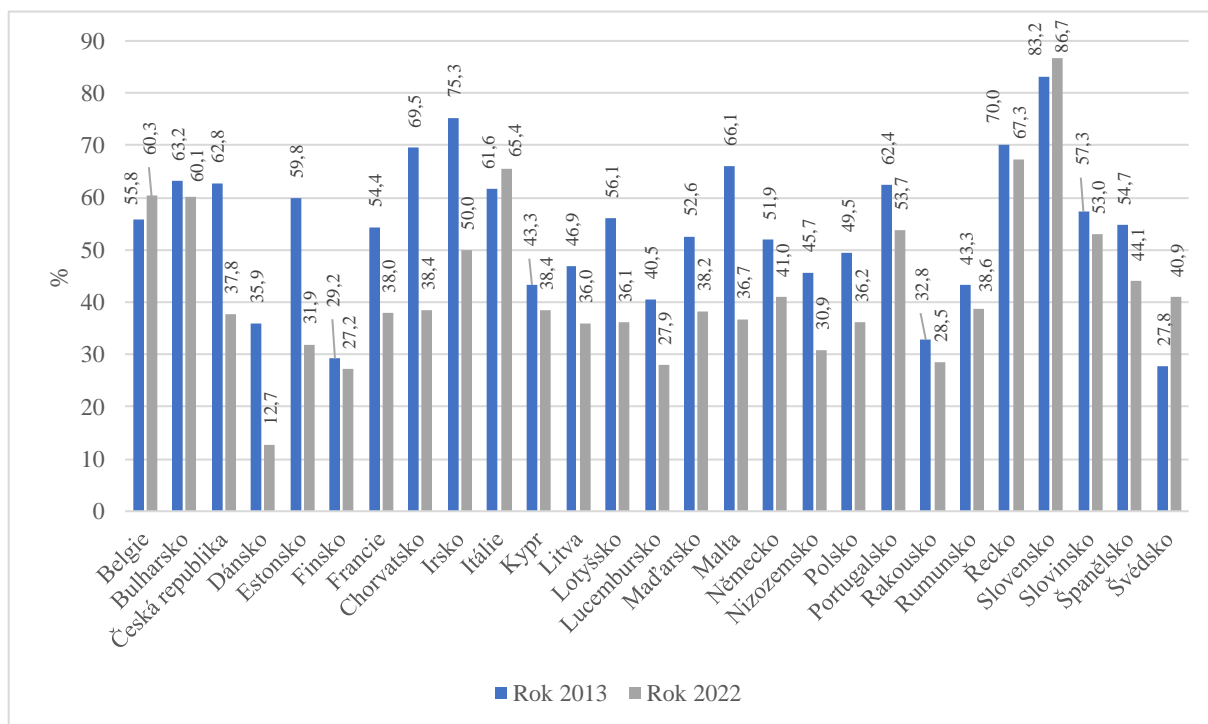
Tabulka 5 vyjadřuje dlouhodobou nezaměstnanost osob z celkového počtu nezaměstnaných, kteří patří do kategorie dlouhodobě nezaměstnaných v zemích EU během let 2013 až 2022 bez ohledu na stupeň dosaženého vzdělání. Z dat v Tabulce 5 je patrné, že ve většině zemí EU došlo v uvedeném období ke snížení podílu osob v dlouhodobé nezaměstnanosti. Ovšem byly i země, ve kterých došlo k nárůstu tohoto typu nezaměstnanosti. Touto zemí je např. Švédsko, kde došlo k výraznějšímu nárůstu, a to až o 11 p.b, dále také Finsko. Ve Finsku byl tento nárůst dlouhodobé nezaměstnanosti o 1,6 p.b. Itálie, Lucembursko a Rakousko jsou také zeměmi, kde k růstu došlo, ovšem zde nejsou nárůsty tak výrazné. Co se týče poklesu tohoto typu nezaměstnanosti, zemí, která dosáhla nejvyššího poklesu, je Chorvatsko. V této zemi došlo k poklesu o 29,6 p.b. Výrazným poklesem ve sledovaném období disponovalo také Irsko (pokles o 28,3 p.b.), Malta (pokles o 24,4 p.b.), Estonsko (pokles o 21,9 p.b.), Lotyšsko (pokles o 19,7 p.b.) ale i Česká republika (pokles o 15,8 p.b.).

Tabulka 5: Procentuální podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob z celkového počtu nezaměstnaných osob

ZEMĚ	ROK									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	46,9	51,2	52,9	52,7	50,0	50,5	45,1	43,3	43,7	43,5
Bulharsko	58,4	61,1	61,8	59,5	55,9	59,4	57,6	45,9	50,5	54,9
Česká rep.	44,2	44,7	48,1	42,9	36,0	31,4	30,9	22,5	28,2	28,4
Dánsko	28,0	27,6	29,0	23,3	24,0	22,0	19,1	18,8	22,5	13,0
Estonsko	45,7	46,2	40,1	32,9	36,2	25,0	20,8	18,1	26,1	23,8
Finsko	23,9	25,4	27,3	29,4	27,3	25,2	20,7	18,0	26,5	25,5
Francie	43,6	45,2	45,3	47,0	46,8	43,5	41,4	38,3	30,8	29,1
Chorvatsko	66,0	60,8	66,4	54,0	43,3	42,9	38,7	28,9	37,5	36,4
Irsko	60,8	57,9	56,1	53,4	47,9	39,6	34,7	25,0	31,2	32,5
Itálie	57,3	61,8	59,3	58,6	59,2	59,5	57,2	52,9	57,6	58,4
Kypr	38,5	48,5	46,5	45,6	41,6	32,4	30,0	28,8	35,4	34,1
Litva	43,3	45,1	43,2	38,8	38,2	32,8	31,3	29,5	37,3	39,7
Lotyšsko	49,4	43,9	46,1	41,9	38,1	42,5	38,9	27,9	30,7	29,7
Lucembursko	31,1	28,8	30,6	37,8	41,3	26,2	24,5	27,3	35,9	31,3
Maďarsko	49,4	48,3	46,6	47,6	41,4	39,6	33,0	26,6	32,6	35,7
Malta	59,9	53,2	54,0	53,5	52,9	51,7	26,3	25,7	27,9	35,5
Německo	45,6	45,4	44,9	42,1	43,3	42,6	39,3	30,5	33,9	34,6
Nizozemsko	38,3	42,7	47,4	46,7	44,9	41,2	34,3	26,8	23,4	22,7
Polsko	43,3	43,5	40,2	36,0	31,7	27,5	22,0	20,5	27,1	31,3
Portugalsko	57,9	61,1	59,1	56,8	51,5	45,6	44,0	33,9	44,9	47,0
Rakousko	25,4	28,4	30,4	33,6	35,1	30,0	26,0	25,4	32,9	26,6
Rumunsko	46,5	42,5	45,1	51,8	42,7	45,0	44,1	29,8	37,6	40,0
Řecko	67,9	74,2	73,6	72,3	73,2	70,7	70,2	66,8	62,8	62,7
Slovensko	71,3	71,6	66,8	61,4	63,4	62,6	59,3	48,5	57,3	67,6
Slovinsko	51,5	54,9	52,9	53,8	48,3	43,7	43,8	39,4	40,4	41,0
Španělsko	50,4	53,6	52,5	49,3	45,5	42,7	38,7	32,6	42,6	40,0
Švédsko	21,0	21,6	23,1	21,5	21,7	20,5	16,4	16,4	26,5	32,0

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Následující obrázky (Obrázek 10, 11 a 12) vyjadřují podíly osob dlouhodobě nezaměstnaných z celkové míry nezaměstnanosti dle dosaženého vzdělání v jednotlivých zemích EU v letech 2013 do roku 2022.

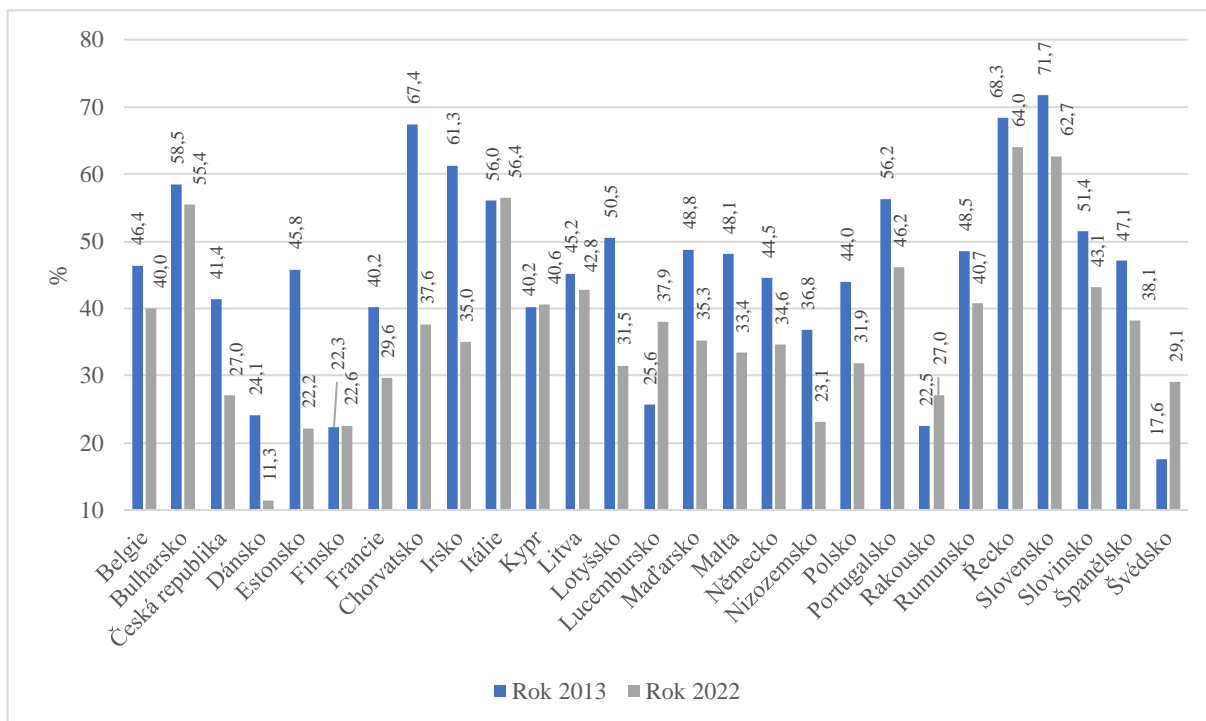

Obrázek 10: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob se základním vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Z Obrázku 10 vyplývá, že nejvyšší podíl dlouhodobé nezaměstnanosti u osob se základním vzděláním vykazovalo v roce 2013 Slovensko (83,2 %) a Irsko. Ovšem i ve většině ostatních zemích EU se dlouhodobá míra nezaměstnanosti osob se základním vzděláním pohybovala se vyšších číslech, např. v Řecku (70,0 %), ale i Chorvatsku. Důvodem těchto vyšších čísel byla především hospodářská krize, jejíž dopady se na trhu práce projevily s mírným odstupem. Naopak nejnižším podílem dlouhodobé nezaměstnanosti osob se základním vzděláním v roce 2013 disponovalo Švédsko (27,8 %) a Finsko. Průměrný podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob se základním vzděláním v EU za rok 2013 činil 53,7 %. V roce 2022 v této kategorii činil průměr 42,8 %, z čehož lze obecně usuzovat, že dochází ke snížení míry dlouhodobé nezaměstnanosti. Ovšem není tomu tak ve všech zemích. Dále z Obrázku 10 vyplývá, že ve sledovaném období oproti roku 2013 došlo k růstu této nezaměstnanosti v Belgii, Itálii, Slovensku, ale i ve Švédsku, kdy právě ve Švédsku se míra dlouhodobé nezaměstnanosti zvýšila z původních 27,8 % na 40,9 %. Země, které disponovaly nízkým poklesem dlouhodobé nezaměstnanosti u osob se základním vzděláním za sledované

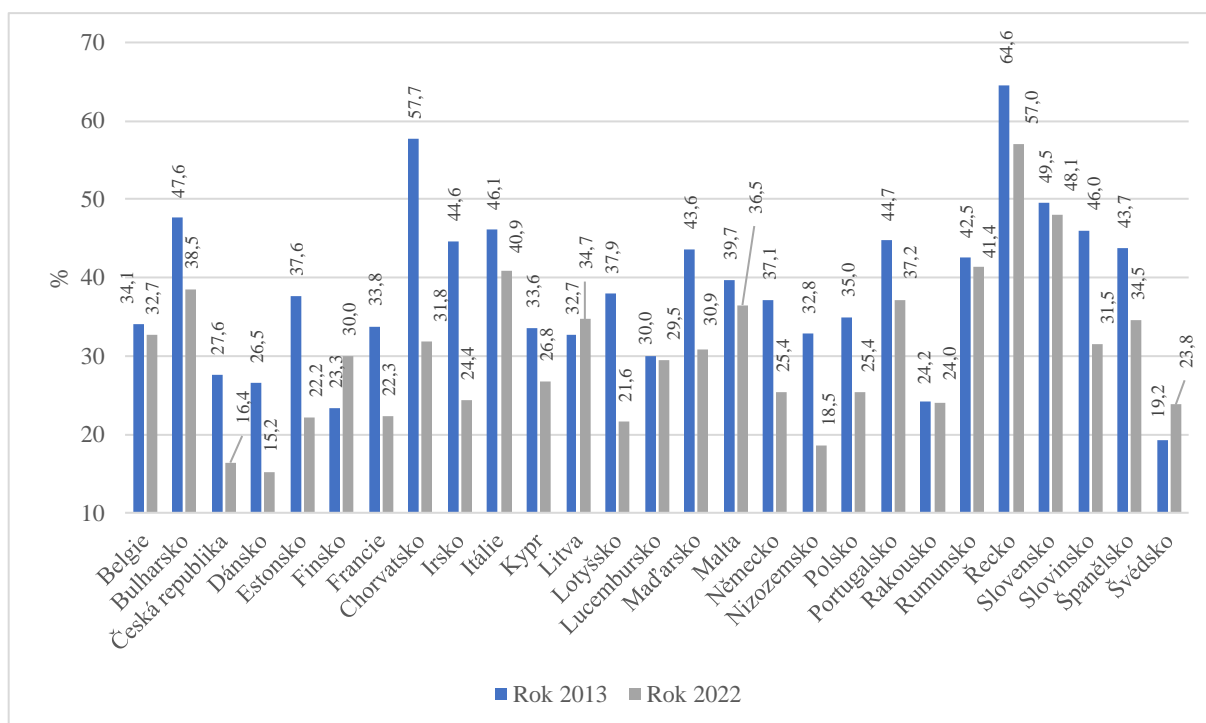
období byly např. Bulharsko a Finsko. Dále Obrázek 10 udává, že zemí, ve které během sledované období došlo k nejvyššímu poklesu podílu dlouhodobé nezaměstnanosti u osob se základním vzděláním je Chorvatsko, kde došlo k poklesu o 31,1 p.b. z původních 69,5 %, dále Česká republika a Dánsko.

Obrázek 11: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob se středoškolským vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Z Obrázku 11 vyplývá, že míra dlouhodobé nezaměstnanosti osob se středoškolským vzděláním v porovnání s osobami se základním vzděláním, je nižší. V roce 2013 nejvyšším podílem dlouhodobě nezaměstnaných osob s tímto vzděláním registrovalo Slovensko (71,7 %), Řecko a Chorvatsko. V tomto roce poté zemí, která disponovala nejnižším podílem dlouhodobé nezaměstnanosti bylo Švédsko 27,8 %. Za rok 2013 pak činil průměr této kategorie 45,5 %. I u této skupiny osob se středoškolským vzděláním, podobně jako u osob se základním vzděláním, by se dalo říci, že míra dlouhodobé nezaměstnanosti klesá, ovšem ani zde to neplatí pro všechny země EU. Z Obrázku 11 vyplývá, že např. ve Švédsku došlo během sledovaného období k růstu této nezaměstnanosti až o 11,5 p.b. z původních 27,8 %. Další zemí, ve které došlo ke zvýšení dlouhodobé nezaměstnanosti je Itálie, avšak v tomto případě činí růst pouze 0,4 p.b. V roce 2022 nejnižším podílem dlouhodobé nezaměstnanosti u středoškolsky vzdělaných osob disponovalo Dánsko, a to se 11,3 %. Za rok 2022 činil průměr u středoškolsky vzdělaných osob 37,0 %.

Obrázek 12: Procentuální podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním z celkového počtu nezaměstnaných

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Obrázek 12 vyjadřuje podíl dlouhodobé nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním. V porovnání s Obrázkem 10 a 11 lze vyčíst, že míra dlouhodobé nezaměstnanosti u osob s vysokoškolským vzděláním je za sledované období nejnižší. Avšak jsou zde i země, které mají vyšší podíl míry dlouhodobé nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním. Takovou zemí je např. Řecko. Ovšem Řecko je jednou ze zemí, která má nejvyšší podíl dlouhodobé nezaměstnanosti ve všech úrovních vzdělání, což je způsobeno již výše zmiňovanou hospodářskou krizí, kterou bylo Řecko jednou z nejvíce postižených. Zemí, která podobně jako Řecko vykazovala v roce 2013 nejvyšší podíl dlouhodobé nezaměstnanosti těchto osob bylo Chorvatsko (57,7 %), avšak zde byl během sledovaného období zaznamenán v roce 2022 pokles o 25,9 p.b. na 31,8 %. Naopak zemí, která disponovala nejnižším podílem dlouhodobé nezaměstnanosti v roce 2013 bylo Švédsko (19,2 %), Finsko a Rakousko. V roce 2022 se skupina zemí, ve kterých byl podíl dlouhodobé nezaměstnanosti oproti roku 2013 odlišuje. Mezi skupinu těchto zemí patřilo Dánsko (15,2 %), Česká republika a Nizozemsko.

Za rok 2013 činil průměr dlouhodobé nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním v zemích EU 38,3 %. Za rok 2022 pak tento průměr za EU činil 30,4 %, což v porovnání s předchozími stupni vzdělání představuje markantní rozdíl.

3.6. Nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15-24 let

Nezaměstnanost mladých lidí se řadí k dalšímu z mnoha problémů, které se země EU snaží dlouhodobě řešit. Tato nezaměstnanost může být způsobena několika faktory, např. nedostatečnou kvalifikací spojenou s nedostatečnou investicí do vzdělání, která je popsána v kapitole 2.3. Dalším důvodem, který může mít za následek nezaměstnanost mladých lidí je také nedostatek pracovních zkušeností, které vyžadují pracovní pozice v daných zemích či dokonce diskriminace z důvodu nízkého věku. Nezaměstnanost těchto lidí však s sebou nese i mnoho problémů, a to jak sociálních, tak především ekonomických. Dle Gantovičové a kol. (2015) je nezaměstnanost mladých lidí natolik závažným problémem, že je důležité mu do budoucnosti věnovat pozornost, neboť nezaměstnanost mladých lidí představuje z ekonomického hlediska plýtvání omezených zdrojů a z dlouhodobého hlediska může být jedním z důvodů snížení tempa růstu HDP.

Následující Tabulka 6 vyjadřuje vývoj nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let v zemích EU, kteří jsou nezaměstnaní, neúčastní se žádné odborné přípravy ani vzdělání, které by je do zaměstnání mohlo připravit.

Tabulka 6: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let

ZEMĚ	ROK									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	11,8	11,2	11,4	9,2	8,7	8,5	8,6	8,6	7,4	6,6
Bulharsko	21,3	20,0	19,1	18,0	15,2	15,0	13,6	14,3	14,0	12,5
Česká rep.	9,1	8,1	7,5	7,0	6,3	5,6	5,7	6,6	6,5	8,0
Dánsko	6,6	6,4	7,0	6,7	7,6	7,7	7,7	7,4	7,1	6,7
Estonsko	11,2	11,5	11,3	9,2	9,6	10,2	7,7	9,0	10,9	10,7
Finsko	8,5	9,2	9,7	9,1	8,6	7,9	7,5	8,4	7,6	7,6
Francie	10,7	11,1	11,8	11,7	11,3	10,9	10,5	11,2	10,6	10,1
Chorvatsko	19,6	19,3	18,1	16,9	15,4	13,6	11,8	12,2	12,7	11,9
Irsko	16,4	15,2	14,2	12,6	10,9	10,1	10,1	12,0	7,7	6,8
Itálie	23,3	23,2	22,5	20,9	21,1	20,3	19,0	20,0	19,8	15,9
Kypr	18,7	17,0	15,3	16,0	16,1	13,2	13,7	14,4	12,8	12,9
Litva	11,1	9,9	9,2	9,4	9,1	8,0	8,6	10,8	11,3	9,7
Lotyšsko	13,0	12,0	10,5	11,2	10,3	7,8	7,9	7,1	8,6	8,6
Lucembursko	5,0	6,3	6,2	5,4	5,9	5,3	5,6	6,5	8,7	6,7
Maďarsko	15,0	13,2	11,2	10,5	10,4	9,8	10,5	11,0	10,6	9,9
Malta	9,9	10,3	10,5	8,8	8,6	7,3	8,6	9,3	9,8	7,1
Německo	7,1	7,2	7,0	7,6	7,1	6,7	6,4	8,2	7,8	6,8
Nizozemsko	7,0	6,9	6,0	5,9	5,3	5,5	5,5	5,8	2,6	2,8
Polsko	12,5	12,2	11,2	10,8	9,7	8,8	8,2	8,8	11,2	8,0
Portugalsko	14,1	12,3	11,3	10,6	9,3	8,4	8,0	9,1	7,9	6,7
Rakousko	8,0	8,4	8,2	8,4	7,1	7,5	7,8	8,6	8,5	8,1
Rumunsko	21,4	21,4	22,8	21,3	19,1	18,3	18,4	18,4	18,0	17,5
Řecko	17,5	16,4	14,7	13,6	13,1	12,1	10,8	11,3	11,0	10,6
Slovensko	14,0	13,0	14,0	12,4	12,2	10,3	10,4	10,8	11,0	9,6
Slovinsko	8,5	8,6	8,7	7,4	6,0	6,0	6,3	6,9	6,6	8,2
Španělsko	18,6	17,1	15,6	14,6	13,3	12,4	12,1	13,9	11,0	10,5
Švédsko	7,2	6,9	6,5	6,3	5,9	5,8	5,3	6,2	5,1	4,9

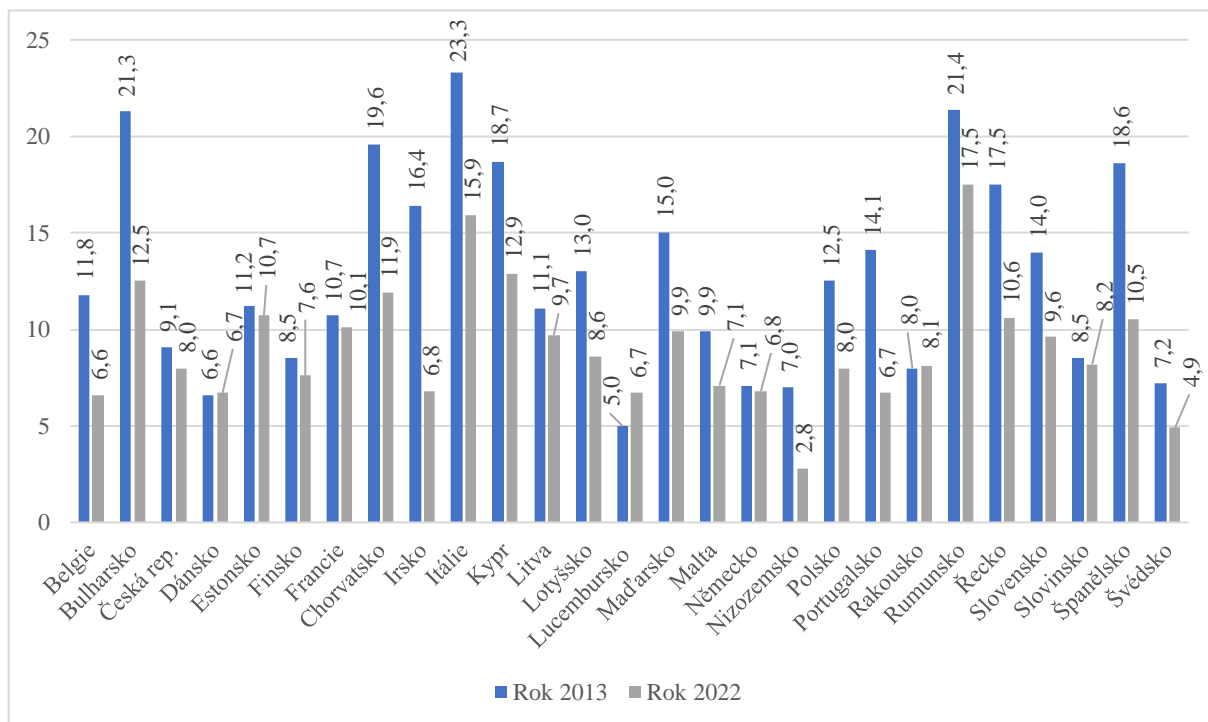
Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Obecně lze říci, že nezaměstnanost mladých lidí ve všech zemích EU v čase klesala, což může být způsobeno migrací pracovních sil, která na trhu práce probíhá, počtem osob, které se nadále vzdělávají nebo podstupují odbornou přípravu či vznikem nových technologií, díky kterým vznikají nová pracovní místa.

Z Tabulky 6 vyplývá, že některých zemích byl zaznamenán pokles míry nezaměstnanosti mladých lidí. Mezi země, které registrovaly nižší pokles patřilo Německo a Slovinsko, kde za sledované období došlo k poklesu o 0,3 p.b., ovšem byly zde i země, kde během sledovaného období došlo k poklesu značně výraznějším, např. v Irsku, kde byl rozdíl o 9,6 p.b. Dalšími zeměmi, které disponovaly výraznějším poklesem míry nezaměstnanosti těchto osob bylo např. Bulharsko (pokles o 8,8 p.b.) a Španělsko (pokles o 8,1 p.b.). Výjimku v poklesu nezaměstnanosti mladých osob však tvořilo např. Lucembursko, kde během

sledovaného období došlo mírnému růstu (konkrétně došlo k růstu o 1,7 p.b.). Lucembursko pak zároveň disponuje nejvyšším podílem osob s vysokoškolským vzděláním, jak bylo zmíněno v kapitole 3.2. Dalšími zeměmi, ve kterých během sledovaného období docházelo k růstu těchto nezaměstnaných osob je Dánsko, ale i Rakousko, kde v obou zemích došlo k růstu míry nezaměstnanosti mladých lidí o 0,1 p.b.

Pro lepší porovnání nezaměstnanosti mladých lidí je přiložen Obrázek 13 znázorňující situace v letech 2013 a 2022.

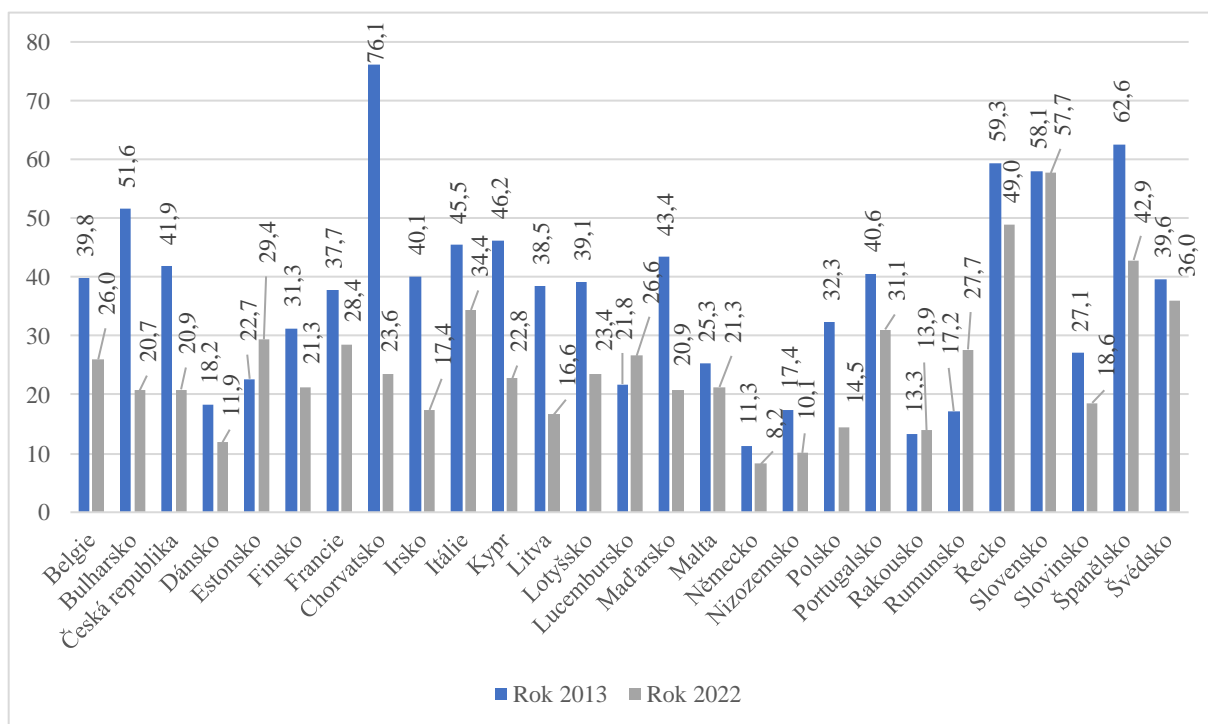

Obrázek 13: Procentuální podíl nezaměstnaných mladých lidí ve věku 15-24 let bez rozlišení vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Z Obrázku 13 je patrné, že nejvyšší míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let v roce 2013 registrovala Itálie (23,3 %), Bulharsko (21,3 %), ale také Rumunsko (21,4 %). Všechny tyto země mají společný znak, že míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let v roce 2013 výrazně převyšovala celkovou míru nezaměstnanosti (Tabulka 2). Itálie se pak řadí k zemím, které disponují nejvyšším podílem osob se základním a středoškolským vzděláním. Naopak v tomto roce nejnižší mírou nezaměstnanosti těchto mladých osob disponovalo Lucembursko (5,0 %) a Nizozemsko (5,7 %). Tyto země mají společný znak, a to, že jejich celková míra nezaměstnanosti byla výrazně nižší než celková míra nezaměstnanosti v zemích, ve kterých byla vysoká míra nezaměstnanosti mladých lidí. Za rok 2013 tvořil průměr EU nezaměstnanosti

těchto osob 12,8 %, zatímco průměrná celková míra nezaměstnanosti v EU byla v roce 2013 11,3 %. Je tedy patrné, že míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let v Itálii, Bulharsku a Rumunsku obě tyto průměrné hodnoty významně překračuje. Během celého sledovaného období k nejvyššímu poklesu míry nezaměstnanosti mladých lidí došlo k Bulharsku o 8,8 p.b., ale i tak Bulharsko i v roce 2022 patřilo mezi země, kde míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let byla nad průměrem EU, který v tomto roce činil 9,1 %. Dále došlo k významnému poklesu o 7,7 p.b. v Chorvatsku, ale také i např. ve Španělsku. Průměrný pokles míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let mezi lety 2013 a 2022 činil v EU 3,7 p.b. Naopak nejnižší míru poklesu za sledované období registrovalo Nizozemsko a Švédsko. v roce 2022 nejvyšší míru nezaměstnanosti těchto osob registrovalo Rumunsko (17,5 %) a Itálie (15,9 %). Ve stejném roce pak nejnižší míru nezaměstnanosti mladých lidí vykazovalo Nizozemsko (2,8 %) a Švédsko (4,9 %). Za rok 2022 pak průměr EU činil 9,0 %.

Obrázek 14: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 se základním vzděláním

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

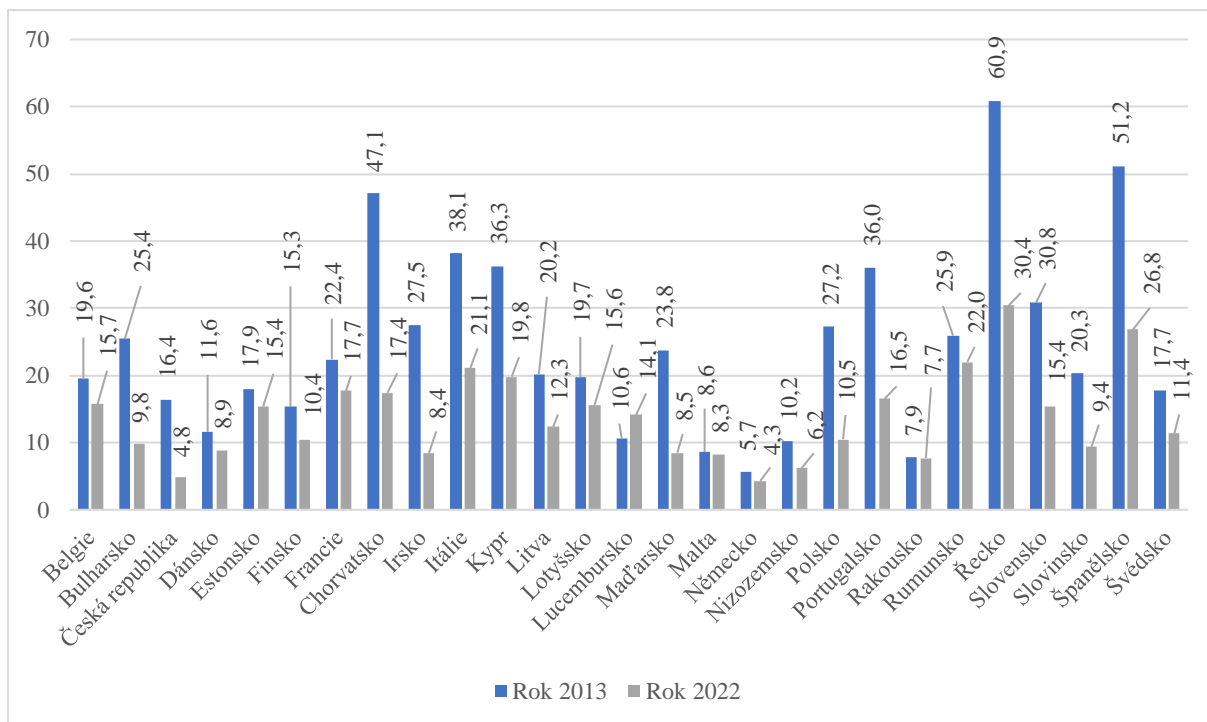
Z Obrázku 14 vyplývá, že v roce 2013 nejvyšším podílem nezaměstnaných mladých lidí ve věku 15-24 let se základním vzděláním disponovalo Chorvatsko, které dosahovalo hodnoty 76,1 %. Další zemí, která v roce 2013 disponovala vysokým počtem těchto nezaměstnaných osob bylo Španělsko (62,6 %) a Řecko (59,3 %). Zemí, která obdobně jako Řecko disponovala vysokou hodnotou pro rok 2013, bylo i Slovensko. Naopak nejnižším podílem mladých

nezaměstnaných osob se základním vzděláním v roce 2013 disponovalo Německo (11,3 %) a Rakousko (13,3 %). V tomto roce činil pak průměr EU 37,0 %.

V roce 2022 nejvyšší podíly registrovalo Slovensko (57,7 %) a Řecko (49,0 %). Naopak nejnižší podíl registrovalo Německo (8,2 %), Nizozemsko (10,1 %) a Dánsko (11,9 %). Průměr EU v tomto roce 2022 činil 25,0 %.

Během sledovaného období ve většině zemí došlo ke snížení tohoto podílu mladých nezaměstnaných se základním vzděláním, ovšem byly zde i země, kde došlo k růstu tohoto podílu. Těmito zeměmi bylo např. Estonsko, zde došlo k růstu o 6,7 p.b., dále Lucembursko, kde došlo k růstu o 4,8 p.b., Rakousko, zde byl zaznamenán růst o 0,6 p.b., ale v Rumunsku během sledovaného období došlo k růstu až o 10,5 p.b.

Zeměmi, které registrovaly během sledovaného období výraznější pokles bylo např. Chorvatsko, v této zemi byl zaznamenán pokles o 52,5 p.b., Bulharsko, kde došlo k poklesu podílu nezaměstnaných mladých osob se základním vzděláním o 30,9 p.b. Dalšími zeměmi, kde byl registrován pokles o více než 20 p.b., byla např. Česká republika, Irsko, Litva a Maďarsko. Naopak zeměmi, které registrovaly během tohoto sledovaného období nejmenší pokles bylo Slovensko (pokles o 0,4 p.b.) a Švédsko (pokles o 3,6 p.b.).

Obrázek 15: Procentuální podíl nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let se středoškolským vzděláním

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat (2024)

Z Obrázku 15 vyplývá, že v roce 2013 nejvyšším podílem nezaměstnaných mladých lidí se středoškolským vzděláním v roce 2013 disponovalo Řecko (60,9 %) a Španělsko (51,2 %). Naopak v tomto roce 2013 nejnižším podílem disponovalo Německo (5,7 %) a Rakousko (7,9 %) a Malta (8,6 %).

V roce 2022 podílem mladých nezaměstnaných osob se středoškolským vzděláním disponovalo Řecko (30,4 %) a Španělsko (26,8 %). Nejnižší podíl pak v tomto roce registrovalo Německo (4,3 %), Česká republika (4,8 %) a Nizozemsko (6,2 %). Ovšem v tomto roce 2022 podílem nezaměstnaných mladých osob se středoškolským vzděláním pod hodnotu 10 % disponovalo ještě mnoho dalších zemí, např. Maďarsko, Malta, Irsko, Bulharsko, Dánsko, Rakousko, ale i Slovinsko.

Během sledovaného období došlo ke všech zemích, s výjimkou Lucemburska (zde během sledovaného období došlo k růstu o 3,5 p.b.), k poklesu podílu nezaměstnanosti mladých lidí se středoškolským vzděláním. K nejvyššímu poklesu došlo v Řecku, kde byl registrován pokles o 30,5 p.b., dále v Chorvatsku, zde byl pokles o 29,7 p.b. a také ve Španělsku, zde byl pokles o 24,4 p.b. Naopak země, které registrovaly nejnižší poklesy nezaměstnanosti mladých

lidí se středoškolským vzděláním bylo Rakousko o 0,2 p.b., Estonsko o 2,5 p.b. a Dánsko, zde byl pokles o 2,7 p.b.

Analýzu nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15-24 let u osob s vysokoškolským vzděláním nebylo možné provést, jelikož pro většinu zemí EU nejsou v této kategorii dostupná data, ze kterých by tato analýza mohla vycházet, což může být způsobeno i faktem, že většina osob v tomto věku vysokoškolské vzdělání nemá ještě dokončené. Z tohoto důvodu u skupiny osob s vysokoškolským vzděláním nebude analýza provedena.

3.7. Shrnutí analýzy vybraných indikátorů

Z analýzy podílů osob s jednotlivými stupni vzdělání (základní, středoškolské a vysokoškolské) v zemích EU v období let 2013–2022 bylo zjištěno, že v oblasti úrovně dosaženého vzdělání došlo ke zlepšení. Toto zlepšení se projevilo snížením podílu osob se základním vzděláním průměrně o 5,4 p.b., snížením podílu osob se středoškolským vzděláním o 2,0 p.b. a zejména zvýšením podílu osob s vysokoškolským vzděláním o 7,4 p.b. Zde je ovšem nutné poznamenat, že jde o průměrné hodnoty všech zemí EU, mezi kterými byly značné rozdíly. Tato problematika byla podrobněji rozebrána v kapitole 3.2. Vzhledem k výše uváděným souvislostem lze předpokládat, že změny v oblasti úrovně dosaženého vzdělání se poté pravděpodobně promítly i do dalších hodnocených ekonomických indikátorů trhu práce.

Jedním z indikátorů trhu práce, kde lze předpokládat, že se pozitivně projevila změna ve struktuře vzdělání obyvatelstva, je míra nezaměstnanosti. Tato míra nezaměstnanosti v letech 2013-2022 ve všech zemích EU poklesla o průměrných 5,5 p.b. Při podrobnější analýze míry nezaměstnanosti podle dosaženého vzdělání bylo zjištěno, že jednotlivé skupiny obyvatel podle dosaženého vzdělání se na tomto poklesu podílely různě velkou měrou viz kapitola 3.3.

Během sledovaného období došlo v téměř všech zemích EU k nárůstu ekonomické aktivity obyvatel o průměrných 4,5 p.b. Jedinou zemí, kde došlo k poklesu o 0,3 p.b., bylo Španělsko. Obdobně jako v případě míry nezaměstnanosti se ovšem na tomto růstu nepodílely všechny skupiny obyvatel rovnoměrně. Nejnižší nárůst byl ve skupině obyvatel se základním vzděláním (2,6 p.b.) následovanou skupinou se středoškolským vzděláním (2,9 p.b.) a nejvyššího nárůstu bylo dosaženo ve skupině osob s vysokoškolským vzděláním (15,9 p.b.). Podrobněji je tato problematika probrána v kapitole 3.4.

I podíl osob, které byly v dlouhodobé nezaměstnanosti během sledovaného období ve většině zemí EU poklesl. Tento podíl nebyl rovnoměrný, a i nadále v roce 2022 byl nejvyšší podíl dlouhodobě nezaměstnaných tvořen skupinou obyvatel se základním vzděláním (42,8 %)

opět následovanou skupinou osob se středoškolským vzděláním (37,0 %) a nejlepších výsledků i v tomto parametru dosáhla skupina osob s vysokoškolským vzděláním (30,4 %). Ovšem i zde je nutné vzít v úvahu, že jde o průměrné hodnoty všech zemí EU, podrobnější zpracování je uvedeno v kapitole 3.5.

Ve zkoumaném období rovněž podíl mladých lidí ve věku 15-24 let na nezaměstnanosti obecně převážně klesal průměrně o 3,7 p.b. Ačkoliv ve sledovaném období došlo k poklesu podílu nezaměstnaných ve věku 15-24 let ve skupině se základním vzděláním i nadále tato skupina byla dominantní, následována skupinou nezaměstnaných mladých ve věku 15-24 se středoškolským vzděláním. Analýzu pro nezaměstnanost osob ve věku 15-24 let s vysokoškolským vzděláním nebylo možné provést z důvodu nedostupnosti dat pro tuto skupinu obyvatel. Podrobnější analýza nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 je uvedena v kapitole 3.6.

V návaznosti na výsledky analýzy a výše uvedené souvislosti, je zřejmě možné konstatovat, že **úroveň dosaženého vzdělání má vliv na uplatnění na trhu práce**. Hypotézu H1, která byla v úvodu této práce byla stanovena, tak lze považovat za potvrzenou.

4. SHLUKOVÁ ANALÝZA VYBRANÝCH INDIKÁTORŮ TRHU PRÁCE

Tato kapitola se zabývá shlukovou analýzou dle indikátorů trhu práce, které byly popsány v předchozích kapitolách v souvislosti se vzdělaností v zemích EU. Výsledky této shlukové analýzy byly pro přehlednost shrnuty ve formě dendrogramů, kartogramů a tabulky s rozdělením do shluků.

4.1. Metodika shlukové analýzy

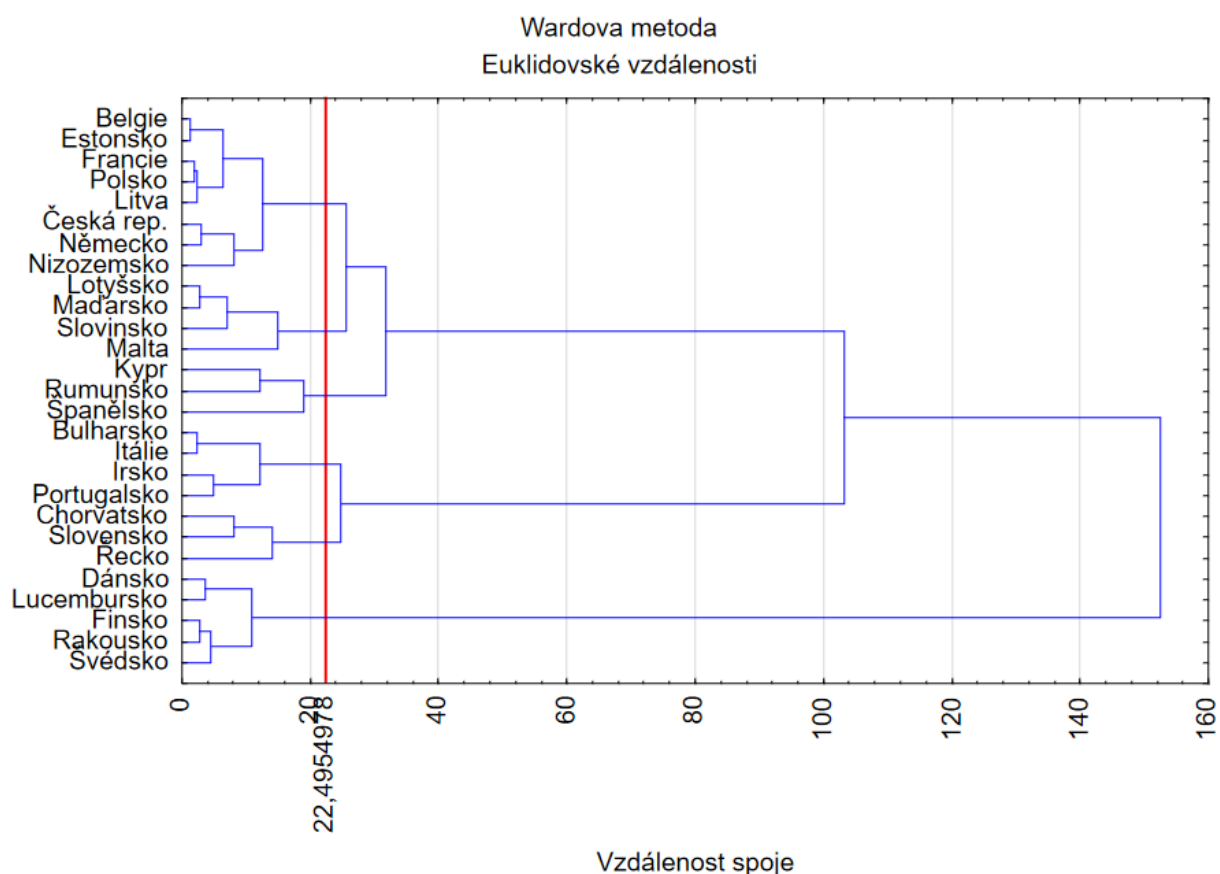
Shluková analýza, též zvaná jako klastrová, je technika statistické analýzy, která je používána k identifikaci shodných či podobných subjektů v souboru dat. (Koščová a kol., 2017). K provedení shlukové analýzy byl využit program STATISTICA verze 14. v rámci této práce bylo využito hierarchické shlukování. Hierarchické shlukování představuje způsob analýzy dat, který se používá k určení a tvorbě posloupnosti (hierarchie) shluků ze souboru dat. Hierarchický způsob shlukování spočívá v postupném spojování jednotlivých prvků do vyšších celků (shluků) na základě podobnosti vstupních parametrů (Hebák, 2007). V rámci hierarchického shlukování byla vybrána Wardova metoda, která je založena na minimalizaci různorodosti shluků podle minima přírůstku vnitroskupinového součtu čtverců odchylek objektů od těžišť shluků, to znamená, že tato metoda se snaží vytvořit shluky, ve kterých jsou si jednotlivé prvky co nejvíce podobné a zároveň jsou si jednotlivé shluky vzájemně co nejméně podobné (Řezanková, 2009). Výstupem hierarchického shlukování je stromový diagram, který se často označuje jako dendrogram.

Vstupními daty do shlukové analýzy byly vybrané indikátory trhu práce – míra nezaměstnanosti, dlouhodobá nezaměstnanost a nezaměstnanost mladých lidí ve věku 15-24 let za sledované období v roce 2013 a v roce 2022. Použitou metrikou v rámci shlukové analýzy byla Euklidovská vzdálenost, která je považována za jednu z jednodušších metrik, neboť je využívána pro seskupení dat na základě vzdálenosti, to znamená, že se Euklidovská vzdálenost snaží najít body s nejkratší vzdáleností pro vytvoření homogenního shluku (Řezanková, 2009). Ze shlukové analýzy byla vyňata jako indikátor trhu práce míra ekonomické aktivity, jelikož právě tento indikátor statisticky významně koreloval s mírou nezaměstnanosti. Další náznak korelace byl mezi mírou nezaměstnanosti a mírou dlouhodobé nezaměstnanosti, ovšem zde nebyla závislost v tak veliké míře, jako závislost zmíněná právě u míry ekonomické aktivity a míry nezaměstnanosti. Důvodem pro výběr shlukové analýzy bylo především dojít ke zjištění,

kteře země z EU jsou si na základě indikátorů trhu práce podobné, a proto se nachází ve stejném shluku.

4.2. Situace v roce 2013

Po provedené shlukové analýze pomocí programu STATISTICA, byly země EU rozděleny do šesti shluků na základě míry podobnosti vložených dat o situaci na trhu práce jednotlivých zemí v letech 2013 a 2022. Následující země byly rozděleny právě do šesti shluků z důvodu reprezentativní velikosti shluků. Pro tento rok 2013 jsou pak v Tabulce 8 uvedeny průměrné hodnoty pro každý shluk a zároveň i průměrná hodnota za celou EU. V Tabulce 8 je rovněž uvedena i míra ekonomické aktivity, přestože z důvodu korelace nebyla do shlukové analýzy zařazena. Dále je v Tabulce 8 uveden podíl osob s určitým stupněm vzdělání. Rozdělení do shluků (Tabulka 7) je v tomto roce relativně vyrovnané – většina shluků je tvořena třemi až čtyřmi zeměmi, ale shluk tři je tvořen osmi zeměmi, což je způsobeno menšími rozdíly a tím kratší vzdáleností shlukování.

Obrázek 16: Dendrogram shlukové analýzy pro rok 2013

Zdroj: výstup z programu STATISTICA (2024)

Tabulka 7: Shluky za rok 2013

Shluk 1	Shluk 2	Shluk 3	Shluk 4	Shluk 5	Shluk 6
Dánsko	Bulharsko	Belgie	Chorvatsko	Lotyšsko	Kypr
Finsko	Irsko	Česká republika	Řecko	Maďarsko	Rumunsko
Lucembursko	Itálie	Estonsko	Slovensko	Malta	Španělsko
Rakousko	Portugalsko	Francie		Slovinsko	
Švédsko		Litva			
		Německo			
		Nizozemsko			
		Polsko			

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 8: Průměrné hodnoty ekonomických indikátorů v jednotlivých shlucích v roce 2013

	Míra nezaměstnanosti (%)	Míra ekonomické aktivity (%)	Dlouhodobá nezaměstnanost (%)	Nezaměstnanost mladých lidí (%)	Dosažené vzdělání (%)		
					ZŠ	SŠ	VŠ
Shluk 1	6,5	75,7	25,9	7,1	24,4	46,3	29,4
Shluk 2	13,6	69,2	58,6	18,8	37,9	39,3	22,9
Shluk 3	8,5	72,9	44,7	10,1	20,5	52,2	27,2
Shluk 4	19,3	67,0	68,4	17,0	23,9	56,5	19,6
Shluk 5	9,4	68,9	52,6	11,6	27,8	50,1	22,2
Shluk 6	16,2	70,9	45,1	19,6	33,3	40,0	26,7
EU	11,3	71,4	47,2	12,8	26,7	48,0	25,3

Zdroj: vlastní zpracování

První shluk je tvořen následujícími zeměmi: Dánsko, Finsko, Lucembursko, Rakousko a Švédsko. Pro tento shluk je charakteristické, že v tomto roce vykazoval nejnižší míru nezaměstnanosti, nejnižší míru dlouhodobé nezaměstnanosti, míru nezaměstnanosti mladých lidí a zároveň i nejvyšší míru ekonomické aktivity. Dále tento shluk disponuje nejvyšším podílem osob s vysokoškolským vzděláním. Obecně je shluk tvořen velmi vyspělými zeměmi,

které se vyznačují vyspělou ekonomikou, rozvinutou infrastrukturou, zdravotnictvím, ale právě i rozvinutým školstvím (viz kapitola 2.1). Tyto země leží převážně na severu Evropy a jsou doplněny o Rakousko a Lucembursko.

Druhý shluk je tvořen následujícími zeměmi: Bulharsko, Irsko, Itálie a Portugalsko. Tento shluk je charakteristický především tím, že vykazoval nadprůměrné hodnoty míry nezaměstnanosti, dlouhodobé nezaměstnanosti a nezaměstnanosti mladých lidí. Současně vykazoval podprůměrnou mírou ekonomické aktivity a zároveň se jedná o shluk s nejvyšším podílem osob se základním vzděláním.

Třetí shluk je tvořen následujícími zeměmi: Belgie, Česká republika, Estonsko, Francie, Litva, Německo, Nizozemsko a Polsko. Třetí shluk disponuje druhou nejnižší hodnotou nezaměstnanosti a mírou dlouhodobé nezaměstnanosti v porovnání s ostatními shluky v tomto roce. Tento shluk je dále charakteristický především nejnižším počtem osob se základním vzděláním. Z prostorového hlediska (Obrázek 17) je tento shluk nejen největší, ale také nejvíce kompaktní. Je tvořen trojicí velkých zemí a k nim přiléhajících států.

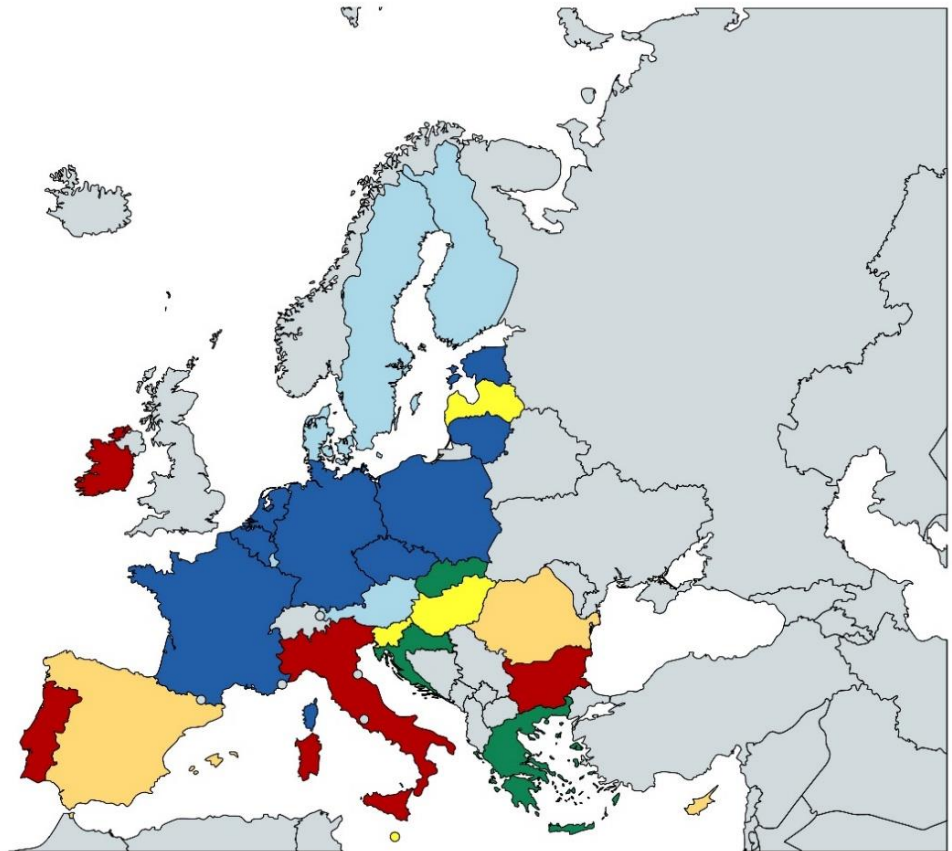
Čtvrtý shluk je tvořen následujícími zeměmi: Chorvatsko, Řecko a Slovensko. Pro tento shluk je typické, že ve všech sledovaných indikátorech trhu práce, výjma míry nezaměstnanosti mladých lidí, vykazuje nejhorší hodnoty ze všech shluků. Současně vykazuje nejnižší podíl osob s vysokoškolským vzděláním a nejvyšší počet osob se středoškolským vzděláním. Tento shluk je tvořen spíše méně rozvinutými zeměmi.

Pátý shluk je tvořen následujícími zeměmi: Lotyšsko, Maďarsko, Malta a Slovinsko. Tento shluk je význačný tím, že se žádná z jeho hodnot významně neodchyluje od průměru hodnot EU, což je možné pozorovat i u podílu osob s určitým stupněm vzdělání, kde podíly osob s jednotlivými stupni oscilují okolo hodnoty průměru EU. Tento shluk je tvořen převážně menšími zeměmi.

Šestý shluk je tvořen zeměmi: Kypr, Rumunsko a Španělsko. Tento shluk se vyznačuje především nejvyšší hodnotou nezaměstnanosti mladých osob, druhou nejvyšší mírou nezaměstnanosti, ale v dlouhodobé nezaměstnanosti dosahuje podprůměrné hodnoty. Z hlediska vzdělání se pak tento shluk nevyznačuje jednoznačným trendem.

Rozdělení zemí do
shluků v roce 2013

- Shluk 1
- Shluk 2
- Shluk 3
- Shluk 4
- Shluk 5
- Shluk 6

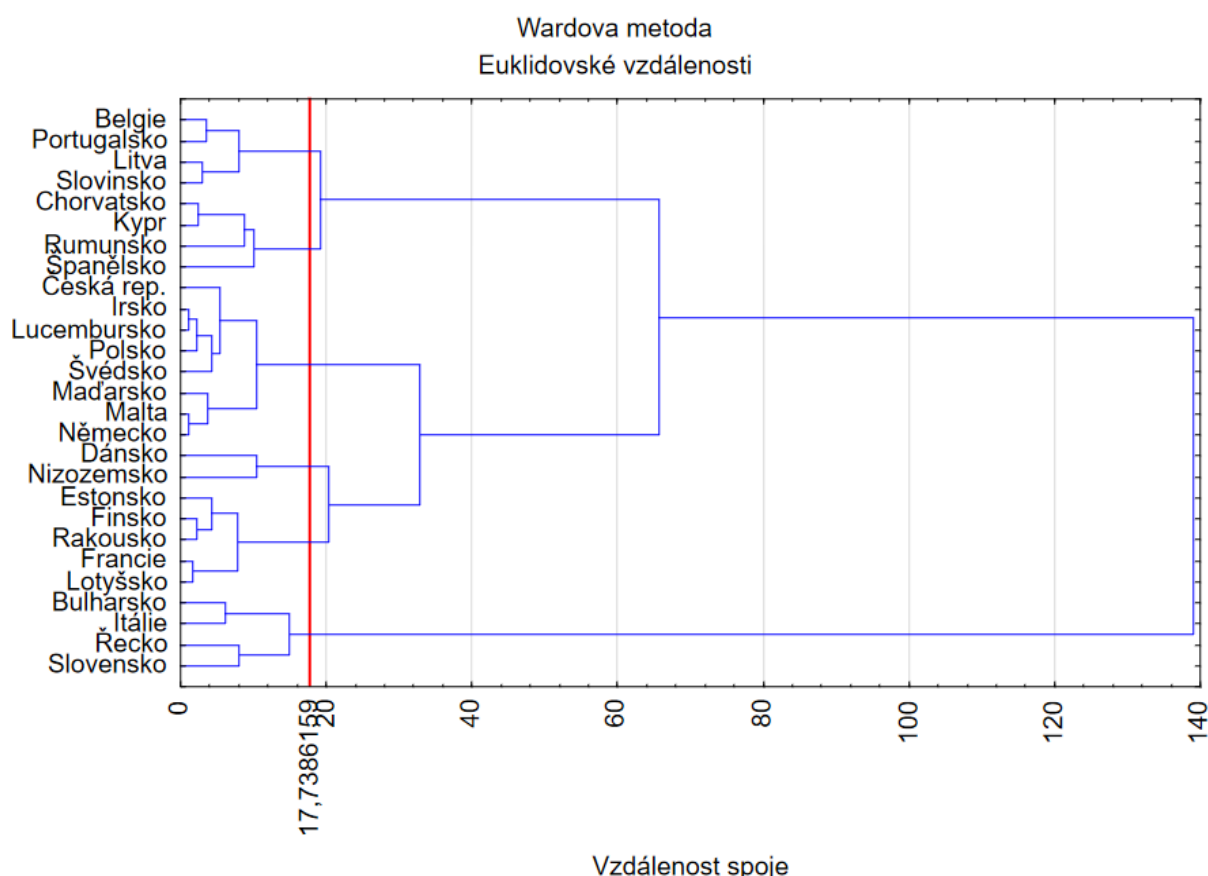

Obrázek 17: Rozdělení zemí do shluků v roce 2013 – prostorový pohled

Zdroj: vlastní zpracování v programu Mapchart.net (2024)

4.3. Situace v roce 2022

I v tomto roce byly země rozděleny právě do šesti shluků z důvodu reprezentativní velikosti shluků. Pro tento rok 2022 jsou pak v Tabulce 10 uvedeny průměrné hodnoty pro každý shluk a zároveň i průměrná hodnota za celou EU. v Tabulce 10 je rovněž i zde uvedena míra ekonomické aktivity, přestože z důvodu korelace, nebyla do shlukové analýzy zařazena. Dále je v Tabulce 10 uveden podíl osob s určitým stupněm vzdělání. Rozdělení do shluků (Tabulka 9) je i v tomto roce 2022 relativně vyrovnané – většina shluků je zde tvořena čtyřmi zeměmi, jeden shluk je pak tvořen pouze dvěma zeměmi, další shluk pěti a největší shluk je obdobně jako v roce 2013 tvořen osmi zeměmi.

Obrázek 18: Dendrogram shlukové analýzy pro rok 2022

Zdroj: výstup z programu STATISTICA (2024)

Tabulka 9: Shluky za rok 2022

Shluk 1	Shluk 2	Shluk 3	Shluk 4	Shluk 5	Shluk 6
Estonsko	Belgie	Chorvatsko	Dánsko	Česká republika	Bulharsko
Finsko	Litva	Kypr	Nizozemsko	Irsko	Itálie
Francie	Portugalsko	Rumunsko		Lucembursko	Řecko
Lotyšsko	Slovinsko	Španělsko		Maďarsko	Slovensko
Rakousko				Malta	
				Německo	
				Polsko	
				Švédsko	

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 10: Průměrné hodnoty ekonomických indikátorů v jednotlivých shlucích v roce 2022

	Míra nezaměstnanosti (%)	Míra ekonomické aktivity (%)	Dlouhodobá nezaměstnanost (%)	Nezaměstnanost mladých lidí (%)	Dosažené vzdělání (%)		
					ZŠ	SŠ	VŠ
Shluk 1	6,0	77,8	26,9	9,0	18,0	46,7	35,3
Shluk 2	5,3	75,4	42,8	7,8	21,6	42,1	36,3
Shluk 3	7,8	72,2	37,6	13,2	23,4	46,8	29,9
Shluk 4	3,5	82,6	17,9	4,8	24,4	38,7	36,9
Shluk 5	3,6	77,6	32,7	7,3	20,2	46,3	33,6
Shluk 6	7,6	71,2	60,9	12,2	23,6	51,3	25,2
EU	5,5	75,9	36,9	9,1	21,3	46,0	32,7

Zdroj: vlastní zpracování

V roce 2022 je první shluk tvořen následujícími zeměmi: Estonsko, Finsko, Francie, Lotyšsko, Rakousko. Tento shluk je charakteristický především tím, že v míře dlouhodobé nezaměstnanosti představuje druhou nejnižší hodnotu a ostatní sledované indikátory oscilují kolem průměrných hodnot EU. Dále je pro tento shluk typické, že disponuje nejnižším podílem osob se základním vzděláním.

Druhý shluk je pak tvořen zeměmi: Belgie, Litva, Portugalsko a Slovinsko. Druhý shluk ve všech sledovaných indikátorech trhu práce, kromě dlouhodobé nezaměstnanosti osciluje kolem průměrných hodnot EU. Tento shluk se vyznačuje dále tím, že spolu se čtvrtým shlukem vykazuje nejvyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním.

Třetí shluk je tvořen zeměmi: Chorvatsko, Kypr, Rumunsko a Španělsko. Tento shluk je typický především nejvyšším podílem nezaměstnanosti mladých lidí. Třetí shluk je téměř stejný jako shluk šest v roce 2013, ovšem v tomto roce zde přibylo ještě Chorvatsko.

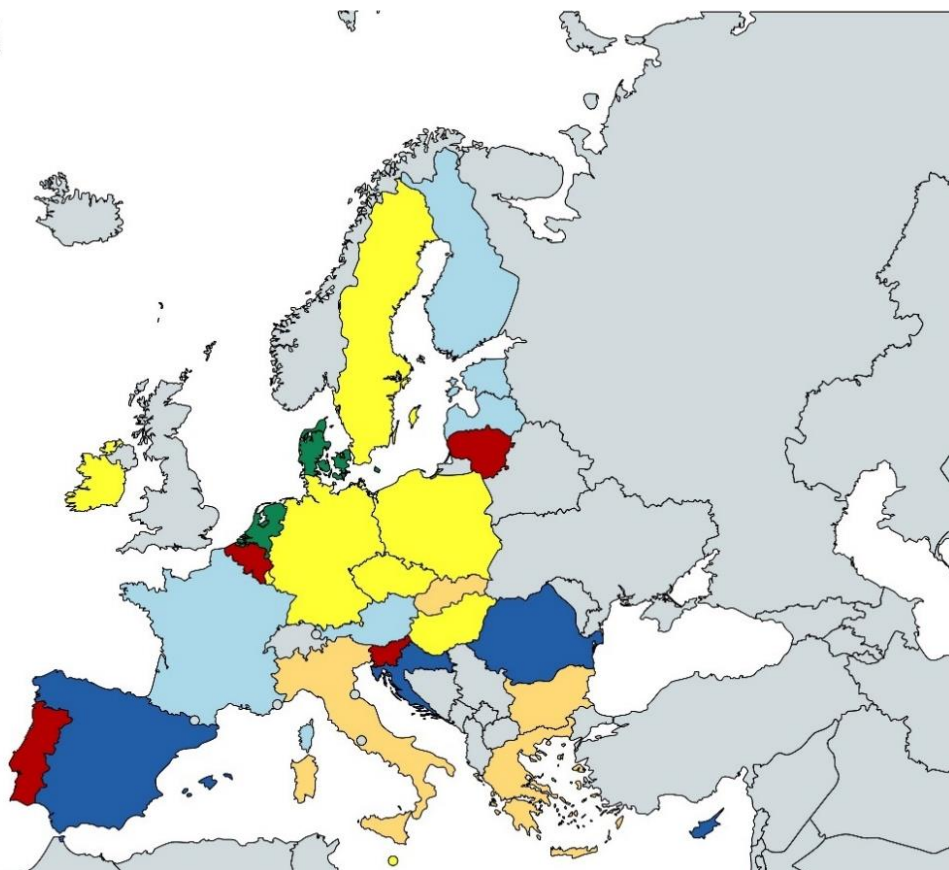
Čtvrtý shluk je pak tvořen zeměmi: Dánsko a Nizozemsko. Tento shluk se vyznačuje především nejnižšími hodnotami míry nezaměstnanosti, míry dlouhodobé nezaměstnanosti, míry nezaměstnanosti mladých lidí a zároveň nejvyšší mírou ekonomické aktivity. Dále je pro tento shluk typické, že vykazuje nejvyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním a nejnižší podíl osob se středoškolským vzděláním. Tyto země lze zařadit k severozápadní části Evropy.

Pátý shluk je tvořen zeměmi: Česká republika, Irsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Polsko a Švédsko. Pro tento shluk je charakteristické, že se mírou nezaměstnanosti přibližuje čtvrtému shluku, ale oproti němu má téměř dvojnásobnou míru dlouhodobé nezaměstnanosti. u podílu osob s určitým stupněm vzdělání vykazuje tento shluk podobné hodnoty v porovnání s průměrem hodnot EU.

Šestý shluk je tvořen zeměmi: Bulharsko, Itálie, Řecko a Slovensko. Pro tento shluk je typické především to, že se vyznačuje druhou nejvyšší mírou nezaměstnanosti, nejnižší mírou ekonomické aktivity a suverénně nejvyšší mírou dlouhodobé nezaměstnanosti. Zároveň tento shluk disponuje nejvyšším podílem osob se středoškolským vzděláním a nejnižším podílem osob s vysokoškolským vzděláním.

**Rozdělení zemí do
shluků v roce 2022**

- Shluk 1
- Shluk 2
- Shluk 3
- Shluk 4
- Shluk 5
- Shluk 6

Obrázek 19: Rozdělení zemí do shluků v roce 2022 – prostorový pohled

Zdroj: vlastní zpracování v programu Mapchart.net (2024)

4.4. Shrnutí shlukové analýzy

Na základě provedených shlukových analýz byly země EU rozděleny vždy do 6 shluků na základě podobnosti hodnot indikátorů trhu práce v roce 2013 a v roce 2022. V těchto shlucích byla dále porovnána struktura obyvatelstva podle dosaženého vzdělání.

Z porovnání výsledků shlukové analýzy v roce 2013 (Obrázek 16) a 2022 (Obrázek 18) je na dendrogramech patrné, že ke shlukování v roce 2022 dochází v menší vzdálenosti. To znamená, že rozdíly mezi jednotlivými shluky se snižují a dochází tak k vyrovnávání hodnot sledovaných parametrů, což lze demonstrovat poklesem průměrné odchylky mezi shluky. V roce 2013 činila průměrná odchylka míry nezaměstnanosti 4,1 % a průměrná odchylka míry nezaměstnanosti mladých ve věku 15-24 let 4,4 %, naproti tomu v roce 2022 činila průměrná odchylka míry nezaměstnanosti 1,5 % a průměrná odchylka míry nezaměstnanosti mladých ve věku 15-24 let 2,4 %. Průměrná odchylka míry dlouhodobé nezaměstnanosti mezi shluky se mezi roky 2013 a 2022 nezměnila. Pokud by byla v roce 2022 použita pro shlukování stejná

vzdálenost jako v roce 2013, respektive pro rozdělení zemí do jednotlivých shluků, vedlo by to ke snížení počtu shluků na 4.

Dále je z porovnání výsledků shlukové analýzy v roce 2013 (Tabulka 7) a 2022 (Tabulka 9) patrné, že skladba shluků se velmi významně obměnila a v téměř původním složení zůstal pouze jeden shluk (Kypr, Rumunsko a Španělsko, v roce 2022 přibylo Chorvatsko).

Z porovnání prostorového uspořádání výsledků shlukové analýzy v roce 2013 (Obrázek 17) a v roce 2022 (Obrázek 19) je zřejmé, že země jednotlivých shluků byly v roce 2013 uspořádány do kompaktnějších útvarů, zatímco v roce 2022 byly více rozděleny na území EU a častěji tvořeny vzdálenějšími zeměmi než v roce 2013.

I nadále však byl patrný jev, že shluky, které dosáhly lepších průměrných výsledků hodnocených indikátorů trhu práce dosáhly rovněž lepších výsledků v oblasti vzdělanosti svých populací jak v roce 2013, tak v i v roce 2022.

V návaznosti na výsledky analýzy a výše uvedené souvislosti, je zřejmě možné konstatovat, že **nelze z hlediska indikátorů trhu práce Evropskou unii rozčlenit do několika kompaktních geografických regionů**. Hypotézu H2, která byla v úvodu této práce stanovena, lze považovat za zamítnutou.

ZÁVĚR

V první části této práce byl vymezen trh práce a jeho modely, které jsou naprosto stěžejní pro pochopení toho, jak trh práce funguje. V rámci trhu práce byla vysvětlena poptávka, nabídka, ale i faktory, které na trhu práce působí. Dále se tato práce zabývala vymezením nezaměstnanosti, jejími typy a v neposlední řadě byl také pomocí Phillipsovy křivky vymezen vztah mezi nezaměstnaností a inflací. Následně pak byly popsány vybrané ukazatele trhu práce, které byly dále využity pro analýzu v této práci. Vzhledem k tématu této práce byl vymezen vliv vzdělání a jeho dopad na trh práce. V souvislosti se vzděláním a trhem práce byly popsány vzdělávací systémy vybraných zemí EU dle jejich geografické polohy. Neopominutelnou součástí v této části práce bylo i popsání Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání (ISCED), které bylo použito pro srovnání mezi zeměmi EU.

Cílem této práce bylo posouzení vlivu vzdělanosti v kontextu vývoje vybraných indikátorů trhu práce v zemích EU. K tomuto účelu byla shromážděna data ze zemí EU v letech 2013 až 2022 o celkové míře nezaměstnanosti, míře nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15-24 let, dlouhodobé nezaměstnanosti, míře ekonomické aktivity pro skupiny obyvatel podle stupně dosaženého vzdělání. Dále byla shromážděna data o podílech osob v populacích zemí EU se základním, středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Tato data byla následně vyhodnocena a porovnávána i s využitím statistických metod, přičemž byla v samostatné části práce využita i metoda shlukové analýzy.

Na základě analýzy vybraných indikátorů trhu práce v zemích EU (kapitola 3), bylo zjištěno, že v předmětném období došlo k významnému nárůstu podílu vysokoškolsky vzdělaných osob v celé EU a zároveň poklesu podílu osob s nejnižším vzděláním. Tato skutečnost se následně promítla i do trhu práce EU, kdy došlo k poklesu celkové míry nezaměstnanosti ve všech jejích zemích. I přesto, že ve většině zemí EU došlo k růstu míry nezaměstnanosti osob s vysokoškolským vzděláním, tato skutečnost je ovlivněna především tím, že podíl vysokoškolsky vzdělaných osob významně vzrostl, ovšem v absolutním vyjádření počet nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním naopak poklesl. Dále z provedené analýzy vyplývá, že ve sledovaném období podíl osob se základním vzděláním klesá. Z analýzy lze dále vyčíst, že za sledované období mírně pokles i podíl osob se středoškolským vzděláním, což je způsobeno růstem podílu osob s vysokoškolským vzděláním. Obecně lze konstatovat, že vzdělanost osob v zemích EU roste. Dále lze konstatovat, že během sledovaného období došlo k růstu ekonomické aktivity ve všech skupinách, ale ve skupině s vysokoškolským vzděláním je tento nárůst nejvýraznější. Na základě provedené analýzy byla hypotéza H1 potvrzena.

Na základě shlukové analýzy (kapitola 4) byly identifikovány skupiny zemí (shluků), s velmi podobnými hodnotami indikátorů trhu práce, zároveň tyto země spojovala podobná struktura vzdělanosti obyvatel. Po provedeném srovnání situace v roce 2013 a 2022 lze konstatovat, že vývoj v zemích EU směřoval ke snižování rozdílů v hodnotách hodnocených indikátorů trhu práce, neboť ke shlukování docházelo v menší vzdálenosti. Zároveň došlo k rozdělení shluků do vzdálenějších částí Evropy, čímž došlo k zamítnutí hypotézy H2. Obecně platí, že, shluky, které disponovaly lepšími hodnotami jednotlivých indikátorů trhu práce (míra nezaměstnanosti, dlouhodobá nezaměstnanost a nezaměstnanost mladých lidí), zároveň vykazovaly i vyšší míru ekonomické aktivity.

V úvodu této práce byla stanovena výzkumná otázka: *Jak úroveň dosaženého vzdělání populace ovlivňuje trh práce?* Vzhledem ke zjištěným skutečnostem o významu vzdělání na nezaměstnanost a ekonomickou aktivitu lze konstatovat, že úroveň dosaženého vzdělání velmi významně ovlivňuje trh práce. V této práci bylo pomocí analýzy prokázáno, že čím vyššího vzdělání skupina obyvatel dosáhne, tím vyšší vykazují státy EU míru ekonomické aktivity a nižší nezaměstnanost, což znamená, že lidé s vyšším vzděláním mají vyšší potenciál pro uplatnění na trhu práce. Ze shlukové analýzy pak vyplynulo, že během sledovaného období docházelo ke stírání počátečních rozdílů mezi zeměmi EU. Z provedené analýzy dále vyplynulo, že země ve shlucích s dobrým hodnocením indikátorů trhu práce zároveň vykazují vyšší vzdělanost. Souhrnně tedy lze konstatovat, že vyšší vzdělání se vyplatí jak jednotlivci, tak i celé společnosti.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BROŽOVÁ, D. Kapitoly z moderní ekonomie trhů práce. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-719-4.
- [2] BROŽOVÁ, D. Společenské souvislosti trhu práce. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. ISBN 80-86429-16-4.
- [3] ČSÚ, Podíl nezaměstnaných osob [online]. 2023 [cit. 2023-11-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>
- [4] DIAMOND, P. A., 1971, a model of price adjustment - Journal of Economic Theory. [online] [cit. 2023-11-11]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(71\)90013-5](https://doi.org/10.1016/0022-0531(71)90013-5)
- [5] DICKSON, M. a HARMON C. Economic returns to education: What We Know, What We Don't Know, and Where We Are Going—Some brief pointers [online]. 2011 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272775711001361>
- [6] DIPRETE, T. A. a CHAE, J., 2023, Coordinated markets, school-to-work linkages, and labor market outcomes in Europe. [online]. . [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2023.100840>
- [7] EDGERTON, J. D., ROBERTS, L. W., von BELOW, S. Education and Quality of Life, Handook of Social Indicators and Quality of Life Research, 2012 SPRINGER.
- [8] Erudyce (2023), Adult Education and Training [online]. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/chapter-topics/adult-education-and-training>
- [9] ERUDYCE (2023), Organizace a struktura vzdělávacího systém [online]. [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>
- [10] Erudyce (2023), Political, Social and Economic Background and Trends [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/chapter-topics/political-social-and-economic-background-and-trends>
- [11] Erudyce, European Commission (2023) Vzdělávací systém v zemích EU [online]. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>
- [12] European Commission (2016) , How's Europe? Employment and social developments in 2015 [online]. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&newsId=2442&furtherNews=yes&langId=en&>
- [13] European Commission (2016), Duration of unemployment and self-perceived health in Europe [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&furtherPubs=yes&pubId=7908&langId=en&>

- [14] European Commission (2023) , International Standard Classification of Education (ISCED) [online]. [cit. 2024-11-18]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED))
- [15] European Commission (2023), Community of Practice: Employment, Education and Skills [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/cs/node/280>
- [16] EUROSKOP.CZ (2022), Vzdělání v jednotlivých státech EU [online]. [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://euroskop/evropska-unie/clenske-staty/jednotlive-staty/>
- [17] EUROSTAT (2024), Indikátory trhu práce. [online]. [cit.2024-02-12]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_argaedcob_custom_9880740/default/table?lang=en
- [18] FARBER, H. S. Job loss in the United States, 1981 to 2001. *Research in Labor Economics* 23, 69–117. 2004
- [19] FURIA, D.; CASTAGNA, Alina; MATTOSCIO, Nicola a SCAMUFFA, Domenico (2010), Education and Labour market in the age of globalisation [online]. [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.297>
- [20] GALUŠČÁK, K. a MÜNICH, D. Structural and cyclical unemployment: what can we derive from the matching function? Working paper series, 2/2005. Praha: Czech National Bank, 2005. ISBN 80-239-6358-9.
- [21] GANGL, M. European Perspectives on Labour Market Entry: a Matter of Institutional Linkages between Training Systems and Labour Markets? CATEWE Working Paper. Mannheim: mimeo. 2000
- [22] GIOVANNINI, E. *Ekonomická statistika srozumitelně: z pohledu OECD*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 9788073575366.
- [23] GONTKOVIČOVÁ, B.; MIHALČOVÁ, B. a PRUŽINSKÝ, M., 2015, Youth Unemployment – Current Trend in the Labour Market? [online]. [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00554-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00554-7)
- [24] HEBÁK, P. *Vícerozměrné statistické metody. 2., přeprac. vyd.* Praha: Informatorium, 2007. ISBN 978-80-7333-052-1.

- [25] HINCHLIFFE, K. 1975. Education and the Labour Market. [online]. [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-033379-3.50029-2>
- [26] HOLZER, H. J. a DUNLOP E. Just the Facts, Ma'am: Postsecondary Education and Labor Market Outcomes in the U.S. [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné z: <https://www.iza.org/publications/dp/7319/just-the-facts-maam-postsecondary-education-and-labor-market-outcomes-in-the-us>
- [27] JENCKS, Ch. (1979) Who Gets Ahead? The Determinants of Economic Success in America [online]. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40703254>
- [28] JÍROVÁ, H. Trh práce a politika zaměstnanosti. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-635-9.
- [29] JUREČKA, V. a MACHÁČEK, M. Makroekonomie. 4., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2023. ISBN 978-80-271-3635-3.
- [30] JUREČKA, V. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.
- [31] KEYNES, J. M. Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz. Praha: Cicero, 2020. ISBN 978-80-270-7399-3.
- [32] KOŠČOVÁ, M., ČECH R., MAČUTEK, J., 2017, Shluková analýza, CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SHLUKOVÁ_ANALÝZA
- [33] LOCKHEED, M. E.; JAMISON, T. a LAU, L. J. (1980), Farmer Education and Farm Efficiency: a Survey, Economic Development and Cultural Change. [online]. [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/451231>
- [34] MARIUCA IONESCU, A., 2012. How does education affect labour market outcomes? [online]. [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <http://www.reaser.eu>
- [35] MAZOUCH, P. a FISCHER, J.. Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy. Beckova edice ekonomie. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-380-6.
- [36] MCKENNA, C.J. (1996) Education and the distribution of unemployment. [online]. [cit. 2024-01-13] 1996. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0176-2680\(95\)00040-2](https://doi.org/10.1016/0176-2680(95)00040-2)
- [37] MINCER, J., 1991. Education and Unemployment: NBER Working Paper, 3838.
- [38] NICKELL, S., 1979. Estimating the probability of leaving unemployment. Econometrica 47, 1249–1266.

- [39] OECD (2023), Youth unemployment rate (indicator). [online]. [cit. 2023-11-19]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rates-by-education-level.htm>
- [40] PAGÉS, C. a STAMPINI, M. No education, no good jobs? Evidence on the relationship between education and labor market segmentation. [online]. [cit-2024-01-24]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2009.05.002>
- [41] PALÍŠKOVÁ, M. Trh práce v Evropské unii: historický vývoj, aktuální trendy a perspektivy. Praha: C.H. Beck, 2014. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-270-0.
- [42] PRŮCHA, J. Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
- [43] RAUDENSKÁ, P. a VEČERNÍK, J. (ed.). Vzdělání, dovednosti a mobilita: zaměstnání a trh práce v České republice a evropských zemích. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4294-9.
- [44] RIDDELL, W. C. a SONG, X., 2011 The impact of education on unemployment incidence and re-employment success: Evidence from the U.S. labour market. [online]. [cit-2024-01-26]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2011.01.003>. ROMER, D. Advanced macroeconomics. 4th ed. New York: McGraw-Hill, c2012. ISBN 978-0-07-351137-5.
- [46] ŘEZANKOVÁ, H.; HÚSEK, D. a SNÁŠEL, V. Shluková analýza dat. 2., rozš. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. ISBN 978-80-86946-81-8.
- [47] SAPSFORD, D. a TZANNATOS, Z., 1993. The economics of the labour market [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: <https://link.springer.com/content/pdf/bfm:978-1-349-22825-6/1>
- [48] SIROVÁTKA, T. a MAREŠ, P. Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3048-8.
- [49] ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B, ŠMAJS J. a BOLELOUCKÝ Z. Nezaměstnanost. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4282-3.
- [50] ȚIȚAN, E.; BURCIU, A.; MANEA, D. a ARDELEAN, A., 2014, From Traditional to Digital: The Labour Market Demands and Education Expectations in an EU Context [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00302-5](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00302-5)

- [51] UNESCO (2012), International Standard Classification of Education ISCED 11 [online]. [cit. 2023-12-13]. Dostupné z: <https://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>
- [52] Úřad práce (2023), Aktivní politika zaměstnanosti [online]. [cit. 2023-11-27]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/aktivni-politika-zamestnanosti>
- [53] VARVITSIOTI, E, ARNOLD M. a MCDOUGALL M., 2023 Greece's 'greatest turnaround': from junk to investment grade. The Financial Times [online]. [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/fcef>